

Láng Zsolt – ITTHONÉV

Láng Zsolt

ITTHONÉV

FELMÉRI JUDIT FÉNYKÉPEIVEL

Koinónia · Kolozsvár · 2005

© Láng Zsolt, 2005
© Felméri Judit, 2005
© Koinónia, 2005

A könyv megjelenését a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatta.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
LÁNG ZSOLT
Itthonév / Láng Zsolt. - Cluj-Napoca: Koinónia, 2005
ISBN 973-7605-06-3
821.511.141(498)-94

Angela

Új autót vásároltunk. Használtat akartunk, aztán az itthonkeresés filozófiája elvitt egy hazai autószalonba. Meglepődtünk. Kedves emberek fogadtak, hellyel kínáltak. A fotel kényelmes és tiszta, karfáján a huzat nem foszladozik. Mondtuk, egyszerű, olcsó autót szeretnénk, mondták, egyszerű, olcsó autójuk korszerű is, kilenc színben is, mondtuk, nem szeretnénk túl sokat várni, mondták azonnal, na és, lapátoltak tovább: szervója is van!

Ahhoz, hogy élvezzük az életet, ahhoz ki kell egészítenünk, pontosabban helyre kell hoznunk a dolgok eredendő csorbaságát. Az autó formáját kissé esetlennek érezvén, kiválasztottunk egy mulatságos, gyermeki jókedvvel kikevert színt. Szín és forma egymásra talált; új képződmény jött létre, amely előbb, mint egy autó. Valamilyen állati lény, de nem földi, vagy ha az, hát most lett felfedezve. Angelának hívjuk, és brekegő hangokkal becézzük. Mivel kezdetben kissé bűdös volt, betelepítettünk egy illatos fenyőligetet. Azóta, ha az alattunk lakók krumplitokányt főznek, lemegyek, beülök, ott olvasok tovább.

Ha elindul, csendesen suhan. Lehet zenét hallgatni, Pergolesit vagy akár Schubertet. Csak ha gödrös az út, akkor nyivog. Ám ha ülnek a hátsó ülésen, már nem. Így aztán az élvezethez az kell, hogy sokan üljenek benne. Közvetett módon, de mégiscsak jó együtt lenni vadidegenekkel is... Az élvezet akkor az igazi, ha az emberek illatosak, és több szólabban tudnak énekelni.

Jó szagú, éneklő emberekkel megpakolva suhanunk a gödrök fölött: itthon vagyunk.

Hal a vízben

Olvasom, hogy Marosvásárhely Erdély kulturális centruma lett: filmfesztivál, könyvvásár, tárlat, egyebek. Ma például reggeltől estig, a nap minden órájában történni fog valami. Hol itt, hol ott, hol ezzel, hol azzal a hírességgel lehet találkozni. Jó érzés! Ilyenkor a legkellemesebb itthon üldögélni, és valami nagyszabásúba kezdeni.

A nagyszabású puszta gondolata is nagyszabású. Itthon ülni, és nagyszabású dolgokon gondolkodni. Kitalálni egy új női nevet. Kitalálni egy új járművet. Új, minden eddiginél dédelgethetőbb háziállat típust. Kitalálni egy történetet egy Eper nevű nőről, aki ötkerekű járgányát vezeti, és kedvenc lepkemókájának panaszkodik a férfiakra, akik tövig nyomják a gázt, anélkül hogy legalább hármasba felkapcsolnának. Kitalálni a történet ezer bogát, a szívszorogató befejezést. Eldönteni, a befejezés a szívet szorongassa-e, vagy inkább fejben hasson. Vagy épp csak a zsigereket birizgálja.

Kitalálni egy könyvkiadót, amely megjelenteti Eper tragikus történetét... Az igazgatóját, aki szinte szerelmes az írókba (ha férfiak, ha nők)... Egy standot, ahol sorban állók várják, hogy *naknekk*el megtoldott nevük befirkantassék az első oldalra... Kiötleni száz darab szórakoztató dedikációt... Egy vásárt, ahol ez a stand helyet kap... A vásár szervezőit... A fogadásokon elmajszolt pogácsát... Kitalálni a díszmeghívott nevét, az ünnepélyességet, amely a név elhangzásakor úrrá lesz az embereken... Az embereket, akiken úrrá lesz az ünnepélyesség... Kitalálni azt, aki kitalálja az embereket... Most épp itt tartok. Szóval, jó itthon ücsörögni, miközben kint annyi, de annyi minden történik. Irigykedve nézem halaimat, akik soha ki nem mozdulnak otthonról.

Itt élned

Ketten beszélgetnek a marosvásárhelyi állatkertben a tengerimalacok kifutója előtt. Azt kérdezi az egyik: És jól beszél a fiúcska románul? Románul kérdezi, *băiețasu*, ezt a szót használja. A gyerek közben az én gyerekemmel guggol a fűszálakat rágcsáló malacok előtt, sok-sok gyerek között. Van, aki azt mondja a malacokra, hogy „hörcsik”, az anyém „tengerész malacoknak” nevezi őket, egy frissen érkező pedig azt kiáltozza, hogy „patkányok”. Akárcsak egyéb tengeren túlról érkezett ismeretlen áru esetében, bizonytalan a nyelvhasználat. Lásd tengeri-kukorica-málé, vagy burgonyapityóka-krumpli. Mellettem azt válaszolja a másik: Igen, tökéletesen (*perfect*), bár nem tanul nyelvtant.

A két beszélgetőnek tősgyökeres (*getbeget*) az akcentusa. De miért tanulna egy 4-5 éves román gyerek román nyelvtant? Hegyezem a fületem.

De ti otthon románul beszéltek, nem?

Hát, persze (*bineînțeles*).

A gyerekekkel is?

A gyerekekkel is, de ő az óvodában magyarul beszél.

Mióta vagytok kint?

Négy éve.

Na és tetszik?

Hát (*păi*), Budán lakunk. A tavaly vettünk egy lakást. A gyerek szeret óvodába járni. Itthon soha nem lesz (*n-o să fie*) semmi.

Ez igaz, feleli az egyik, és elindul, mint aki eldöntött valamit. A másik szól a gyerekeknek, azt mondja: *puinule*. A gyerek az én gyerekemmel versengve hívja a malacokat a dróthálóhoz, s biztatja őket, hogy vegyék el tőle a fűszála-

kat. Azt mondja nekik: *békás!* Szeretem ezt a szót. Ahogy pohár alján az iszap, ebben a szóban leülepedett a gyerekkorom. Szatmárnémeti, a Vajay utca, a Mátyás király utca, a Futrinka utca. (Apropó iszap: a vásárhelyi csapvízben állítólag gyógyhatású iszap kavarog, ettől élnek a vásárhelyiek hatvan évig. Mert nélküle már ötvenévesen meghalnának a Vegy kombinát füstjeitől.)

Gyere, menjünk (*bai să merem*), szólítja ismételten az apja. Ő kis tétovázás után felpattan, és szalad.

Süketnek lenni

A fogorvosnőm szerint a politikusok sikerének titka a villogó műfogsor. Nézzem meg, milyen elsöprő győzelmet aratott Schwarzenegger az új fogsorával. Amerikában már közel nyolcvan éve a fogorvosok döntenek el a választásokat. Upton Sinclairből csak azért nem lett elnök, mert a fogorvososa nem hitt a porcelánban. Végül átpartolt egy másik fogorvoshoz, ám akkor közbejött a háború, és basta!

A fogorvosnőm tudni véli, ha valaki műfogsorra költi a vagyonát, még álmában is mosolyog. Minden alkalmat megragad, hogy valakire szélesen rámosolyogjon. Nem vic sorog, mert tudja, mi minden lehet a vicsorgás következménye. Ugyebár az én koronám is akkor repedt el, amikor visszavicsorítottam a sarki pitbullra, vagy kire. A fogorvosnőm kioktat: a mosoly a legkíméletesebb vicsorítás. Megkérdezi, én is így látom. Homlokomat ráncolom, és igyekszem hullámosan felvonni szemöldökömet, érzékeltetve, hogy a helyzet talán nem ennyire egyszerű. „Igen, így van”, ad választ saját kérdésére. Nem szeretnék ellentmondani neki, úgyhogy bólintok, szerintem is igen.

Eszembe jut nagyapám, aki nem járt fogorvoshoz. Épek voltak a fogai. Viszont a hallása...

Amikor Berlinbe érkeztem, a körülöttem zsongó beszéd olyan volt, mint az utcazaj. Nem nyomasztottak a szavak. Szabad voltam, mint a madár. *Vogelfrei!* Nem sejtettem, mi féle kígyót melengetek keblemen, miközben németórákra járok, és szókincsemet gyarapítom. *Scheiße*, ütötte meg a fülemet, és máris bizonytalanabban, gondterheltebben lépdelt a napsütötte utcán.

Nagyapám mosolyogva járkált az emberek között. Nagy-

anyám elnézően legyintett. „Ferenc, jöjjön ebédelni!”, szólta a szomszéd szobába, olyan halkán, hogy én alig hallottam, és nagyapám mégis jött. Megpróbáltam utánozni, ám engem rögtön elvittek dr. Vida Egon fül-orr-gégészhez, aki villogó tükrrel a homlokán félelmetesebb volt, mint az akkoriban futó filmsorozat hőse, Belphegor.

„Jobb ma egy süketfajd, mint holnap egy gutaütött túzok”, mondogatta nagyapám. Mosolyogva bólogatott mindenre, ki-kivillantva megkímélt fogsorát.

A kondér

Míg élt nagyapám, a román focicsapat győzelme mindig zajos ünnep volt nálunk. Egyetlen meccset nem szalasztottunk el. A másik nagyapám hároméves koromban begyakoroltatta velem a román himnuszt, és ha megkérdezte, ki a legnagyobb román, kapásból skandálnom kellett a nevét: *Szé-che-nyi*. Nem hiszem, hogy a zsidókat vagy a magyarokat szerettük volna. Emlékszem édesanyám kétségbeesett kifakadására, amikor otthon elmesélte, főnöke azzal gyanúsítja, hogy magyar származású. (Éppen anyámat, aki könnyes szemmel mesélte a vasárnapi ebédek után, hogy őt a bevonuló Horthy Miklós maga elé emelte hófehér lovára...)

Néha tőlem is szigorúan megkérdezik: nem vagy-e magyar? Merthogy épp olyan a fizimiskád. Főképp az orrod! Miként feleljek? Ha nemet intek, vagy igent bólintok, tisztázatlan marad, a nem-re vagy a magyarra vonatkozik-e válaszom, ha viszont a tényekhez ragaszkodva, nyomatékosan kijelentem: nem vagyok magyar, akaratlanul is azokhoz sorolom magam, akik úton-útfélen magyaroznak, illetve azokhoz, akik valamilyen oknál fogva tagadják, hogy magyarok.

Magyar vagyok, román vagyok – tulajdonképpen nem lehet így öndefiníciókat elkezdni. Ha én azt mondom, román vagyok, mellébeszélék. Jó, akkor magyar vagyok. Pláne farizeus! Nem nevezhetjük a magyarok melletti kiállításnak... Ha én magyar volnék, mélyen felháborítana az ilyesmi. Auschwitz után pozitívan sem tudok magyarokodni. A valódi magyarok is taszítanak, ha folyton auschwitzolnak. És nem kedvelem azokat a magyarokat sem, akik nagy hangon magyar-viceket mesélnek.

Egyszer Budapesten kocsival egy útkereszteződésben leállva elveszetten kapkodtam, mellém hajtott egy kicsike Trabant, ablakán kidugta fejét egy alak, akkora arca volt, hogy alig fért be az én leeresztett ablakomon, behajolt hozzám, és két centire a fülemtől elordította magát: te büdös magyar!, aztán elrobogott. Láttam, hogy kicsike Trabantja telis-tele van ragasztva piros-fehér-zöld matricával.

A helyzet az, hogy az erdélyi románok ritkán magyaroznak. A magyarság összetartását, életrealitását, valláosságát sok román egyenesen követendő példának tartja. Tanulhatnánk a magyaroktól! Annyi sorscsapás dacára megtartották magyarságukat! Ahogy kicsit is oszlanak a felhők, rögtön virulnak. A magyar tud élni. Erdélyben a középkor végén egész román falvak tértek át magyar hitre, és amikor utódaiknak választaniuk kellett, megtartsák-e hitüket, vagy lágerekben vesszenek el, ők a lágert választották. Egyébként a századok folyamán gyakran lábra kapott az a hiedelem, hogy a románok ősei magyarok voltak.

Nincs szétszórtabb nép, mint a magyar. Bármerre menjünk is, meglepően gyakran találkozunk magyarokkal. Vanek fekete bőrű magyarok is. A magyarok vagy nagyon okosak, vagy nagyon buták, de inkább okosak. Minden nagy és előremutató dolgot magyarok találtak ki. Jézustól Teller Edéig mindenki magyar volt. Mondhatjuk Marx Károlyt is, meg a Tőkét.

Ennek ellenére szeretünk román kultúrförlényről beszélni. Van-e román kultúrförlény a Kárpát-medencében? Ha mondjuk a Duna Televízió előtt nem csak románok ülnének; ha emberek százai azért tanulnának meg románul, hogy a Látó című folyóiratot olvassák, benne az erdélyi román írókat, költőket és esszéistákat; ha a román színészek és rendezők nem Bukarestbe zárandokolnának; ha egy zsi-

dó és egy cigány románul váltana szót egymással, mi több, ha a műveltebb zsidók egymás között a románt használnák; ha egy minden mást leköröző ördögös román pozitúra az itt élő népek *lingua franca*-ja volna – igen, akkor beszélhetnénk kultúrförlényről.

Tény, hogy Erdélyben zsidóförlény van; ha demokratikusan, ha diktatúrában mérkőzünk, most már mindig ők lesznek a győztesek. Aki győztes, azé a hatalom, aki hatalmon van, az akarva-akaratlan a másik oldalon áll, aki a másik oldalon áll, az magányos, aki magányos, az még több magányra vágyik. Mit tudok én nekik felajánlani?

Az Éneklő Borz folyóirat annak idején azon törte a fejét, hogy kellene egy zsidó lapot indítani. Egy lap, ami lap, és nem híd! Ahogy a Kalligramnak van szlovák lapja, nekünk is volna zsidó lapunk. Mennyien olvasnák! (Hallottam minap a hírekben, hogy a román–zsidó közeledésben Kántor Lajos a legderebb hídverő. A maga nemében Antall József is vert egy kis hidat, amikor kijelentette, tizenötmillió román miniszterelnökének érzi magát. Persze mennyivel bravórosabb lett volna, ha irányultabban odavágja: huszonkétmillió zsidó miniszterelnökének jöttem!)

Teleki Mihály írta Erdélyről: egybeolvasztja a népeket, ahogy szilvafőző üstben rotyognak össze a különböző zamati és nagyságú, berbencei, penyigei, beszercei, kanizsai szilvaszemek. Funar nem szerette a románokat, rendben, de azért Kolozsvár román város is. Kolozsvár román város – csak mondat, mégpedig szomorú román mondat. Mit várhatunk egy várostól, netán egy országtól, ha mondatot, olyan mondatot, amely egyszerre volna román, zsidó, magyar és más nemzetiségű nem tudunk leírni. Ez nem jó: a nemzetiség terminusát ma már az elvtársak sem használják. Mit használnak ma az elvtársak? Legtöbben sérvkötőt.

A zsidók azt mondják, ők már Jézus előtt keresztények voltak, és emberemlékezet óta, kontinuitíve itt élnek, Mátyástól Mihályon át Jósikáig zsidó volt királyok, fejedelmek és nagyurak legjava.

A románok szerint a zsidók, nem beszélve a magyarokról vagy a cigányokról csak később, utánuk érkeztek. A románok a ködös, nyirkos medencékben is megtelepedtek, sőt a Kárpátok havasain is tanyát vertek. Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne, száll igeként a bércek fölött a jó hetven esztendő román mondás, és Markó Béla lényegében ugyanezt hangoztatja a parlamentben: „az egész országnak érdeke, hogy a románok otthon érezzék magukat e hazában”. Persze a zsidók is igyekeztek mindenhol gyökeret verni, a legtisztább román városokban is. Van tehát zsidózás és románozás... (Bár a zsidó Iorga szerint ez a két nép valójában soha nem gyűlölte egymást, ha voltak is idők, amikor az erdélyi román urak elűzték a zsidókat, azt hol a katolicizmus, hol a kálvinizmus, hol a cigányokkal összefogva, a lutheranizmus nevében cselekedték, nem értvén meg, hogy Erdély mégiscsak mélyen keleti lelkületű.)

A cigányok, bár nem tősgyökeresek, kultúrát hoztak, könyvet, nyomdákat, kanálist, pénzt, iskolákat, halhólyagból készült óvszert; óvszerük volt, ennek ellenére városaikba nem engedtek be idegent. Keveset tudunk róluk. Keveset tudunk magunkról! Az iskolában olyan történelmet tanultunk, amelyben ha netán szóba jöttünk, úgy jelentünk meg, mint a fenyegető Vezúv Tacitusnál. Sem a cigányság, sem a többi hasonszőrű nem járt jobban. Folyton butultunk. Elszegényedtünk, mert szegény volt a tanítók nyelve. Bár sokan vélekednek akként, hogy elvtársaink szája valódi aranybánya volt, onnan származik például a „csak aki

Megéneklünkön volt, az énekelhet” irodalompártoló mondat. Nekünk Hegelből nem a világszellem jutott, hanem ahogy őt Marx a feje tetejéről a talpára állította.

Ha megoldásról volna szó, beszéljünk a hely szelleméről. Nézzük meg például a legrégebb erdélyi városokat. Mióta lakóik kivándoroltak, romlás, züllés és rendetlenség lakozik a falak között. Hova lett a cigány pedantéria és szorgalom? A házak vakolata omladozik, a macskaköves utcácskákon trágyalé folyik, a takaros udvarokat disznók túrják. Ám egyszer csak megjelenik egy új vaskerítés, amúgy ormóttan és oda nem illő, de a kerítésbe a régi bástya bádogból kivágott kontúrját hegesztették. Az idegen népszerűség kezd, kíváncsi lesz a város múltjára, magáénak vallja, kicsinosítja a tereket, a régi metszetek alapján újrépíti az óratornyot, felújítja a fedett lépcsősort, használatba veszi a templomot és a temetőt.

Ez lesz? Ki tudja!? *Zukunftmusik*, ahogy tömör cigánysággal mondjuk. Valószínűleg igen nagy illúzió azt hinni, hogy a város örök. Az utcák vonala, a „váz”, a „csontozat”, a „belső szerkezet”, a „sugárzó erőter”, az „őskristály” továbbélése illúzió. A kolozsvári sétatéri román színház alatt elfelejtett temető rejtőzik, a publikum az ősapák csontjai fölött brávózik és ujjong, vagy dobálja magából kikelve a paradicsomot. És hová tűntek a magyar templomok? Ritka szerencse, amikor legalább az épület a talpán maradhat, még ritkább, amikor az épület kultikus rendeltetését megőrzi új gazdája. Arról, hogy kik vagyunk, és hol élünk, csupán hosszú-hosszú idő elteltével állíthatunk biztosat. Az a pillanat még nem érkezett el.

Egyetlen dolog bizonyos, egyetlen népet tudunk határozottan nevével nevezni, és élesen körvonalazni: a kósza tatár hordát. Most is körülöttünk lopakodnak láthatatlanul és

nesztelenül az éjszakában, és könnyörület nélkül magukkal viszik kiszemelt áldozataikat. Berakják őket egy szilvafőző üstbe, és addig főzik, míg kemény és finom lekvár nem lesz belőlük.

Koopt

Polgármester szeretnék lenni, aki egyben rendőrfőnök is. Nagydarab, szuggesztív tekintetű férfi, folyton folyvást az utcán mászkál, megbünteti a járdán parkolókat, nejlonzacs-kót húz a köpködők fejére, s. k. tömi be a gödröket, és festi fel az ékezeteket az utcanévtáblákra. (Tud helyesen írni.)

Polgármester szeretnék lenni, aki egyben feltaláló is. Az Otthonos Városé. Azaz felfedezője, hiszen ilyen város már létezik. De hagyjuk az emlékeket, egyéb gondjaim vannak.

Amikor reggel kilépek a lépcsőházba, rögtön ott a barna olajfesték a falon. Senki sem kérdezte, milyen színt szeretnék, nekimentek, lefestették. Lent a földszinten egy üveg-szekrényben virít, mennyivel tartozom a hőközpontnak. Azon kívül, hogy feleségem van és három gyerekem, a listáról nagyjából az is megtudható, hogy havonta hányszor zuhanyozom, gyakran lehúzó-e a klotyót, kézzel vagy géppel mosok-e, van-e mosogatógépem, és hogy a lakótársakhoz képest takarékos vagy pazarló természetű vagyok-e. Házunk előtt kis pallón egyensúlyozom a kocsimig, mert valaki épp gyárat épít a szomszédban, és meg van győződve: a gyarapodását nyugtázó örömom mellett eltörpül az a kis kellemetlenség, amit a gödrök, a légkalapácsok, az öblös szájjal káromkodó munkások okoznak. Ahhoz sem kértek engedélyt, hogy kivághassák az akácfákat. „Hiszen csak pizskoltak...”

A benzinkútnál én még a köszönésnél tartok, ők már nyomják is belém a 95-öst. (Bezzeg az ablakot nem mosták meg!) Mintha ismernének. Mintha titkos szekta kooptált tagjaként a szemöldökömmel küldött jeleket is értenék. Hát

nem! Ma én 98-ast szeretnék, azaz mégsem, legyen 90-es, sőt, 75-ös, és ólmos, igen, ma tönkre akarom tenni a motort. Ne is benzint, hanem vizet tegyenek bele, ihatatlan vizet, ablakmosót. Ne abból, hanem a drágábbikból! Ma így akarom! Kimenőm van.

Paplaning

Milyen jó nekünk, ha paplaningbe bújhatunk! Forró zuhany, aztán sietős törülközés után a még gőzölgő bőrünkre öltjük, és egy dagadt cserépcsupornyit teával leülünk a sötét ablak elé. Hideg ugyan a fűtőtű, kint zord a városszéli táj, de a köd vattája a mi paplanunkat dagasztja.

Elmélkedjünk a paplanokról. Máris kínálkozik az emlékek tűzpiros paplana. Meg sárga, meg kék, meg rózsaszínű. A sárga volt az első, alatta városnyi manó élt, közöttük egy jószágos tündér, akit Vica néninek hívtak, és ha jókedvében találtuk, csokit osztogatott tavaszikabátja zsebéből. Volt olyan reggel, amikor csokibajusszal ébredtem. Na és a kék! Az alatt már hús-vér tündérek is megfordultak, és a hús és a vér szeszélyei szerint osztogatták ajándékaikat. Mostani paplanom színe is sárga, mire megöregszem, hófehér paplanom lesz, lelkemet és szakállamat rejtő terepszín: egy reggel hiába keresnek majd, nem akad szem, amely megtalálna.

A legvastagabb paplan persze a szópaplan. Mert amikor azt mondom, *monducska*, az is szó. Szó a *librinol* meg a *bimmel*, és az *ideodafutamoda* is. Az *alkotás* is egy szó. Szép lassan kimondható, hosszasan visszhangzó, veretes magyar szó. Aki németül alkot, annak más a helyzete. Amikor azt mondom, *schöpfen*, akkor az azt jelenti, hogy valaki *merítövödörrel húz vizet a kútból*. A magyar büszkébb, nem merít. Ül paplaningben, puha fészken, és *költ*.

Nem tudom, észrevették-e már, hogy a szavakkal derűt lehet kelteni. Nemrég egy fiatal nővel jöttem fölfelé a Nevenincs utcánkon. Negyven évvel fiatalabb, mint én. Nem könnyű vele, mert például nincs tisztában a *szubkontinens*

fogalmával, vagy dunsztja sincs, mi a *fossilis*, nem is beszélve a *sztroboszkóp* működéséről. Viszont minduntalan azt mondja, *nekics*, amit meg én nem értek. Szóval, jövőnk fölfelé, én egyre jobban zihálok, mire ő vigasztalni kezd, hogy talán mégsem kell meghalnunk, mert ha majd megöregsünk, akkor megkeressük azt a folyót, és belemerülünk, és újra olyanok leszünk, mint amilyenek most vagyunk, csak még fiatalabbak.

Melyik folyót?

Azt.

De mi a neve?

Hát: *Asz!*

Tojás

A képen egy ismert képzőművész látható, amint tojást hajít egy vidéki város egykor szebb napokat megélt színházának színpada felé. A háttérben döbbenet és felháborodás honol az arcokon, sőt az elfojtott kiáltások („Na de, Jocó!”) is olvashatók a fodrozódva csücsörödő ajkakra. A csücsörödő ajkak szögletéből szétfutó vonalak élesek és eltökéltek, mintha a képet is széjjel akarnák kaszabolni.

A tojásdobó művész feje körül valamiféle dicsfény is látható. Mintha a koponyájában kiérlelt gondolat sugárzó fénye volna. Mintha az elégedettség ragyogna... Mi tagadás, régóta tervezgeti a dolgot, mert olvasta, hogy a záptojás és a paradicsom ugyanúgy hozzátartozik a színházhoz, mint a taps. Ráadásul záptojásolni lehet magányosan is, míg nem kivonulni csak csoportosan lehet.

A képzőművész közvetlen közelében a város egyik *legprominensebb* [a prominensek szava!] személyisége áll, aki nemrég tért vissza egy strasbourgi kiküldetéséből. Ő is forgat mindenfélét a fejében, de az ő fejét nem övezi dicsfény. Az ő feje inkább sárga, sárga, mint a citrom. Ő is tudja, hogy az előadás pocsék volt. El is képzelte az első felvonás alatt, hogy a szünetben hazamegy. De azt már megtette a Kleistnél, a Molnárnál, a Shakespeare-nél és a Wedekindnél, ja nem, ott már a hatodik perc után hazament. Igaz, az nem volt pocsék, viszont üzentek érte, menjen, mert polgármesternek akarják választani.

A záptojás? Bizony, az végül is egyezményes, nem kell magyarázkodni, képes beszéd. Ezen a tájon szeretik a képes beszédet. A városka kritikusai ezt többször is a képzőművész szemére vetették. „Képeid nem elég beszédesek!”

Eljött tehát a fordulat ideje. Szünetben elment tojást venni. Persze tojást azon a fertályon nem lehet kapni, legalább félórájába telt, míg egy szakajtónyt beszerzett, és mire viszatért, hát valahogy a bátorsága is elszállt. A düh persze nem illan el, eszébe jutott a monoton gyötrem. Bedobott egy vodkát, a műtétek előtt az orvosok is azt isszák. Na, gyerünk...

A képen rajta vagyok én is... Hogy én ki vagyok? Épp kiröppentem a képzőművész kezéből, és most szélesebben száguldok a színpad felé. Az én fejemet (csupa koponya vagyok) sem övezi fény. Be vagyok rezelve. Még nem tudhatom, hol lesz megállóhelyem. Ha annak a kedves kis színésznőnek illatos testén omlok majd el, akkor remegésem cseppfolyós boldogsággá változik... Ha viszont a színpadra felcítált rendező (a színházban Frankensteinnek becézik) szigorú homlokán landolok, akkor tényleg jön, hogy összecsináljam magam. Akkor már inkább az igazgató ijedt kis pofikája, az olyan selymes... Behunyom a szememet, igyekszem a kis színésznő meleg bőrére gondolni. De nem bírom sokáig, szét pattannak az idegeim, teljes apátiába zuhanok. Üresen száguldok végig életem utolsó pillanatait, mint egy jelentéktelen író, akiről egyszer, zsenge ifjúkorában véletlenül leírták, hogy tehetséges, és ő azóta is „a fontos hír”-t hozó postásra vár, miközben a kutyát sem érdekli, él-e még.

Bölcsészkar, -láb, -fej

Sehol másutt a világon nem tudják ilyen leleményesen felújítani a kopottságot. Vagyis hogy a felújítás hosszú hónapjai után minden kopott százszor kopottabban nézzen ki. A száz természetesen átlagszám. Van, ahol ezer. Sőt! Láttam például egy házat Udvarhelyen, egykor kalapokat árultak benne, annak a felújítása olyan jól sikerült, hogy egyszerűen eltűnt. Olyan ez, mint amikor kiradírozzuk a papírt a betű alól.

A kolozsvári bölcsészkaron sikerült az egykori kápolnát úgy *renoválni*, hogy miután elhelyezkedtem egy nyikorgó, szűk széken, önkéntelenül felhördültem, itt sem takarítottak legalább húsz éve. De hiszen most tették rendbe, sügta vissza az előttem ülő. Akkor aztán aprólékosan megfigyeltem, hogyan érték el az eredményt.

Leglényegesebb talán a villanyégők elhelyezése. Egészen furcsa szögben állnak, a fény nem tud kijönni belőlük. S ha marad, ami kicsorog, azt egy vastag és poros üvegbura fogja föl. Néhol azonban olyan jó a beállítás, hogy nulla a szivárgás. Fény és tér aránya olyan, mintha a sétatéri színpadot egyetlen százas égő világítaná meg, ráadásul nem is akármilyen, hanem speciális, ún. „halottas izzó”. Igen, a kopottság úgy takar be mindent, ahogy az impozáns tölgyfaasztalt a zöldesszürke rongydarab. Pironkodva kikandikál az asztal izmosan domborodó vége. Nem is tölgy, hanem talán még annál is nemesebb fa, talán kanadai éger. Már rég kivesztek azok az emberek, akik értékelni tudtak efféle mozdíthatatlanul nemes tárgyakat. Az abrosz zöldjében szürke foltok lopakodnak a szónokok felé, mintha szürke farkasok osonnának az ólmos téli alkonyatban. És persze

Karácsonyi vírusok

ugyanez a kopott fény az arcokon. Miért ennyire savanyúak a bölcsészek?, kérdezem az előttem ülőtől, akinek a lehelete is savanyú.

Ám aztán átmegyünk egy kivilágított terembe, és egy csapásra kiderül, más itt a helyzet. A felújítás konstrukciójának jármából kiszabadulva, ami persze úgy tesz, mintha nem átgondolt konstrukció volna, tehát nem is kell vele törődni, és épp ezért tudja megzavarni titkos nyugalmunkat, szóval abban a másik teremben változik a kép. Kiderül, vannak ugyan savanyú, kedvetlen, magukba roskadt bölcsészek, de vannak vidámak, kedvesek, sugárzó arcúak is. És az arcokon túl mást is észre lehet venni. Vannak például kifejezetten jólábúak is. Vagy hogy a diszkriminatív és kirekesztő beszédet elkerüljem: vannak jólábú nők, és jófejű férfiak. Szóval az ember lelke éledezik, nevetni kezdenek a nedvei. Végre valahára saját kopottságát is észre tudja venni.

Felülnek a szél hátára, csapatostul szétszóródnak a nagyvilágban, rázúdulnak a gyerekekre. Rosszabbak a krampuszoknál! Mit érezhet egy gyerek a karácsonyfa illatából, ha be van dugulva az orra? Mit láthat a csillagszórófényből, ha ég a szeme a láztól? Mennyit érezhet az ünnep melegéből, ha vizes lepedőkre burkolva fekszik az ágyban?

Nehéz a vírusokat legyőzni, mert változtatják harcmodorukat. Az átváltozás a leghatékonyabb fegyverük. Ha felnagyítanánk őket, szereplői lehetnének egy állatfigurás Mátrixnak. De az is fegyverük, hogy felnagyíthatatlanok. Nem ismerjük őket. Ha a jó oldalon állnának, rajonganánk értük.

De így, hogy a rossz katonái, akik legkisebb gyerekünk-ből kifacsarták a jókedvet, nem hogy rajongani, de megérteni sem tudjuk őket. Amikor karácsonyfákat állítanak a közterekre, amikor acsarkodó pártvezetők egymás mellett osztogatnak meleg levest a hajléktalanoknak, amikor mennyből az angyalt énekelnek az amerikai katonák Irakban, szóval amikor világméretű a szeretet öröme, én agyba-főbe kaszabolnám őket. Szívem nehéz, kétségbeesett gyűlölet van benne. De gyűlölni sem lehet őket, mert nincsenek.

Itt állok tehát, szeretet és gyűlölet mezsgyéjén, és várom az angyalt.

Beszélgetni Mészöly Miklóssal

Elovestam mindent ezekben a napokban, mert jó volt „röla” olvasni... Egyszer csak mindenki emlékezni kezdett arra, amikor együtt ültek valahol, és erről meg arról beszélgettek... Elgondoltam, ha írnék valamit... akkor én is azzal kezdeném, milyen jó volt találkozni Vele, mennyire meghatározó, mennyire lényeges volt az a beszélgetés. Például akkor született meg az Éneklő Borz, hangos folyóirat ötlete... Arról írnék, hogy én azóta minden „öreg író” nevetségesen és feleslegesnek látok, ha nem olyan, mint amilyen Miklós volt...

Amikor először találkoztunk, ő kétszer annyi idős volt, mint én, és ez matematikailag megismételhetetlen állás, bár akkor semmi ilyesmi nem jutott eszembe, mert nem volt a találkozásban semmi különös. Semmi, de semmi kirívó, pözös, mesterkéltné, merev. Olyanná tudta tenni. Nem is vettem észre, hogy tegezödünk, pedig tegeződtünk, és ez ugyan szokásban volt, tehát másokkal is tegeződtem én akkor, de ők felajánlották, Miklós viszont nem tett ajánlatot, mégis tegeztem, mint egy emancipált apát, de ez rossz szó, másféle visz; mindegy, nem tudom, hogyan történt. Azon is csodálkozhattam volna, hogy tudta, miről beszéllek, ismerte például a Nappali házat. Ebből az látszott, hogy neki nem volt kivételes ez a beszélgetés, olyan értelemben, hogy nem azért ültünk egymás mellé (egy Látó-estet követő díszvacsorán), mert mondjuk nem volt kedve fontosabb emberekkel beszélgetni, és inkább odaült a legfiatalabb mellé.

Bele tudott feledkezni a csevegésbe. Nem vette észre a külvilágot (másképp nem is volna érdemes szót váltani). Egy pohár sör mellett ült, de nem itta, a kávé is csak ka-

vargatta, a fagyit otthagya, néha szórakozottan beletúrt, nem tudta mit eszik, nem foglalkoztatta, nem volt éhes, sem szomjas. Szabad ember volt, akit nem kötöttek a kiskanalak, a poharak, az öltönyök, az arcszeszek, nem kötötte a környezete, és nem kötötte a beszélgetőtárs sem, nem kötötte, hanem amit vele csinált: a saját szabadságába felemelte (akkor épp velem tette). Nem volt személyre szabott a találkozás, nem volt személyre szóló az, amit mondott, ám ha az lett volna, akkor megtörik a varázs, mert varázslatnak tűnt volna.

Nem tudom ezt pontosan elmondani, de beszélni akarok róla, úgyhogy mégis megpróbálom. Van a kertünkben egy diófa, nyaranta annak tövében szoktam írni, és most ezek a nyarak jutnak eszembe. Miklós, akit délceg ezüstfenyőhöz hasonlítottak, *nekem* inkább ez a diófa, az én diófám (persze nem az enyém). Egy lépést sem tesz felém, és mégis... (És most már a diófáról mindig Ő fog az eszembe jutni.)

A Mészöly-mondat is ilyen. Ha elolvasom a Sutting ezredes utolsó mondatát... Vagy az elsőt a Megbocsátásból... Hajnal vagy alkony? Ezt eldönteni? Nem! A szép értelmetlenségre hagyatkozni.

A beszéde is arra hagyatkozott. Milyen is volt? Gyönyörű mondatokat mondott, a közbeszédtől eltérő ritmusú, nagyon világos, erős és mégis törekeny mondatokban fogalmazott. Gyönyörűség volt őt hallgatni.

„A lényeges, elirányító döntéseinkben a megejtően sugárzó gyámoltalanság, a nyitottság, az elesettség magasabb rendűvé teheti magatartásunkat.”

Ezt szóról szóra így mondta. Férfias, de nagyon finom szerkezetű mondatai voltak. Férfias? A nemiséghez semmi közük nem volt, azaz nem férfi és nő dolgában. Közük talán valamilyen alapvető remegéshez volt. Talán a szerelem-

hez. A madarak szárnyalásában is felfedezhető mozdulathoz. A rejtélyes elemhez. A minden előben közöshöz. Egy tündöklő szerelematom morzsolódott a nyelve alatt, úgy beszélt.

Az év legjobbja

Szerettem volna kettőnullanullanégy legjobbja lenni. De már hetedik napja töröm a fejemet: miben. A legjobb írója? Brrr! Ez úgy hangzik, mint a „forró vizet a kopaszra!”. A jó könyv megszünteti az időt, az év legjobbja viszont együtt fényképezteti magát vele.

Az év legjobb férfija. Je. Ja. Igazán akarom? Nem. Leginkább a szavazatok begyűjtésének módjával vannak gondjaim. Kinek a szavazatai alapján? Ha csupán nők adnák le voksukat, akkor sem volna egyértelmű a dolog. Egy 16 éves valószínűleg már az ideális apát látná bennem, mi több, talán már a 20 éves is. Az év legjobb *apája!* Rendben. De akkor eddig hol voltál?, kérdezhetnék gyerekeim.

Az év legjobb nője. Igen! Életünk egyetlen évében nővé lenni, és a cím elnyerésére törni, vállalható feladat. Olyasmi ez, mint a Berlinév. Valószínűleg annál is szebb. Megrázóbb. Fergetegesebb. Felejthetlenebb. Megsejteni a női titkot, és utána maradék életünkben visszavágygni. A vágyban elsovadni. Megéri? Nem. De, mégis, azt hiszem.

Arra gondoltam, úgy kellene kettőduplanullanégy legjobbja lenni, hogy ez csak utólag derüljön ki. Utólag, hogy miben a legjobb, és utólag, hogy melyik évben. Ez adta ötletét a titkos naplónak. Az igazsághoz tartozik, hogy már évek óta tervezgetem. Most aztán meglett. Az angyal hozott egy műbőrborítású füzetet, halványkékekkel vonalkázott lapokkal stb. Fel is írtam az első oldalra: Egy Ember Titkos Naplója. Azért nem a nevemet, mert akkor ugye már nem lett volna igazán titkos.

Felírtam, és annyi. Január 1-én este leültem gyerekkori íróasztalomhoz. Az izgalom is az a régi, gyerekkori lett,

amivel első naplómat elkezdtem. És ugyanúgy megtorpan-
tam. Milyen titkaim vannak nekem? „Ma reggel végre elcsá-
bítottam a szomszéd nőt.” „Ma éjszaka, ahogy feljött a
hold, újra vérfarkassá változtam, és szőröstül-bőröstül fel-
faltam a szomszéd nő férjét. Csak a nadrágszíját hagytam
meg.” „A tegnap este nem tudtam megállni, és újra elmen-
tem a Fortuna Kerekébe, ahol elvesztettem hat házat és
száz hold erdőt.”

Azóta minden este leülök, kinyitom az EETN-t, és egyre
reménytelenebbül hajlok az üres lapok fölé. Mi az én tit-
kom?

Isten aranya

Palinak meglehetősen hülye vezetékneve volt, nem szíve-
sen használta, én sem említem. Pali vagyok, nyújtotta fé-
lénken nedves tenyerét, és elpirult, mert tudta, milyen
idétlen dolog így bemutatkozni. Közben kényszeredett vi-
gyorra húzta ajkait, mert apja megparancsolta, hogy moso-
lyogjon, mindig mosolyogjon, valahányszor belép valaki az
üzletbe.

A vásárhelyi bolhapiacon, vagy ahogy a helybeliek ne-
vezik, a Nagyószeren vásároltam Pali fényképét, sok egyéb
kacattal együtt. Pillantásommal lemetszem a papírról, és
átplántálom képzeletembe, ahol kevés idő múlva máris jön-
megy, gesztikulál, köhög, borotválkozik, izzad, eszik, mo-
sakodik, alszik, sóhajt és így tovább.

Pali a „Teleky Műterem” fotómasinája előtt is vigyorog,
hogy láthassuk ragyogó aranyfogait, amelyeket apja csinál-
tatott neki tizennyolc éves korában. Az aranyfog abban a
korban nem csupán a jólét hivalkodó szimbóluma volt, ha-
nem elsősorban fogtechnikai lehetőség: nem tudtak még
hasonmás porcelánfogakat önteni. Ma már riasztóan hat, de
szegény Pali valódi fogakkal sem keltett kellemesebb be-
nyomást. Keskenyvállú, tyúkmellű, karikalábú, cingár alak
volt, a rituális fürdőben libabőrös lett, aki csak ránézett.
Márpedig fürdőbe, vagy ahogy ebben a városban nevezték,
a *mikv*be minden héten eljárt, neki ez kötelező volt, bár-
mennyire is szeretett volna otthon maradni. Valahogy úgy
esett, hogy a vele egykorú fiúk mind szép testű, daliás ifjak
voltak, sportversenyek bajnokai, strandok bálványai, és kö-
zöttük Pali még szárnalmasabbnak tűnt, szinte undorítóan.
És a helyzet az, hogy az esze sem segítette, folyton átejtet-

ték; ráadásul pocsek orrhangon beszélt, halkan és racscolva, de legutálatosabb szokása az volt, hogy leköpte a szembenállót; hiába igyekezett halkan, visszafojtottan beszélni, a levegő kieresztése nélkül, csupán ernyedte izmaival rezegtetni hangszálait... No de, ennyi elég. Vagyis, ez nem érdekes. Merthogy a szép ifjakat is elvitték, akik pedig oly tökéletesek voltak, mint egy reneszánsz márványszobor, és oly derűsek, mint egy vidám nápolyi dal.

Erre a vége felé került sor, úgyhogy hamar lezajlott minden. Pali szálnalmasan rüt teste abban a kupacban semmivel sem volt visszataszítóbb, mint a szép fiúké, semmiben sem különbözött tőlük. Nem ecsetelem, azt hiszem, mindenki el tud képzelni kétszáz meztelen hullát egy halomban. Ott már szépészeti szempontok nem működnek. Az már maga a mocsár, sokáig gőzölög a márciusi télutóban. Főképp, amikor megbontják a tetejét. Jönnek a kampós munkások, fölfeszítik sorban a hullák száját, és kitörik az aranyfogakat. Sok arany összegyűl így, van olyan transport, főképp a keletről érkezők között, hogy másfél kiló a termés. Egy barna zománcú bádogganna alján koppannak a fogak. A munkás, aki tartja, olykor meg-megrázza, hogy felmérje a mennyiséget, s hogy meglazítsa fáradó karját (nem gondolta volna, hogy ennyire nehéz tud lenni az arany).

Nem hiszem, hogy ebben a történetben az aranynak fontos a szerepe. Könnyen belátható, mennyire mellékes. Semmi féltise nincs, csupán egy kis túlú és pedáns gépezet működését demonstrálja. Mellékesen bukkan fel a történet végén, ám nem nevezhető az események finalitásának. A sírablók a túlvilági isten aranyát már az ókorban is elorozták, de ez most nem olyan; nem, ugyanakkor sokat mond a történet mohóságáról.

Olyan események kapcsolódnak össze, amelyeknek lényegében semmi közük egymáshoz... Az a bizonyos Alex Narr, akinek nevét magyarra talán úgy fordíthatnánk, hogy Süsü Sanyi, a postai tisztviselőből lett SS-altiszt, mit is tudott Anubisz isten aranyáról. A postán annak idején a csomagokról (és mivel saját ötlete volt, hát igen lelkesen) vagdosta a feleslegesen hosszúra hagyott madzagvégeket; nem véletlenül jutott eszébe épp neki, hogy a hullahegyek elégetése előtt a hasznosítható anyagokat érdemes begyűjteni...

Nagyon sok történet elmesélhető. Miközben a valódi fokról fokra elhalványul és eltorzul. Vagy úgy volna, hogy a sokféle egyedi történetben rohángál ide-oda az az elkapathatatlan pillanat, amelyben az anyag leköszön előző állapotról, hogy felöltse új arcmását?

Önszemlélet

Nekem múlt idejű nevem van, magyarul ezért nem szeretek önéletrajzot írni. Olyan, mintha egy belső hang folyton azt kérdezné: mit akarsz még, hát nem *lángzoltál* eleget? Ez egy lefordíthatatlan magyar bánat.

Amikor idegen nyelven kell *cévémet* megfogalmaznom, akkor meg egyéb zavar. Szatmárnémetiben születtem, és máris bajban vagyok. Szülővárosomat ugyanis Satu Mareként lehet megtalálni a ma készült világtérképen. Én viszont Szatmárnémetibe születtem *bele*, egy olyan városba, amelytől elvették ugyan régi nevét, ám a folyóparti fák, a csendes alföldi utcák, a kertek fölötti végtelen horizont, a járda meleg aszfaltjába beletaposott faeper szemek, a húsleves illatú vasárnap délutánok, a régi monarchia fénykorában épült házak csillámpalás falai a mai napig emlékeztetnek arra a névre.

1958 is zavarba hoz. Jóllehet abban az évben születtem, nem érzem magam ötvennyolcasnak. Ezen a vidéken lassabban nőnek fel az emberek, mint máshol. Ráadásul én későn érő típus vagyok, bár 6 éves se voltam, amikor iskolába adtak: 16 évesen volt először magömlésem, 26 éves koromban jelent meg első elbeszélésem és 30 éves koromban született első gyerekem. Ha valaki megkérdezi, hány éves vagyok, és én igazán belegondolva felelek neki, akkor azt mondom, 19.

Dehogy! Mínusz 19! Egy nagy tojásnak képzelem magam, pontosabban annak, ami bent van a tojásban. Nem szeretném, ha valaki feltörne. Vagy mondjuk, ha átlátszó volna a tojáshéj. Egy üvegtojást látok magam előtt, amint az állatkerti keltetőlámpa alatt hever, és a köréje sereglett

látogatók óráról-óra, elszörnyedve követik a félkész csirke rémületes alakváltozásait.

De a legnagyobb zavar könyveim felsorolásakor támad bennem. Bevallom, nyomaszt a gondolat, hogy elolvassák őket, pláne, ha idegen nyelven. Először egy fordítás szembesített azzal, milyen rosszul írok. Mert a fordító komolyan vette azt, ami játék volt, és közben semmit nem érzett meg a játék komolyságából, abból a halálosan komoly harcból, amit a világ ellen vívok.

Taxit hívott

„*Taxi* – fn – szólásokban: taxit hív – taxit rendel.” Bizonyos értelmiségi körök folklórja szerint jelentése azonos a sportvilágból átvett szóval: bedobja a törülközőt. A jelentés kialakulásáról az alábbi anekdota tudósít:

Egyik jeles költőnk a nyolcvanas évek közepe táján, föltéve mindent egy lapra, elhatározta, hogy ezentúl nem hagyja szó nélkül az ostobaság és az ostobaság ruhájába bújt gyávaság tündöklését. Munkahelyén, az országos irodalmi orgánumban, a soron következő értekezleten, ahol senki más, csupán a lap szerkesztői voltak jelen, tehát, ahogy a főszerkesztő jelezte a gyűlés elején, maguk között voltak, szót kért, és rövid, lényegtelen bevezető után, arra akarta társait rávenni, hogy változtassák meg az orgánum nevét. Ha már képtelenek az igazi változásra, legalább a névvel ne hazudjanak tovább, azaz ne állítsák e névvel azt, hogy nem hazudnak örökösen. Csend fogadta szavait, majd a főszerkesztő tért elsőnek magához, a többiek pedig az ő mondatait variálták. Azt mondták, a legőszintébben, hiszen egymás között voltak, a pusztaság változtatás kedvéért nem érdemes változtatni, és ők úgy látják, hogy a jeles költő a pusztaság változtatás kedvéért akar nevet változtatni, mert ha nem így volna, akkor javaslatában szerepelne az új név is, amiről ők, annak ellenére hogy nem hívei a változtatásnak, elmondhatnák őszinte véleményüket.

Ha név kell nektek, legyen az új név Párizs!

Szinte egyszerre tört ki mindenki; aztán visszafogták magukat, és a főszerkesztő karmozdulatait követve, fegyelmezett csatarendben indultak előre. Szép, összehangolt

mondatok a honról, a hűségéről, az elvtelen kozmopolitizmusról, a nyugatmajmolásról.

Én, szólalt meg zavartan visszakozva jeles költőnk, azt mondtam, hogy párizsi, vagyis PARIZER...

A szó az akkori szóhasználatban is felvágottat jelentett. Itt aztán összegabalyodott minden, a főszerkesztő az asztalt verte, a szerkesztők felugráltak helyeikről, hadonásztak, sőt, egyikük gallérjánál fogva jól megrázta jeles költőnk. Aztán lecsillapodtak, és újra hadrendbe állították mondataikat. Felelősség, hivatástudat, munkafegyelem. Hat órán keresztül.

Jeles költőnk többször zsebébe nyúlt, lopva szájába dugott egy pirulát. De a hetedik órára elfogyott türelme, egy mondat közepén felállt, odalépett a telefonhoz, és taxit rendelt. Aztán leakasztotta felöltőjét a fogasról, biccentett, majd bizonytalan léptekkel távozott. Akkoriban a benzinhány miatt egyetlen taxi közlekedett a városban, jó félórát kellett az épület előtt szobroznia. Végül a taxi bekanyarodott, lefékezett előtte, ő beszállt a hátsó ülésre, aztán tagoltan, jól érthetően, számolva a taxis megdöbbenésével, megmondta az úti célját: „Párizsba, legyen szíves.”

Szatmárnémeti, Szatmégazeri

A várost románul Satu Marénak nevezik, ami magyarul Nagy Falu-t jelent. Ha tehát valaki románul hallja a város nevét, az elétáruuló látványon valószínűleg nem csodálkozik annyira, mint az, aki a magyar nevet érti.

Szatmárnémeti: ígéretesen hangzik! Nem csupán a gyors beteljesülés szava, a „már”, hanem a „németi” anyagminőséget és gördülékenyen működő szisztémát ígérő jelzője miatt is. A keletről érkezőnek mindenképpen biztató, ha arra gondol, no lám, ez itt már németi: lesz vigasz!

A látvány azonban Azerbajdzsánt idézi, hetven évvel a kolhozosítás után. Jó, nem tudom, milyen a valóságban Azerbajdzsán. Csupán Grúziába utazhattam volna (tíz évvel ezelőtt), de oda sem mentem el, épp azért, mert nem akartam kétezer kilométert repülni csak azért, hogy valami nagyon is ismerős, mesterkéletlen nyomorúságot lássak.

Viszont megállok itt, a Kazinczy és a Kölcsey sarkán, szemben a Gimnázium, kissé jobbra a Láncos Templom, mögöttem a Vigadónak épült Patika. Iskola, Templom, Patika, egy élet díszletei. Sőt, több életéi, azaz szüleimre és nagyszüleimre gondolva, több generációéi, hogy fokozzam a magánhangzó-torlódást. Megállok, és a látványtól, bizis-ten, elnevetem magam. A járda melletti korlát félig kidőlve, a járda széle megsüppedve, letörve, az úttesten lábszárközépig érő gödrök. Az autók őrült szlalomozásban vannak, ám így sem kerülhetnek ki minden kátyút. Meg is látszik rajtuk. Roncsok furikáznak, de az újak, a vadiújak is rémesen porosak, sárosak, felismerhetetlenek. Ki erre, ki arra, ki amarra kerül. Mulatságos, hogy mindenki annyira, de annyira igyekszik, anélkül hogy tudná, merre menjen. Poro-

sak és szemetesek a járdák is, pikkelyesen hámlik a házak faláról a felvert sár. Kifakult, tépett szelű zászlók lógnak kopott zászlótartókból. A Templom előtt szoborfej, a Kölcseyé. Ő már túl van a nevetésen, ő inkább lehajtja fejét, maga elé néz.

Nekem is le kell hajtanom a fejemet, hogy bokaficam nélkül átjussak a túloldalra. A nevetés egy pillanatra szünetel, ám az élvezet fokozódik. Nem tudom, milyen Azerbajdzsán, csupán elképzelem, amikor az azeri férfi, valamilyen megfogalmazhatatlan borzalomra keresvén a szót, azt mondja városára: olyan, mint Szatmárnémeti. Szatmégazeri.

SEN

Mostanában kedvenc olvasmányom az autók rendszáma. Ahány rendszám, annyi szó, ahány utca, annyi mondat. Szeretném a dolgot odáig fejleszteni, hogy végigsétálok egy városon, és máris fejemben az új regény.

Egyelőre még messze vagyok ettől. Az olvasás már úgyahogy megy, bár nem szeretném elbizni magam, hiszen vannak jobb napok, és vannak egészen reménytelenek, NEM ODA BUD, APA FEJ!, de hát nem is az olvasással van igazán baj, hanem inkább a sétával.

Séta közben folyton beleütközöm egy járdán parkoló autóba. Nem értem, miért áll épp ott. Hiszen az utca jobb felén felfestett parkoló található. Bár igaz, ami igaz, nem mindig van hely, néha várni kell, vagy odább gurulni. Nem vár, nem gurul. Viszont a járdára is keresztbe hajt föl. A falhoz kell lapulnom: kabátommal ledörzsölöm a falat, miközben a lökhárító összesározza a nadrágszáramat. Ha megkerülöm, le kell lépnem az útestre, de ott az autósok már amúgy is idegesek, épp a keresztben álló miatt: veszélyben az életem.

Az autó rendszáma: SEN. Az egyik szenátor hivatali autója, és úgy látszik, valamiért előnyös, ha ezt azonnal elárulja három betűje.

Bevallom, ha én szenátor volnék, NSN volna a rendszámom. Vagy CLT, esetleg BZJ. Ahogy s ami jön. De ha már SEN jönne, hát akkor pláne nem parkolnék tilosban. A „senator” latinul azt jelenti, *érett férfi, előljáró*. Ha a sofőröm az irodám autójával felállna a járdára, elbocsátanám. Menjen a VIPesekhez. És nem azért, mert félnék a büntetéstől. Vagy összeugrana a gyomrom a közeledő rendőrtől. Vagy a közeledés pusztá gondolatától.

Még Berlinben történt, hogy az év lejártával, hazafelé készülődve, autót szerettem volna vásárolni. Mivel megtudtam, hogy legtöbb helyen a szolgálati autókat kétévente lecserélik, ezért megírtam húsz levelet, pontosabban egyet írtam húsz példányban, és elküldtem különböző címekre. Azt ajánlottam ebben a levélben, hogy közvetítő nélkül, egyenesen nekem adják el a lecserélendő autót, amely legyen elég nagy, legyen elég olcsó, és legfőképpen legyen Euro3-as. A húsz levél egyikére sem érkezett pozitív válasz. De mind a húszra válaszoltak. Kik levélben, kik telefonon. Ebből az alkalomból hívott fel a berlini rendőrség elnöke, vagyis az az ember, aki az ilyen, nálunk szokatlan elnevezésű tisztséget betölti. Sajnálkozott, hogy nem segíthet, de ők már év elején lecserélték az autóparkot, esetleg jövő januárban érdeklődjem. Valószínűleg megint eladnak néhány autót, bár nem biztos abban, hogy német rendőrségi járművel minden további nélkül közlekedhetnék Romániában.

Legalább fél órát beszélgetett velem, úgyhogy búcsúzás-ként meghívtam, egyszer látogasson el hozzánk. Ismét sajnálkozott, hogy a közeljövőben nem teheti, Ázsiába utazik, mert az egyik távol-keleti országban is dolgozni fognak ezentúl berlini rendőrök.

A SEN autóról eszembe jutott a berlini rendőrelnök. Egyszer láttam Berlinben autót járdán megállni, pontosabban csupán a hátsó kereke mászott fel a szegélyre. De ahogy kiszállt a vezetője, és bekattintotta a zárat, kettőt sem lépett, megjelent mellette egy motoros rendőr. Mosolyogva intézkedett.

Szóval eszembe jutottak a német rendőrök, és azon törtem a fejemet, hogy amennyiben húszezer vásárhelyi élne egy évig Berlinben, és húszezer berlini Vásárhelyen, miután visszaköltöznének, mit eredményezne e naiv módon lebonyolított globalizáció.

A Szentlélek főztje

Tegnap délután a Bibliofil könyvesboltban találkoztam a Szentlélekkel. Először azt hittem, a Jóisten, de aztán felismertem. Nem vagyok egy hasra esős típus, küldtem én már vissza országgyűlési képviselőnek is kéziratot, de azért megremegett a térdem. Évek óta rendszeres olvasója vagyok könyvének, remekműnek tartom. Kamaszkoromban az erotikus részeket bújtam, később a filozófiájától voltam oda, mostanában a fordításai érdekelnék. Miért mondja a német „okosság”-nak azt, ami a magyarban „csalárdtság”-ként szerepel? Egy könyv, ami eleve fordításokban létezik. Zseniális!

Szóval nem mertem megszólítani. Mivel lépjek oda? Hogy kollégák vagyunk?

P. mesélte, ő egyszer egy fogadáson leszólította Vargas Llosát, és elhabogta neki, hogy író volna maga is, mire Llosa annyit mondott, „őszinte részvétem”, és máris továbbment, P.-re meg úgy ráfagyott a mosoly, hogy azóta is olyan az ábrázata, mintha vissza akarna jönni a fogszabályozója (gyerekkorában lenyelte).

Remegett a térdem, de azért nem hagytam ki, hogy meglessem, mi között válogat. Kíváncsi voltam, ki érdekli a kortársak közül. Ha *A szomszéd nőt* leemeli, én belehalok!

A szakácskönyvek polcánál állt meg. Mindegyikbe bele nézett, sebesen végigpörgette a lapokat. Mintha keresne valamit. Valaminek a receptjét. Nem tudtam arcáról leolvasni, megtalálta-e vagy sem. A leolvasáshoz túl sebes arca volt. A mozgása is felgyorsított – szinte észre sem vettem, amikor kiment a boltból. Ágyő, suttoztam magamban, és

elfoglalva helyét, akkurátus kutatásba kezdtem. Az egyik recepteskönyvben számárfül, méghozzá a „padlizsános zellerkrémleves”-nél. Vajon ő hajtotta-e be a lap csücskét? És mi következik ebből?

Úttalan utakon

Falura utazni olyan, mint kádban újságot olvasni; közben reggelizni. Pirítós, lágy tojás, eperdzsem, kávé. A lehető legjobb. A lehető legmacerásabb. Miközben falura zötyögünk, elátkozunk mindenkit, elsősorban a tatárokat, akik ott toporognak a határoknál, örökké készen országunk feldúlására, nem hagyván a gondos székelységet gödreink belapátolásával foglalatосkodni. Átkozódunk, miközben magunkban mégiscsak dédelgetjük gödreinket: csak szaporodjatok, mélyedjétek, tengelytörősödjétek, nekünk nőstök nagyra! Falura utazni elsősorban azért jó, mert oda más nem utazik.

Falun csend honol, és lassan ballagnak az emberek. A tehenek kérődznek. Vagyis megélik a napot, aztán este ismét meg. A kecskék talán nem kérődző berendezésűek, de ők is ott üldögélnek a tehenek mellett, és jóízűen rágcsálnak.

Falun tér van, iszony nélkül.

Az útszélen mindenféle bokor, a bokrokon bogyók, a bogyókra madarak járnak. Még a semminek is van itt bokor, azon a képzelt ég képzelt madarai nassolnak.

Aki nincs falun, nem is tudja, mi a jó. De a falu néma, senkit nem hív. Valaki mondta, hogy a falu a magyarban nőnemű szó. A vágyott falu. Másvalaki mesélte, hogy egyszer egy asszonnyal teázott, akit csak néhány éve ismert, neki mégis úgy tűnt, ezer óta. Teáztak, miközben az asszony egy másik asszonyról mesélt, aki rémesen rátelepszik a férjére, szusszanni sem hagyja. És még mutatta is, a teáscsészét a földre letéve, szétterpesztett karokkal, hogyan. A férfi nevetett, de titokban arra vágyott, bárcsak ez az asz-

szony most azonnal ráfeküdne, odapréselné őt a szőnyegre, nyomná, tartaná, szorítaná, ránehezedne, mint valami kő egy felbontatlan levélre.

Az én falumat úgy hívják, hogy... Te se tudd meg!

Szabolcsi Borbála Heti étrendje

Hétfő

Reggeli a szokásos: vajas kenyér, párizsi, tej. A gyerekek maradéka: müzli, állítólag serkenti a bélműködést. A múlt héten hoztam Pestről húsz dobozzal, három már elfogyott, hatalmas adagokat kevernek maguknak.

Ebéd a vasárnapi maradék, húsleves, pörkölt. A pörkölt-höz rizset főztem.

Este tea, pirítós vajjal. A teába sok citromot csavartam, kicsit szortyogok. Éjfélig olvastam Thomas Mannt.

Kedd

Reggeli a szokásos. Müzli nem maradt, a kölykeim talán észrevették, mire ácsingózom, kikaparták a tálakat. Némi tusakodás után csináltam magamnak is egy adaggal. Sok-sok baracklekvárt csorgattam bele kakaópor helyett. A kakaó nagyon fog.

Ebédre zöldpaszuly és palacsinta. A levesből holnapra is marad, a palacsintasütésre másfél órám ráment, de a gyerekek imádják. Nekem csak egy jutott (lekváros).

Este a kedvencem, majonézes tojás, pirítós. Folyóiratokat lapozgattam.

Szerda

Rossz éjszaka és hajnali ébredés után kamillatea, éhgyomorra, hátha meghajt. Néhány csípőkörzéssel „tornáztatam” a beleimet, de semmi.

Ebéd egyetlen szendvics, bent kellett maradnom a szerkesztőségben.

Estére értem haza, kopogott a szemem az éhségtől. A kölykök megfőzték az apjukat, hogy ebédre süssön nekik palacsintát. Könnyű Katit táncba vinni! Végre telezabálták magukat, a konyha meg romokban, mosogattam éjfélig.

Csütörtök

Ma könnyű hasmenésre ébredtem. Sem a müzli, sem a kamilla nem segített, de az esti idegeskedés meglódította a beleket.

Reggeli helyett megfőztem az ebédet: paradicsomleves, rakott krumpli. Rutinmunka, összecsaptam. A diarézás miatt elkéstem. A főnököm elnézően mosolygott, láttam rajta, azt hiszi, megjöttek a vöröseim.

Munka estig. Számomra mindegyik szöveg a betűire esik szét. A szerkesztők nem vesznek emberszámba, pedig a lapban egyetlen „l” betű (pluszban vagy mínuszban) hatalmas galibát tud okozni. Ha nincs minden betű a helyén, szart se ér az egész.

Estére vettem magamnak egy nagy dinnyét, a kölykök már aludtak, én ettem meg a felét. Napilap, rengeteg hibával, semmitmondó cikkek.

Péntek

Tart a könnyű menés. Jánosom szerint ezt Móricz úgy mondta volna a Sáraranyban, hogy fosás. Nem az. Egészen enyhe, mint a fogpaszta a tubusból, hosszan és vékonyan, csak a színe más.

Nem vagyok írónő, csak egy író nő. Utálok az írónő Szabolcsit.

Reggel beadtam a lapot a nyomdába, utána elrágcsáltam két perccet. Lötyögés, olvasgatás, szerencse, hogy havilap vagyunk. Az Élet és Irodalomban egy nő nyíltan, sőt, büszkén bevallja, hogy ő buzi, azaz leszbikus. A levél válasz Zalánnak, az M Szivárvány szerkesztőjének, aki a múltkori És-ben szóvá tette, hogy ellopták lapjuk cégtábláját, feltehetően a Szivárvány Társulás a Melegek Jogaiért elnevezésű, a homoszexuálisok jogait védő szervezettel való részleges névazonosság miatt. A nő sérelmezi, hogy Zalán nyomtatékosan kijelentette cikke elején, semmi köze a buzikhoz, vagyis, dohog a nő, nem attól háborodott fel, hogy letépték az épület faláról a táblát, hanem attól, hogy a buzifóbiások esetleg összetévesztették őt a buzikkal.

Tetszett a nő bátorsága és nyíltsága.

Hazafelé fölmentem a Somostetőre, lekanyarodtam az útról, és egy nedves, omladékos helyen, anélkül hogy érdekelt volna, meglát-e valaki, két marokkal tölttem magamba a földet. Már több mint tíz napja éheztem erre.

Szombat

Eltűnt a menésem. Reggel préseltsonka, pirítós, kávé. Jó közérzet, jó étvágy.

Ebéd meggyleves, túróslaska.

Délután családosan ki a Fácánosba. Belekóstoltam a földbe, de nem ízlett. Itt Vásárhelyen a legjobb helyek mégis csak a Somoson vannak, de nagyon finom a kövesdombi posta előtti virággrupp is.

Már többször elhatároztam, hogy a családom előtt nem takargatom. A buzis nő bátorsága újabb lökést adott. De a

délután rájöttem, hogy ha nem csinálnám titokban, nem ízlene ennyire.

Vasárnap

Megint utazom Pestre, hogy részt vegyek egy számítógépes tanfolyamon. Hajnalban mentem ki az állomásra, istenesen teletömtem magam az állomás előtti jó virággrupp-földdel. Koraőszi ízek.

A nyár elején Bálványoson éreztem hasonlót. Bálványos mellett, közel a Szent Anna-tóhoz, egy öreg fenyő tövében a világ legzamatosabb földje terem. Igazi földi örömök várják a geophágiást. A vonaton nem eszem semmit, nem akarom elnyomni a számban zsongó emlékeket. Megint Thomas Mann.

Nyolcvankilenc óta szinte havonta járok Pestre. A gyomromban, a beleimben a jó erdélyi föld. Lassan átcsempésem a szülőföldemet.

A vámos is úgy nézett rám, mintha meneszszem volna.

Kerubok városom egén

Anyám felültetett kerékpárja vázára, és a szeles Kölcsey utcán vitt magával. Soha nem tanult meg rendesen biciklizni, folyton leesni készült, mint egy artista, aki a magasban kifeszített kötélén egyensúlyoz. Nekitaszított a hideg hajnali szélnek. Másnap már végigbömböltem az utat, mert tudtam, mi lesz a vége: becsapódik a barna vaskapu, és egyedül maradok. Egy hét alatt megtanultam járni, sőt. Káromkodva szuszogtak mögöttem a bölcsődei dadák, mert úgy rohantam, hogy nem bírtak utolérni. És már-már megmenekültem a vaskeblek börtönéből, ám akkor anyám megfordult, és tekintetétől megtorpantam. Beszélni még nem tudtam, így aztán fütyültem a szavakra. A dadakarmok testembe mélyedtek. Anyám mozdulatlanul állt, arcán zavar, nem, inkább kétségbeesés. Kalimpáló lábammal hasába rúgtam, vagy tán egyenesen a mellébe. Az általános elkeseredettség ledobta a látszat burkait. Lábamban a rúgás és a futás fájdalma, a remegés, amely a csontvelőig hatol, és a korai halálvágy szívemben. Magányra neveltek.

Ha nincs az a fojtogató meleg, talán kiugrom, és utána rohanok. Benne jártunk az éjszakában, ám sehol semmi frissülés, mint feslett erkölcsű szobákban, ahol nem merik kinyitni az ablakot. Sietett, mert füttyentett a vonata. Vagy csak én hallottam? Mondani akartam valamit, meg is szólaltam, de semmi. Talán nem jött ki hang a torkomon.

Azt hiszi, a rabja vagyok. Szabad ember, megveti a rabokat. Három perc volt az egész, a taxis repesztett, mint aki most vette az autóját, és ki akarja próbálni, mire képes, meg aztán különben sem volt forgalom. 16 szelepes Corolla, büszkélkedett, miután megfordult, és elindultunk hazafelé.

A tavaszi forróság elviselhetetlen. Ha nem idegenkednék ettől a szótól, azt mondanám, nyomasztó. Micsoda város! Amikor kiürül, akkor sem tud felszusszanni, mert az utcák tovább vonaglanak egymás hurkaiban. A sötétség áthatolhatatlan és nehéz atmoszférájú, a sarki lámpák fénye elvész a kanyarokban.

Ha van Isten, a sötétben is látnia kell, mi van bennem, és majd megérteti vele... Ha nincs, utalnom kell arra, amit senki elől nem rejtegetek. Olyan vagyok, mint egy egér, aki fülíg szerelmesen odadobja magát az éhező macska elé.

Azt kérdeztem a taxistól, mennyiért hajlandó utolérni a vonatot. Azt felelte, nincs az a pénz, elege volt mára. Magány a végzetem.

Agyam, mint valami fantasztikus folyondár, kinőtt a koponyámból, és a száguldó szerelvény után vetette magát. Láttam őt a vonatfülkében. Gyönyörű szemében az írisz ezüstlő rajzolata. Ugyanúgy vonzza a tekintetet, mint a csalódások kusza vonalú levélzetére tévedt kárminvörös hím bogarat a harmatcsepp nőszínű fénye. A bogárnak nincsenek fenntartásai. Ha ismerné a szófényezőket, és lelkükben meglátná a rongyemberséget, óvatosabban duhajkodna.

A vonaton összefut Károllyal, egykori barátommal, akivel épp miatta rúgtam össze a port. Charli! Most is teszi a szépet, nyakkendő s neohippi, azt selypegi neki, megkívánta a fülkebeli szexet. Hallom csengő-bongó nevetését, száll és köröz, adakozó és adakozó, nem érez korlátokat; és a tomboló szabadságvágy szenvedélyes körtáncában már együtt nevetnek. Gurgulázzák a nevemet, azzal korbácsolják a csúcsra magukat. Mulatnak komikus sorsomon. Charli, ne tovább!

Amikor hazafelé tartottunk, a taxis Corolláját dicsérte, és éreztem túlfűtött hangjában, hogy szerelmes a járgányába. Szerelmesen elvakult, nem veszi észre a lengéscsillapítók sűrű állapotát. A kocsiszekrényen végigfutó döndülés a talpamban sajog, az ülésen keresztül átfut a gyomromba. Hátral szédobált flakonok, szalvéták, rendetlenség, mint megözvegyült férfiak lakásán. Kérdeztem, mi lett a kutyájával, merthogy róla mesélt a múltkor. Ingerülten nézett rám. Miféle kutyával? Taxisbetegség a feledékenység. Magával vitte az asszonyom, veti felém később a foga közül, de meg fogom keresni őket. Közben kiemeli a kesztyűtartóból egy tömött nejlonzacsót, és kihajítja a leeresztett ablakon. Hallom a csattanást a mögöttünk hagyott úttesten.

Kifizetem a fuvar, tárcájába rakta a pénzt, aztán ő is kiszállt. Ahogy a járdáról hátranéztem, láttam, megáll az akácfacsonknál vizelni. Elhízott férfi volt. Nemcsak a váll, oldalán a vastag szalonna is rázkódott. Szinte teljesen kopaszra nyírt tarkóján, a tüskék alatt is könnyezett a bőr.

Megtorpantam. Teste mintha üvegből volna. Látom, mennyire más! Az ő testében foltalan csillogás, akárha egy frissen elmosott, törekeny üvegfőzőn pillantottam volna keresztül. A szimmetria is megejtő volt, a jobb és a bal azonosága. Érthető, könnyen felfogható matézise volt a testének, páros és páratlan függvények aszimptotikus nyúlánkozása a függőleges tengely mentén. De így, a taxis-testet mellé állítva, utólag is elromlik minden, aránytalanná válik, a lehető legaránytalanabbá. Onnan a járdáról, a rázkódót figyelve értettem meg, mit okozna egy férfikéz a csodálatos szimmetriában. A súlyos és idomtalan szív benyomódása, a vágtyól duzzadt máj sötét tömegének ijesztő lihegése... Mintha a város szerkezete rátelepedne a teremtő képzeletre.

Kulcsra zártam az ajtót, és a kulcsot felakasztottam a tüdő melletti szegre, szokott helyére. Ki ellen zárkózom be? Újból ketten vagyunk: én és a tüdőrképem. Soha nem szoktam bele a magányba, folyton reménykedem.

Soha nem hittem, hogy ilyen könnyen el lehet menni. És most e könnyűségtől megrémülve fekszem rémes ágyamban, amely rabjává tett, mint a szurok.

Hiába terveztem örökösen, hogy a dadákon fogom megbosszulni anyám hűtlenségét, mindig pórul jártam. Hiába lettem a legügyesebb képmutató. Egy idő után nem bírtam szaladni: a csípős fájdalom ébredéskor előntötte testemet, és mint valami paralízises gyereket kellett az öltözőasztalra felrakni. Én meg katatóniás közönnyel vártam, hogy átöltöztessenek.

Ugyanilyen meredten fekszem most az ágyon. A lelkem szabadságra vágyva kilibben testemből. De elkapják a vörös hajú kerubok, és az Úr tüzes vattakamrájába zárva, csigázni kezdik. Nem tudják szóra bírni. Végül titkos fegyverükkel, a kéjgázzal is megpróbálkoznak, de az is eredménytelen. Lelkem attól legalább nevetésre fakad, és éktelen hahotájától a kerubok aranyból öntött arcán is átfut egy szánakozó mosoly.

Beszéd az asszonyruhas Kossuth szobrának avatásán

Az egyik neves marosvásárhelyi orvosprofesszorhoz vittem apósomat. Nem volt komoly a baj, felszusszantunk. Apósom, amúgy szűkszavú, szikár székely, a kedvező diagnózistól megvidámodva, fecsegni kezdett. Az orvos türelmetlen, sürgető fejbólogatásokkal hallgatta, aztán, hogy elvágja a megeredt szavak fonálát, hozzám fordulva, székéről felemelkedve, váratlanul közölte, visszamondta Látó-előfizetését. Hogy miért? A Székely János-írás miatt. Hogyan közölhettünk olyasmit!

Az orvos kórházi nagyhatalom volt, elkényeztetett, zsembes férfi. Műfogsorát az örök élet jó pénzért beszerzett rekvizitumaként villogtatta. Fölényessége sértő volt, ámde apósom miatt (akinek a betegsége bármikor komolyabb fordulatot vehetett) továbbra is a kezében voltam. Csupán odáig merészkedtem, hogy nem kezdtem el stréberül bólogatni, bizalmasan közölve vele, hogy e felháborító szöveg tudtomon kívül került a lapba. Jóllehet bizalmas közlésében állt volna az igazság: az írást megjelenéséig valóban nem láthattam.

Mert a Székely János-szövegek körül mindig volt valamilyen titkolózás. Mivel Ágnes, a szerkesztőség gépíróője egyben Székely János, vagy ahogy mindenki emlegette, János úr gépíróője is volt, és mivel többnyire bent, a szerkesztőségben végezte privát munkáit, régi kollégáinak alkalmuk volt betekinteni János úr készülő műveibe, esetleg épp Ágnes jelezte, itt valami érdekes van születőben. János úr gépbe íródó szövegei szüntelen stresszben tartották a szerkesztőség egyik felét, mert nem lehetett tudni, a

számukra kényesebb darabokat is nekünk szánja-e vagy sem. Kényesebb darab gyakran akadt, és mivel aligha lehetett volna a közlést visszautasítani, már az írás elkészülte előtt beindult a közbenjárás-kelés, az ide-oda való üzengetés, hogy amennyiben mégis megjelentetné, ne nálunk tegye.

A Kossuth-írást viszont nekünk adta.

Egy nemzeti hős a címe a botránykeltő glosszának (Látó, 1991. novembere), és arról szól, hogy Kossuth érdemtelesen pöffeszkedik a legmagasabb nemzeti talapzaton. Mindvégig csak magára gondolt, semmi mást nem akart, csak a hatalmat, saját kis szemétdombot, ahol kedvére kakaskodhat. Megcsalta a rábízott árvékat, kiragadta a valódi forradalmárok kezéből a hatalmat, döntéseket hozott anélkül, hogy áttekintése lett volna, hogy ismerte volna a nemzetközi erőviszonyokat. A vereség után gyáván megfutamodott, a híres Kossuth-szakállt leborotválva mentette irháját, majd minden bűnét a Görgey s a többiek nyakába varrta. Kossuth gátlástalan politikai kalandor volt!

Nem engedhetjük meg, hogy ilyen szemétség megjelenjen, mondta a hírneves vásárhelyi orvos, majd kezet rázott velünk. Közben félrenyelt, köhögni kezdett, sehogyan sem tudta abbahagyni. Már az ajtóban álltunk, de furcsa lett volna ebben az állapotban otthagyni, toporogtunk, ő meg egyre veresebb arccal, egyre fájdalmasabb fintorokkal hajlongott, késve megértett kézmozdulatokkal terelve kifelé minket, kínjainak idétlen tanúit.

Sose hazudjon, sose szépítsen, hamisítson, sose heroizáljon senki, aki nem politikus; aki politikus, annak úgymint hiába mondom, írja Székely János.

Kossuth este érkezik a török határhoz. Lámpás emelkedik arcához, katonák fürkészik. Felkiáltva hátrahőkölnek.

Micsoda gyönyörű nő! Csodás a ruhája, kékkal átszótt fehér selyem, kis piros ráksa mellény rajta. Csupa ragyogás, csupa csillogás, a közelgő éjszakában is csupa fény. Piros ajkain méz, ám ki merné megízlelni. Csönd támad, dermedt, rémületes pillanat. Aztán nekilódulnak a lovak, kedvezően megoldódik minden, a nyikorgó kerekű kocsi mögött bezáródik az éjszaka. Ki volt ez a fénybe öltözött asszony? Úti okmányait se látta senki... Volt valami nem e világi benne. Mint minden nőben.

Nőről van szó, tehát, ahogy Proust kiált fel: mellőzzük az okos fejtegetéseket! Zavarba ejtő és misztikus alak a női ruhás Kossuth. Zavarba ejtő és misztikus, tehát rémületes valaminek a jelentkezése. Elbűvölő alak, jóllehet tudható, a mellek helyén zsömle dudorodik... Néha, főképp az országzsomszédok előtt gúny, csúfondáros nevetés tárgya, ám e nevetés soha nem nélkülöz jó adag zavart, értetlen csodálkozást, már-már irigykedést.

Az asszonyruhás Kossuth szobra: kilépni valamiféle tradícióból, amit fontosnak gondoltunk, holott nem az.

Azt írja Székely János, hogy ha ő történész volna, tudományosan is kimutathatná, mi az igazság. Viszont nem történész, ezért leginkább két költő, Petőfi és Arany verseinek hisz, jobban, mint a világ valamennyi történészének és politikusának. És amikor erről vall, egyértelművé teszi, hogy sem a magyar történelmi, sem a magyar politikai tradícióhoz nem köti magát. És elfordul az emblematisz példázatoságot vadászó, példaembereket fabrikáló irodalmi hagyománytól is, mert szemére veti Illyés Gyulának, miért csinált a Fáklyalángban nemzeti hőst Kossuthból, holott ismerte jellemét.

Nagyanyám március 15-én mindig Kossuth-kiflit sütött. Húsvétkor marcipánnyuszi, karácsonykor mákos kalács.

Szent Istvánkor házikenyer Dinkoff Jóska pékségéből. Nagyanyám Széchenyiért rajongott: óh, az a delejező sötét szemöldök! Viszont nem látta Kossuthot szakálltalanul...

A magyar tradíciók kusza kapcsolatára derülhet fény, ha számba vesszük, miféle diszkrepanciát hordoz a botrányos kis Székely János-szöveg. Nem csupán arról az ellentmondásról van szó, hogy miként tagadhat történelmi állításokat, ha egyszer bevallotta másféle szövegeket ismer, hanem e tagadásban is benne rejlik magyar sajátosságáról: a történelmit is kisajátító irodalmi hagyomány primátusáról, egy meghasonlott történelmi tudat és egy idegen birtokon uralodni vágyó irodalom tisztázatlan viszonyáról.

A félreveléstől fuldokló neves orvosprofesszor egy ideológus irodalom uralta történelmi tradíció igézetében háborgott a száját nem lelakoló, a politikával mélyen ellenszenvező író tradícióját szemléltető írás ellen, miközben talán érezte, hogy háborgásával sehogy sem bírja betölteni egy másfajta történelmi tradíció hiányát. Másfelől Székely János is csupán jelzi a hiányt, és szintúgy egy irodalmi tradíció elsőbbségét hirdeti. Ám kinőve egy korból, mégiscsak hozzájárul a tradíciók felszabadulásához, mondhatni demokratizálódásához.

De mellőzzük az okoskodást. Nőről van szó! Egy férfiről, akit nőként emelnek a legmagasabb talapzatra. Férfiakról, akik e szobor tövében készülődnek szónoklatra, magyarságról, szabadságról, hazáról, népről, elnyomókról, dicsőségről és hősookról. Nem is szoborról van szó, inkább egy megírandó regényről.

A rendszer

Tegnap este belepillantottam a Chelsea–Arsenal negyed-döntőbe, aztán szünetig nem bírtam elmozdulni a tévé elől. Szoktam én máskor is meccseket nézni, ám amit most láttam, az egészen másféle volt. „Angol futball”, mondta többször is a közvetítést vezető SAT1-es riporter, talán mert nem tudta másképp kifejezni csodálatát. Az első negyedóra vége felé volt egy kb. ötperces folyamatos játék, amikor a játékvezető egyszer sem fújta a sípjába, jóllehet olykor a rögbire emlékeztető keménységgel ütköztek össze a csapatok. Volt például egy jelenet a középpont körül, amikor az egyik játékos legalább öt méterről, maximális futósebességgel csúszott be a szintén maximális sebességgel rohanó ellenfele elé. Máshol ilyenkor benne van az is, hogy a labda után a lábat is elkaszálja, itt azonban semmi ilyesmi nem történt, sőt, az arcán még csak a humanista öntudat hivalkodó és önelégült mosolya sem jelent meg miután felállt. Csattant a labda, ennyi történt, mert utána a lábak futottak tovább. Emlékszem, gyerekként, hatodikos-hetedikes koromban fociztunk így, ennyire tisztán, önfelédten; még senki nem sunyizott, nem viselkedett alattomosan. Nyolcadikban aztán elvesztettük ártatlanságunkat. A kilencedikesekkel játszottunk, és először találkoztam valami megmagyarázhatatlannal: az egyik, fél fejjel magasabb fiú, miközben a szögletűgásra vártunk (és én azelőtt már két gólt fejeltem), mellém állt, és tompa mozdulattal gyomorszájon vágott a könyökével. És aztán egész meccs alatt, amikor csak lehetett, belém mart, megcsípett, rám taposott, de úgy, hogy senki rajtam kívül ne vegye észre.

„Angol futball!” lelkendezett a riporter, látva ezt a felsza-

badult, tiszta játékot, amely annyira távol van a mi világtól. Pedig a pályán nagyon kevés „angol” volt.

Az ember igazán optimista, amikor ilyen „ragadósnak” lát egy vágyott, elérhetetlennek tűnő rendszert. Már-már tisztán megmutatkozó szellemet.

Güzüke

Nem güzü, e kitartóan munkálkodó, egérnél is kisebb egér, inkább majmocska, zöldszínű, nagy szemű, apró majom élt nálunk a zongorán, pontosabban nem majom, hanem gyerek, arasznyi fiúcska. Ott lakott a zongorán, a könnyező-pálma levele alatt egy szép üveg pohárban. Beszélni nem tudott, de talán értette beszédünket, és szépen megkomponált gesztusokkal képes volt elmagyarázni, mit inna, mit enne, kit kedvel, kit nem. Nagyon be tudta fészkelni magát a szívembe, azaz nem a szívembe, hanem az álmomba, mert ott lakott, egészen pontosan az április 6-i álomban, akárha egy szép házban, Április utca 6. szám alatt.

Ha nem vagyunk itthon a világban, mentsvár tud lenni egy-egy álom otthonossága. Jóllehet a valóságban soha nem voltam Stockholmban, álmomban ismerősként járkáltam utcáin. Azaz nem járkáltam, hanem céltudatosan igyekeztem valahová, ráadásul késésben voltam, ahogy mindig is. A tengerparton telefonkagylóhoz hasonlatos épület nyúlt az égbe: félgömb tapadt a talajhoz, abból karcsú torony emelkedett ki, a torony teteje pedig szintén félgömbszerűségben végződött. Ebben az épületben rendezték be a „Nádas Péter” fotókiállítást, az alsó teremben. Gyönyörű, lélegzetállító expozíció! A falakon nagyméretű fotók, már-már szürrealisztikus aprólékossággal és élességgel kidolgozva, többnyire fekete-fehérek, de voltak színesek is, sötét tónusú, este vagy szobamélyben készült képek, amelyeknek testigézete a Leni Riefenstahl afrikai képeire emlékeztetett. Mert testek voltak a képeken – ugyanaz a test: az íróé. A felvételek az író mutatták nekünk, életének szinte minden percében, ébredés, reggelizés, tisztálkodás, étke-

zés, olvasás, írás, séta, bevásárlás, utazás, az élet élése közben. És nagyon-nagyon közelről. (Olyan közelről nem akármilyen géppel lehet fényképezni.) Megszámlálhatatlan perc, vagyis megszámlálhatatlan kép. Mindegyik előtt órákig álltam, mégsem öregedtem meg, mire a végére értem.

Annnyira szép és megrázó volt, hogy felébredtem. És élelmes güzüként rögtön tervezgetni kezdtem: itthon, hazahozva e távoli ötletet, kellene egy hasonló kiállítást létrehozni. Máris találgatni kezdtem, kit volna érdemes testközelen bemutatni, és hol, melyik impozáns galéria falán függhetnének a képek.

Csodák városa

A lej, amelyről tudjuk, oroszlánt jelent, nem erős pénz. Míg Berlinben 16 euró volt a Harry Potter, itthon ugyanaz 700000 lejbe kerül. Mivel az euróm elfogyott, mostanában ritkán vásárolok könyveket. A lej gyenge oroszlán.

De nem csupán a pénztelenség miatt járok könyvtárba. Szeretem a régi, ólomszagú könyveket. A víznyomásos papírt. A lapok zizzenését, tapintását. Mindig eszembe jut Vörösmarty, illetve a sok levetett, elrongyolódott köntös, mente, gatyá, amiből aztán papír lett. Ki mindenkinek ve-rejtéke (gatyája) van a könyvekben!

Az egykoriban népszerű, mondhatni bestseller olvasmány egyik lapjának szélén elásott kincset fed föl a kézzel írott bejegyzés. „Nagys. Uram parancsára elástam 300 aranyat a cs...-i ház udvarán”, s jön a legfontosabb adat: hat lépés innen, három lépés onnan. Szerencsés vagyok, tudom most már, hol a kincs. Ki kell tépniem a lapot, nehogy más is megtudja! Hét végéig várni kell, mert 140 km-t kell utaznom. Vagy lopjam el az egész könyvet? Két inger feszül drámaian egymásnak: a könyvet örökösen védelmező szakmabelié és a rafinált tolvajé. Végül mentő ötletem támad. Előveszem golyóstollamat, és sunyin a bejegyzés alá firkantom: „Az aranyakat sikeresen kiástam!” Aztán kis gondolkodás után, a hitelesség kedvéért aláírom: „Teleki Sámuel” (a könyvtáralapító neve).

Később mélységes lelkiismeret-furdalással tartok hazafelé. Egy darabig nem is veszem észre, hogy mindenütt esik az eső, csak ott, ahol én megyek: nem. Bűnbánón elhatározom, ha kiásom a kincset, utolsó aranyig a könyvtárnak adományozom.

Petőfi, a várakozó

Csodálatos az is, hogy egy vár tövében teremtődött meg a várakozás szent helye. *Vár* odafent, *vár* idelent. Petőfi az erdődi bástya tövében. Az apró nádas szélén áll, egyrészt hogy jobban láthassa az egyik ablakot, ahonnan talán jelet küldenek felé, másrészt hogy avatatlan szemek nehegy fedezzék. Várakozni étlen-szomjan, hideg esőben, csillag-talan éjszakán, mint a húr, felajzottan. Na és, ha meleg van és ragyognak a csillagok? Úgy talán még emésztőbb lehet.

Petőfi, a várakozó.

Várni valamire, ami elképzelhetetlen, valószínűtlen, ami akkora, mint egy lottó-főnyeremény – ennek Petőfi a szava. Sok minden egyébre is szó ő, de erre igazán az. És az erdődi vár tövében meglapuló kicsi nádas partja ennek a várakozásnak a legszentebb helye. Ha olyanok volnának a körülmények, fogadni mernék, népes zarándokhely volna. Megállnánk valamennyien ott, tekintetünket az égbolton kirajzolódó bástya felé fordítanánk, és szívünket váratlan (vagyis hát: várt, hiszen ezért jöttünk!) remény árasztaná el. Gyógyhely! Akár a lourdes-i barlang.

A tegnap senki nem álldogált a nádas partján. Nincs is nádas. Semmi sincs. A várfal egyre foghíjasabb, a bástyát hamarosan betemeti a por és a gaz. Máshol fele ennyi várból kegyhelyet csinálnak, fele ekkora költő lábnyomát be-aranyozzák. Máshol fele ennyi kultusz ígézetében palotákat építenek, akkorát, mint Mohamed kősziklája Mekkában. Lapátokat ragadnak, és várakat ásnak ki a föld alól. Szétszórdott homokszemekből rakják össze a falakat.

De ha már nem érzünk annyi erőt karunkban, hogy legalább egy téglát visszaillesszünk a téglák közé, vagy kihú-

zunk egy szulákgyökeret a repedésből, hát legalább álljunk meg kicsit. Egy óra a várfal tövében. Vagy ha már várfal sem lesz, akkor a hídon, Erdőd határában. Várákozunk. Találjuk ki, mi az, amire várákozni akarunk. Fohászjunk, hogy eszünkbe jusson valami.

Grinch

„Minden célom az, hogy elrontsam a karácsonyt”, mondja a Grinch, e zöld macskamajom, azaz Mr. Grinch, aki olyan gusztusos, mint a rohadt banán.

Legkisebb gyerekeim valamilyen lelki szükségletből szinte hetente megnézi a filmet. Legalább ötvenszer látta már, mégsem unja. Mert végül is a Grinch megjavul, és kiderül, nem a karácsonyt akarta tönkretenni, hanem csak a puccot és a hazugságot, vagyis nem ő a botrányos, hanem azok, akik villogó égőfüzerekkel aggatják tele a lelküket.

Most újra a Grinchet nézi. Én is itt ülök vele, mert ki kellett költöznöm a szobámból, ahol valamiféle iskolák-közi egyezség alapján egy holland lány lakik ezen a héten.

Hannának hívják, kellemes modorú, tiszta arcú gimnazista. Könnyen elviseljük. Nagyobbik lányom szerint, jót tett a családnak jövedele, a lakás is szellősebb lett, pedig összébb szorultunk.

Ebben a pillanatban érkezett a film oda, ahol a Grinchet kezdik megszeretni az emberek. Képileg a szeretet lavi-naként van megjelenítve. A film szerint szükség van az efféle Grinchekre, még akkor is, ha a valódi karácsonyt nem ők csinálják.

Van egy író, én magamban Grincsnek nevezem. Megpróbálom szeretni. Itt él a közelemben, ha nem is ebben a városban. Úgy megszeretni, hogy közben nem nézni, milyen. Milyen szar dolgokat ír. Tudom, egy író nem könnyű megszeretni. Addig van esélye, amíg meg nem jelenik az első könyve.

A tegnap váratlanul összefutottunk. Illetve a tegnapelőtt. Azért nem annyira váratlanul, hogy ne lett volna öt percem

a felkészülésre. Lelkemet átöltöztettem, kialakítottam azokat a nagyon érzékeny, pihefinom struktúrákat, amelyek képesek semmi kis érintésektől beindulni, és valami falrengetően újat létrehozni. Richard Dreyfus a Harmadik típusú találkozásokban várta így a fényből kilépő marslakókat...

Aztán kezét fogtunk. Nem, nem fogtunk kezét, mert csomagokkal volt tele az övé. Két fiatalabb író kísérte, azok is cipekedtek. Én írókat nem láttam így felpakolva. Nem tudom, mi volt a szatyrokban, de láthatóan elégedettek voltak. Izzadtak, és fújtattak, és lelkesen meséltek valamit. Inkább csak kurjongattak. „Üdvözlöm!”, vetette oda nekem. Mintha rám nem vonatkozna a szabály, hogy az írók egymás közt tegeződnek.

Leforrázva álltam ott. Azaz leforrázva állt ott az, aki elhátározta, hogy szerelemmel fog közelebb kerülni a helyhez, ahol itthon van.

Az utolsó mohikán naplója

(Marosvásárhely, június 11., szombat éjjel)

Egész nap itthon ülök, még a lépcsőházba sem slattyogok ki, hogy megöntözzem a virágokat. Tévét sem nézek, rádiót sem hallgatok, senki sem telefonál. Mégis tudom, mi minden történik a világban, mi jó, mi rossz.

Tudom, hogy egy hegyvidéki tanyára Z. közelében megérkezik egy rokon, aki a házigazdának segít kiásni és lebetonozni a vízlevezető csatornát, bár eső aztán soha nem esik azon a vidéken, de ennél furcsább is történik, mert a frissen öntött betonba egy éjjel otthagyja lábnyomát egy titokzatos állat.

Ugyancsak hegyek között egy C. nevű lány elcsábít egy fiatal katonát, aki leveti érte a fényes katonai zubbonyt, ami annál is tragikusabb, mert szegény szülők gyermeke lévén, sok nélkülözés árán jutott odáig, ráadásul mennyaszonyát is elhagyja, és persze a szépséges C. szinte azonnal röppen tovább egy másik virágra, mire a fiú féltékenységből megöli.

Megtudom, hogy A. beleszeret K.-ba, hozzá is megy feleségül, de miután K. unalmas, buta férfi, A. elhagyja V.-ért, megszökik vele, és néhány hét felhőtlen boldogsága után rázúdul a pokol szenvedése, amit ő elvisel szóltanul, jöllerhet sírás fojtogatja egész nap.

Ezen a reggelen ébred arra S., hogy lassan, de biztosan átváltozik, mégpedig valami szörnyűséges dologgá, úgy-hogy föl sem kel, csak fekszik, elkészülve a halálra, de hát a halál számára a jobbik eset volna, mert akkor elkerülhetné a szégyent, elkerülhetné, hogy szerettei utálkozva elforduljanak tőle. Ezen az első reggelen még reménykedik,

csak álom az egész, illetve, ha nem is álom, de a legrosszabb nem következik be, de hiába, mert persze végül, ami csak bekövetkezhet, az bekövetkezik.

Egy É. családnevű lány elkerül egy távoli rokonához, pontosabban egy távoli rokona ajánl neki egy helyet, ahol tiszta és rendes szobát kap csekély munka fejében, amit ő szívesen elvégez, meg is vannak elégedve vele, de aztán megtörténik a szégyen, és ő elköveti szörnyű gaztettét, és ezzel, ahogy ez lenni szokott, már vége is a történetnek: az apátia végtelen sivatagában homokká porlad minden.

Aztán egy indián férfi megtanul egy verset, ezzel együtt szerez magának egy fehér barátot, de hát sajnos nincs ideje az új nyelven a barátságról beszélni, mert jön a háború, az indiánt lelövik, és ekkor kiderül, hogy azért tanulta meg a fehér ember versét, mert ő az utolsó indián, nincs már senki, aki nyelvét értené, megtanul a fehérek nyelvén, mégis lelövik, vagyis egy nyolccentis, tízdekás ólomdarab zúzza szét tüdejét, nem kap levegőt, és szörnyen fuldokolva hal meg, miközben fehér barátja zokog, mint egy gyerek.

Egy fiatal fiút kútba dobnak, feneketlen kútba, ám ő mégsem pusztul el, mert mindenkinek meg van írva a sorsa, az ő sorsa pedig bele van szöve egy egész nép sorsába, ezért ki kell a kútból szabadulnia, valakinek pedig meg kell írnia ezt, mint ahogy a fiú népének történetét is.

F. eladja a lelkét az ördögnek, azaz köt vele egy szerződést, hogy lelkéért cserébe megkomponálhassa a világ új zenéjét, és valóban, amikor majd lejár a huszonöt év, készen állnak az új nyelven beszélő opusok, jöllehet a közönség értetlenül fészkelődik csupán, mintha kényelmetlen székekben ülne.

Közben fuvarosok érkeznek egy faluba, megszállnak a fogadóban, miként máskor is, mulatoznak ismét, most

azonban kapnak valami újdonságot, mert a fogadósné bevezeti hozzájuk Zs. nevű legkisebb lányát, akit most fognak majd betörni a világ szolgálatába.

Vidám dolgok is történnek... C. külsőleg nem túl vonzó, ám tűz lobog benne, elhatározza, hogy egyszer majd megírja emlékiratait, ezért csábító kalandokra indul, és szeretkezéseit már szeretkezés közben pontosan rögzíti, miniatűr fákat rajzolva egy papírlapra. A korona terebélye a lélek gyönyörűségét, a törzs vastagsága a test kékét méri.

Egy másik férfi viszont csak egyetlen nőt szeret, ráadásul soha nem találkozik vele, mégis elindul, hogy megütközön az egész világgal, és a legyőzöttekkel kikürtöltesse, hogy a világ legszebb nője az ő szerelme. És ha nem akad ló, jó a számár is, de felajzott képzeletében a számár hétféjű sárkány, a szélmalom pedig sokkarú óriás.

Egy nagyvárosi író beleszeret egy kisvárosi presszóskurvába, nem, előbb találomra elküld neki egy levelet, aztán a válasz felkelti érdeklődését, újra ír, a lány ismét válaszol, és a levelezés során szenvedélyes szerelemre lobbannak, és jöllehet mindketten sok mindenen átmentek, nem hisznek a csodákban, váratlan dolog történik: a szerelem fellobbanó fényében eltűnnek a világ tekintete elől. Még idejében.

Ahány órája van a napnak, mindegyikben történik valami. Az ember ki se mozdul, mégis meg lehet elégedve: eseménydús napja volt. Pipára gyűjthet, ihat egy pohár fehér bordeaux-it. És akár egy könnycseppet is hullathat barátjáért, az utolsó mohikánéért.

Június 16.

Százéves az Ulysses, Joyce regénye. Száz éve indult el Stephen Dedalus Dublin utcáin, pontosabban a könyv, e „legregénytelenebb regény” lapjain, hogy megtalálja apját. „Világnap”-nak is nevezik, mert egy világ van benne, azaz egy világnyi világ. Százéves a „blossomsday”. Hogy miért ez a neve? Stephen Dedalus a biológiai apa helyett egy képzelte apát kutat fel, és egy magyar származású, kétszeresen is megkeresztelt (katolikusnak és protestánsnak is áttért!) házalóban találja meg, akit úgy hívnak, hogy Leopold Bloom.

A család eredetileg Virág volt, így aztán egészen csodás időzítés, hogy a helyi napilapban olvasok egy interjút a megyei tanács leköszönő elnökével, aki szintén Virág. Több mint tíz évig politizált, most abbahagyja, hiába marasztalják. És hát az is az én „virágnap”-omhoz tartozik, hogy felfedezem: a szerkesztőségünk egyik sarkán szürke, Cobra típusú Mercedesben ül valaki, és a buszmegállót figyelni, amikor reggel bemegyek, akkor is, amikor kijövök, szintén. Vajon miféle regényhez gyűjt anyagot?

Kedvem kerekedik körbejárni városomat, amely talán nincs akkora, mint Dublin, de persze soha nem a nagyságon múlik. Mindig apróságokon!

Egyébként az Európa Kiadónál megjelent '86-os kiadás fülszövegében elérték a dátumot. „A cselekmény időpontja 1904. július tizenhatodika”. Nem véletlen, merthogy június 16. még cenzúra alatt volt '86-ban (ezen a napon végezték ki Nagy Imrét).

Az is eszembe jut, hogy Joyce-nak sok furcsa *magyar kapcsolata* volt. Nőiégei között is van néhány magyar vo-

natkozású, sőt, állítólag a Virág nevet is egy bizonyos asszony miatt jegyezte meg. Tény azonban, hogy egyetlen nőt szeretett. Hajdú Farkas-Zoltán tegnap érkezett leveléből megtudtam, hogy Nora már az első, azaz ha a randit eredményező véletlent is beszámítjuk, a második találkozáskor benyúlt Joyce nadrágjába. Azt hiszem, ez nagyon fontos momentuma a világnapnak.

Elindultam hát, és alig mentem száz métert, egy Minit pillantottam meg. A legszívesebben ölembe kaptam volna! Berlin óta nem láttam élőben... Ez a Mini azért állt a vásárhelyi főtéren, mert a forgalmazó cég így kívánta tudatni a járókelőkkel, hogy ezentúl emitt is bárki megvásárolhatja. Egy lelkes fiatalember mellém lépett, és szavalni kezdte betanult szövegét. Közben megcsörrent zsebtelefonja, kapkodva kutatott utána, elnézést kérve, hogy megszakítja ismertetőjét. Valakivel beszélni kezdett, közben kinyitotta az ajtót, fejével intve, üljek be, s mintha attól tartana, hogy kihallgatom fecsegését, rögtön rám is csapta. Életemben először ültem Miniben. Ekkora tágasságot! Kényelmesen hátradőltem, kinyújtottam lábamat. És mivel a fiatalember percekig trécselt, én előhúztam noteszomat, és feljegyeztem a következőket:

Bevezető az Itthonévhez

Ez a könyv itthon született a Berliné után, de nem szerettem volna, ha panaszkönyvnek tűnne. Néhány írást eleve félretettem. Berlin után egy lett a világ. Nem azért, mert nincs különbség *ott* és *itt* között, vagy a kényszerűség ezt mondatná velem. Vagy mert bárhová mennék, az *ottat* mindig magamban hordozom. Volt olyan itthoni írás, amely nem emlékezett Berlinre. Ezeket sem válogattam be – régi

énem vissza-visszatérésével nem volt kedvem foglalkozni. Ahogy mondják, az angol sem azért utazik a nagyvilágban, hogy angolokkal találkozzék. (Ugyanakkor van itt néhány régebbi, még Berlin előtti dolog is, tanúja annak, hogy jobb pillanataiban énünk a jövő bölcsességével képes tőlünk eltávolodni.)

Kihagytam a fejfájósakat is. Egy ideig azt reméltem, ha valamihez közel hajolok, akkor különleges perspektívára lelek, amitől az untilig ismert téma érdekes lesz. Újránézve ezeket, semmi felemelőre nem akadtam, viszont a fejfájás ismét jelentkezett.

Kihagytam a teás írásokat, főképp azokat, amelyek úgy tűntek fel a teázás szertartásos perceit, mintha ezek volnának az itthonév csúcsai. Nevetségesnek érzem a pedáns vízkeresést, a teagőz megillatozásának mozdulatait, ráadásul mostanában nem is teázom, mert a teázás is csak akkor jó, ha nem válik szokásunkká. Ugyanezért kihagytam az éjszaka zsongó mélyének színeseit is.

Kihagytam a kihagyhatatlanokat. Ezeket nemcsak kihagytam, hanem ingerülten és szégyenkezve szét is téptem (majd letöröltem a lemezejről). (Most aztán retteghetek, hogy bosszúból nem állnak-e össze valahol az éterben, és nem jelentetik-e meg a maguk Itthonévéit.)

Ennek ellenére kész, kerek könyv állt össze a fejemben (bár teljes nem lehet, hiszen az *itthonév* az évvel együtt nem járt le). Útközben a megjelenés felé, majd sok-sok kényszerűséggel találkozik. Így aztán lesznek olyan szerzemények, amelyek kényszerűségből maradnak ki.

Jóllehet, és ezt még az *itt-ott*-ról szóló bekezdésben közbe akartam szűrni, nagy tisztelője vagyok a kényszerűségeknek. Sokszor előfordul, hogy otthonos helyekre vetnek. Már a világrajövetelünk is kényszerűségből történik, leg-

alábbis az én álmaimban rendszeresen vissza-visszatér az a borzalmas utazás, aminek során a felidézhetetlen, ám végtelenül meghitt kuckóból, álombeli rablók, szörnyek, fájdalom csípésű csalánok unszolására kibukom a vakvilágba (fojtogató küzdelem, hason csúszás, gurulás, zuhanás után)... Így születtem meg, és mégis...

Idáig jutottam, amikor a fiatalember befejezte a telefonálást, és kinyitotta a Mini ajtaját. Valamiért nagyon kedvetlen lett. Szerettem volna megkérdezni tőle, miféle rossz hírt kapott, de elég ingerülten nézett rám, jobbnak láttam minél előbb elköszönni. Különben is, siettem haza, mert hirtelen úgy éreztem, azonnal neki kell ülnöm a munkának. Ezért a további séta elmaradt. A délutánt és az estét otthon töltöttem, szobámban olvasgatva. De az előszóból végül semmi nem lett.

Ja, van még egy Nóra egy 1993-as regényben... Ami persze százszázalékos véletlen.

Hol nyaraljunk?

A helyszín kiválasztása történhet mind homeopatikusan, mind allopatikusan, a lényeg, hogy hasson. Vásárhely homeopatikus ellenszere lehet egy világváros, ahol ezerszer nagyobb a zaj, a bűz és a tömeg: kiválóan érvényesülhet a „kutyaharapást szóréval”-elv. Allopatikusan egy barátságos falucska működne, még inkább egy erdőszelei tisztáson eldugott házikó.

A mai orvostudomány egyébként a két módszer kombinatorikus alkalmazásának a híve. Két hét világváros, majd két hét az erdei reneteg eldugott házikójában, vagy fordítva.

A második lehetőség: olyan helyszín keresése, amely szimultán (egyidőben) alkalmas a homeo-allopatikus („haszon-háton”) kúra elvégzésére.

És mivel az ember szeret egyszerre két lovat megülni, a második lehetőséget választja, annak is a nagyvárosi verzióját (vállfaját), annál is inkább, mert még tart a fociebé, és bár kedvenc csapatai kiestek, a döntőt mindenképpen szeretné a tévében megnézni.

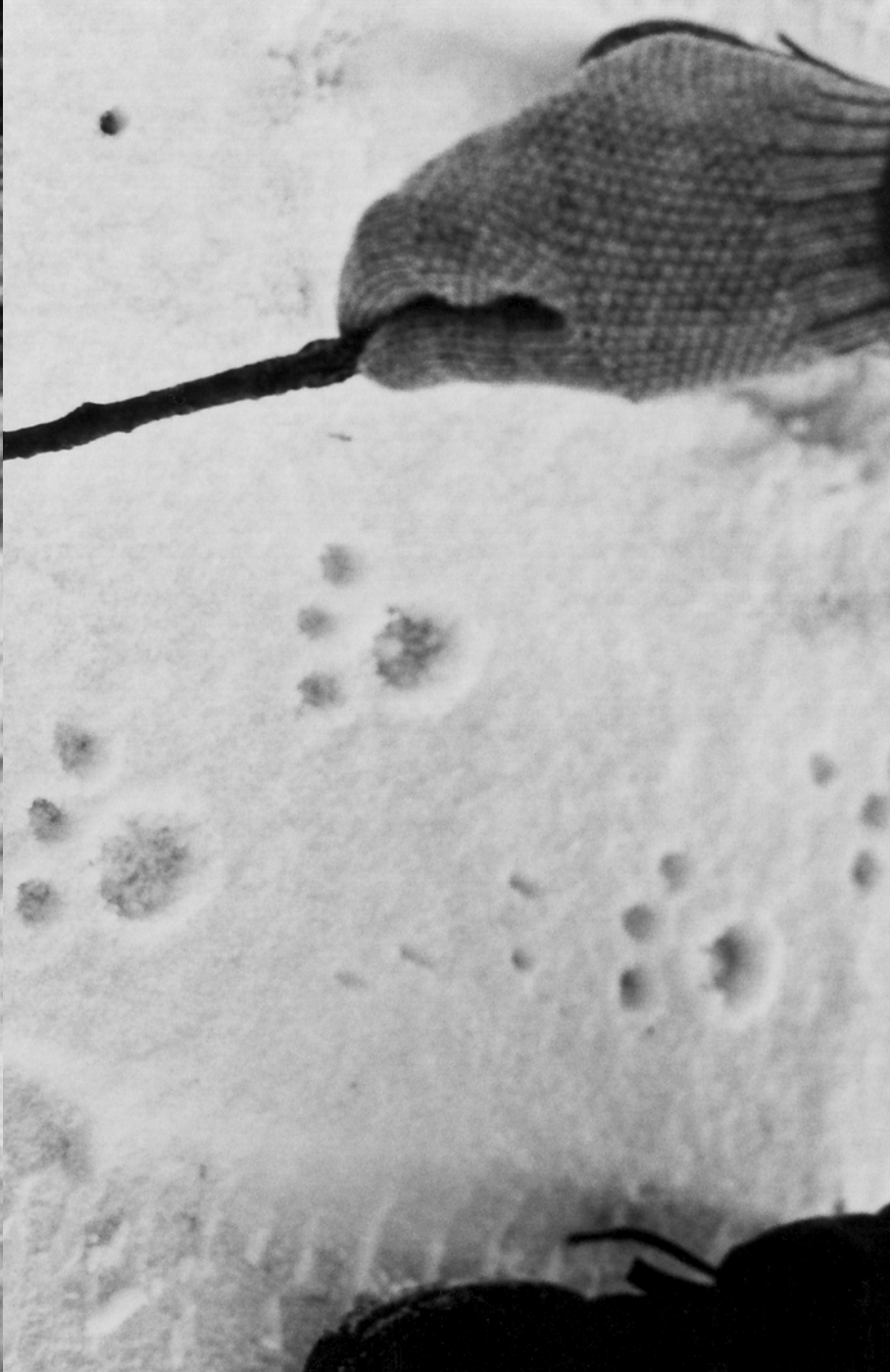
Elsősorban az a fontos, hogy olyan városba utazzon, ahol nem érti a beszédet, pontosabban nemcsak a beszédet, hanem a szavakat sem. A beszéd zajként hasson, ugyanakkor zeneként, és ne szórja tele mérgező spóráival az agyat! Egyetlen szó is lehet spóra. Az az egyszerű, egytagú szó, hogy „víz” vagy az a név, hogy „Ata”, a világ bármelyik részéről képes visszarepíteni Vásárhelyre.

Aki több nyelvet ismer, csak látszólag nehezebb a dolga, mert szerencsére a világvárosokban mindig kialakul a helyi zsargon. Berlinben sipognak, Párizsban elharapják a szava-

kat, Londonban meg lenyelik, de ilyen téren Róma a legkiválóbb, ott már nem is az olaszt használják, hanem a *romanacciát*. Igen, a *romanaccia* zajosnak is elég zajos, meg zenének is fülbemászó, érdemes tehát a város kínálta egyéb feltételeket is megnézni. Milyen a decibel-átlag, a szomszúrúság, a tömeg-hányados? És amennyiben megfelelő értékű, tartalmazza-e az allopatikus elemeket, vagyis sugároz-e harmóniát, szépséget, égi tisztaságot.

A feltételek meglétéről persze csak azután lehet meggyőződni, miután hazatérünk. Ha miután hazatérünk, és kedvesen köszönünk valakinek, akitől elutazásunk előtt kis híján gutát kaptunk, akkor megvoltak. Ha kis híján megint gutát kapunk, akkor nem.

Orpheo

Házigazdám, Petersen úr nagyon pontosan elmagyarázta, hogyan jutok el a Kolosszeumhoz. A 881-essel menjek a Via Paolóiig, ott üljek fel a 64-esre, szálljak le a Velence téren, onnan pedig a széles Via dei Forin, ami most eső után nem lesz poros, gyalog menjek tovább, és kellemes, nyugedórás sétával elérem célomat.

A római buszokon ritkán írják ki, melyik megálló következik, így aztán többször is megkérdeztem, messze van-e még a Piazza Paolo. Végül egy idős hölgy, hallván ügyetlen mondataimat, mosolygós arccal felém fordult, és megnyugtató, felesleges tovább kérdezősködnöm, ő majd elvezet. És a harmadik megállónál már intett is, gyerünk, le kell szállnunk.

Leugrottunk a buszról, és vezetőm, megszorozza lépteit, máris elindult az utcasarok felé, majd tenyerét az autók elé tartva, átvágott a túloldalra, még mindig olyan sebesen, hogy alig bírtam nyomában maradni. Gondoltam, talán nem akarja, hogy szájukra vegyék ismerősei, ezért nem akar velem mutatkozni. Könnyű, szürke felöltője puha hullámokat vetett hátán. Sarok nélküli apró félcipőjével biztosan lépkedett a macskaköveken, miközben én megmég bicsakló bokáival ügettem mögötte. Szívesen kérdezősködtem volna tőle, de ha maga mellé enged, már az is boldoggá tett volna. Úgy sejtettem, van valamilyen elbeszélhető tapasztalata az életről, bölcsesség, amit sorsunk közös fordulatoként épp velem kellene megosztania. Reménykedtem, elvezet majd valahová, ahol leveti tartózkodását.

Keskeny járdán, szűk utcában botorkáltunk tovább, in-

gerülten kerülgettem a gépkocsiorrokat és a motorbiciklik kerekeit. Aztán útkereszteződéshez értünk, ahol hirtelen megtorpant: csak fejét fordítva, hátrapillantott, miközben bal karja néma jelzésével megmutatta, merre menjek tovább, aztán be sem várva engem, szaporázott tovább.

A sarok után egy még keskenyebb utcába jutottam. Itt ott lépcsőfokok szabdalják fel a járdát, mindegyik foghíjas volt. Ahol leginkább összeszűkült az utca, bolt ajtaja nyílt a járdára, méghozzá kamrányi ajándékbolté, így a vásárlók eltorlaszolták a járdát, már csak azért is, hogy kedvükre válogassanak a kis üzlet kihajtott ajtajára felaggatott képeslapok közül.

Rossz hangulatban értem a térre, anélkül, hogy bejáratának szellős öblét igazán felmértem volna. Már ott álltam a tér közepén, amikor szétnéztem. Ha Piazza Paolo, okoskodtam magamban, akkor valószínűleg ez lehet a Szent Pál-templom.

Hamar magával ragadott a nyüzsgés. Jó órányit sodródtam össze-vissza, anélkül, hogy elmerültem volna a látnivalóban, hiszen siettem a Kolosszeumba. Úgy sejtettem, a buszmegálló valahol a szélen található, ezért átvágtam a tér túlsó felére, az árkádsor mögötti utcácska felé. Rámolyogtam az emberekre, belekóstoltam a szökőkutak vizébe, arcomat is megmostam, megcsodáltam az obeliszket, napfénytől elvakítva ütköztem bele puha karokba, fölszökkenem a templom hatalmas lépcsőin, leültem az oszlopok tövébe, a szobrokkal váltottam pillantást, majd azzal az elszánással, hogy nem ragadok le, csupán futó pillantást vetve belsejére, a templomon is átsuhantam, időt sem engedve szememnek, hogy hozzászokjon a félhomályhoz.

Könnyedén végigsiklottam a márványjégen, mint korcso-

lyaversenyző, aki a bemelegítés során sorozatban ugorja meg a tökéletes triplákat, csak úgy, a maga gyönyörűségére és szórakoztatására. Ám miközben a könnyed gondatlanság szédületében elmerültem, mégiscsak résztvevője lettem a körülöttem zajló világnak. Akárha mozifilmben, kétdimenziós alakként éltem tovább, az eseményektől érintetlenül, mégis azok sodrásában és bűvöletében, ám anélkül hogy bárki, bármelyik szereplő megakadályozhatta volna, hogy elszippantsam előle a gyönyör buborékait. Valóban így történt: a tér elliptikus ívű hátsó fala vetítvészonszónként kifehéredett, és azon egyszerre láttam a turistaáradat minden egyes tagjának élettörténetét. Vagy ha nem is egész életét, de egy-egy sajátos mozdulatát, amiből mégiscsak minden kiolvasható. Csupán most, írás közben fedezem fel, miféle tanulságot nyertem. Most értem meg, miként tud Róma, e sűrű és romos város bárkét megajándékozni az élet varázslatos emlékeivel, miért oly készek a rómaiak rávetni magukat minden apró drámára, miképpen tud a sivár és egyhangú napok, percek sűrű mezejéből kiemelkedni a színpad reflektoraival megvilágított pillanat, hogy a tudás polcán sokáig eltartható koncentrátumként mutassa meg az élet gazdagságát.

Aztán megkérdeztem valakitől, hogyan jutok a Velencei térre. És miután útbaigazítása szerint révbe értem, megdöbbenve fedeztem fel, hogy ugyanott vagyok, ahol leszálltam, és hogy még két megállót kell utaznom a 64-esig. Akkor derült ki, hogy nem a Via Paolón jártam, hanem a Vatikánban, és amit láttam, az nem a Szent Pál, hanem a Szent Péter volt.

Hát persze, gondoltam, tudtam én azt. De nem tudtam. Meg se fordult a fejemben, hogy az volna. Hiába ismertem képről, még csak nem is gyanítottam semmit. Egyetlenegy-

szer gondoltam a Szent Péterre, mégpedig ebben a formában: milyen lehet *az*, ha *ez* itt ekkora!?

Ott voltam tehát, átsuhantam rajta, mintha a tér elliptikus szerkezetének hatalmába kerültem volna, vagyis a kettőség jegyében megszűntem csupán test lenni, megszűntem életem központi figurájának lenni. Könnyedén behatoltam titkaiba, átéltem azt a komor lemondást, amit e középpont nélkülség sugároz, ugyanakkor repestem a boldogságtól, a szabadság visszfényeitől elkápráztatott lélekkel libbentem föl a kupola tetejére is, hogy pillantásomhoz ragasztva, elraktározzam a város, az örök város örök folyamát, a kövek ide-oda való vándorlását.

A következő napokban háromszor tértem vissza. Háromszor kíséreltem meg, hogy immár tudva, mit látok, ismerve múltját, történetét, szereplőinek tetteit, magam is részese legyek történetének. Háromszoros kudarc lett a vége. Még csak annyi sem sikerült, hogy bejussak ismét a templomba. A tér megtelt elterelő sorompókkal, beléptető kapukkal, az árkádsor alatt Carabinieriek őrködtek, és szigorú biccentéssel tereltek másfelé.

Leültem az egyik oszlop tövébe, fölhúzott térddel bámultam a szemerkélő esőt. Lehangolóan sűrű, egynemű háttérrel láttam, jelentéktelen díszletét egy unalmas napnak. Elém tolultak az első nap látott képek, mintha mozi kimerített jelenetei volnának. Nem, amit most elmesélek: a jelenben, ott a szemem előtt történt. Férfi és nő vált ki a sokadalomból, előrejöttek egy szédítően tágas színpad széleig, a reflektorok is feléjük billentek, amitől azonban nem tört meg játékuk, rutinosan játszották tovább szerepüket, amely most érkezett az igazi fordulóhoz, úgyhogy még semmit sem veszítettek a nézők, ha eddig másra figyeltek volna.

A férfi nem volt se magas, se alacsony, se kövér, se sovány. Egyetlen különlegessége fekete, papi köntöse volt, derekán a széles, lila selyemöv. Nem volt szimpatikus az arca, talán amiatt sem, hogy elfordulva a nőtől, rideg közömbösséggel várákozott. Pedig az szívbemarkolóan kétségbe volt esve. Rebbenő kézzel olykor megérintette a férfi vállát, olykor viszont csak a levegőt markolászta, majd karjait lengette, mintha el akarna szállni. Szőke haját kontyba fogta, fekete kendőbe burkolta. Fekete volt kosztümje, harrisnyája is, vélhetőleg gyászolt valakit. Most azonban az élőért rimázkodott. Arca fénylett a könnytől, nem törölte le. Nem hallottam, talán nem is beszélt, jóllehet ajkai mozogtak, mintha kapkodva szedné a levegőt. Közben kezével, akárha ruhát, tépdeste melléről a láthatatlan, fojtogató bánatot. Mintha a másiktól tépné, csak hogy őt nem merte megérinteni.

Nem tudom meddig csinálta, valahogy megkavarodott az idő. Egyszer csak, úgy vélem, valamilyen nagyon súlyos döntéstől, megdermedt. Aztán megrázkódott, alig észrevehetően, de annál vészterhesebben. Halálos rándulással ledobta régi énjét, és mint akinek csak a teste maradt, elárvult, lélektelen teste, mert a lélek már feladta, megfordult, és vakon szédelegve elbotorkált az árkádok felé.

A férfi egyedül maradt. Szemből láttam az arcát, szemből láttam, hogyan kezdett örvényleni rajta valami. Mélyen megrázott némasága. Apró, hangtalan szilánkok patakzotak már benne. Rendíthetetlensége elporladt. És mindene elveszve, maga is leroskadt. Akkor láttam, milyen súlyos a teste, milyen sok hús, bőr, hár van rajta, hogyan hullámszik még sokáig az arca. De nem állt meg, hanem tovább zuhant, és már ott hasalt a kövön, a Szent Péter tér nem létező középpontjában, fején összekulcsolt kezekkel.

Ott feküdt egy főpapi köntösbe öltözött férfi, és nem lehetett átlépni rajta. Először egy apácacsoport borult le mellette, aztán mintha valamilyen kolosszális kollapszus volna, a tér zsidongása bezuhant a nem létező középpontba. Néma parancsszó szaladta körbe a teret, szökőkúttól szökőkútig, oszloptól oszlopig, és mindenkit lesodort a lábáról. Az emberek térdre omoltak. Mindenki térdelt, még a hitetlenek is, akik valamilyen helyi rítusban véltek magyarázatra lelteni. Nem tudhatom, talán nemcsak a téren, hanem a környező síkátorokban is, talán a buszmegállóban is. És most azt is leírhatnám, hogy a nő, aki még nem járhatott messze, megérintve a hétköznapok repedésén beáramló ünnepélyességtől, most visszatér. Valahogy ez volna ideillő. Még a halálból is. De mégsem történt meg. Nem tért vissza. Ismerem a drámát, amelyet annyiféleképpen megírtak és előadtak már, sokszor láttam a jelenetet, de ott a téren értettem meg, hogy csak egyféleképpen történhet, bárki, bárhogyan is írja át. Euridiké nem tér vissza.

Sáp vagy sarc?

Zwischenbe akkor érkeztem, amikor Bécsből visszafelé tartva eltévedtem, ráadásul a fogam is begyulladt. Dr. Liebhart Clara nem tudott magyarul, így aztán minden mozdulatunk egyértelmű lett: a testek beszélgettek egymással. Mondtam valamit, és ő válaszolt. Én tágultam, ő szűkült, én remegtem, ő megdermedt, én reszkettem, ő visszareszkett, én verejtékeztem, ő könnyekre fakadt.

A városról nem tudtam meg, hányan lakják, hol végződik, hol kezdődik. Kicsit Esztergomra emlékeztetett, több emeletből állt. De nem lehetett a magasból rálátni, mert a hegytető, ahol komor vár állt, magánbirtok volt. Mi a legalsó szinten laktunk, tízpercnnyire a főtértől. A templomhoz hasonlóan Szent Jeromosról kapta nevét a tér is. A macskakövel kirakott négyzet valójában egyetlen, hatalmas udvar volt, amely a kapualjakba beszaladva, kisebb terekben folytatódott. Ha alkalmam lett volna nagyobb sétákat tenni, valószínűleg felfedezem, hogyan kapcsolódnak egymásba, kanyargó Gozsdu-közként, ezek a belső udvarterek, ahol a cipőtalp cikkanásait néma homlokzatok visszhangozzák.

Clara szomszédságában kertes házak bújtak meg a virágzó almafák mögött, de négy villanypóznányira már nagyvárosi kirakatok csillogtak; akárcsak egy bécsi üzletsor: szőnyeges járda, fényezett kilincsek, zselézett hajú próbababák.

Csupán első este sétáltunk ki, akkor is alig negyedóránnyira. *Mintba fogoly volnék, szabadságomat hamis percekben mérik.*

Clarához hasonló nőkről hallottam már, de nem ismertem közletről egyet sem. Magához láncolt, azzal, hogy ma-

gamhoz láncolt. Mennyi mítosz mesél erről a láncról! Ellenkezni nem ellenkeztem, hiszen nagyon kellemes volt minden, kellemes, rafináltan sokszínű és érzéki. Nem, nem láncsal béklyózott meg. A figyelmesség túlsorgó méze ragasztott hozzá. Nem is vettem észre, hogy sápot szed tőlem. Összemosódtak a napok. A fogorvosi rendelő jellegzetes illata átlengett az udvaron, besurrant a kitárt ablakon fel-felpúposodó függöny alatt, hozva magával a virágzó almafák illatát, és együtt keveredtek Clara sárgadinnye illatába, amely a szoba minden zegét-zugát betöltötte. Hol őt képzeltem magam elé, felemelt fűróval, lobogó szőke sörénnyel, mint valami amazont, hol egy túlérétt sárgadinnye kivájt belsejét...

Elrontotta az időt. Ha meglestem volna, bizonyára tetten érem, amint épp kirángatja az óra belsejéből a rugót, kitepi az ingát, leszakítja a súlyokat, lekaparja a számokat a számlapról.

Mivel a nyílt lázadásra képtelen voltam, többször is megpróbálkoztam a szökéssel. Ha azt mondtam, hogy haza akarok menni, felvonta szemöldökét. „Utazni?“, kérdezte széttárt karja. Ő nem akar innen elutazni sehová! Amikor észrevette, hogy titokban összecsomagoltam, bezárta az ajtót, sőt, a riasztót is beélesítette. Egyszerűen, nem akarta tudomásul venni, hogy nincs tovább.

Reggel, azzal az ürüggyel, hogy kimegyek a kapuig az újságjáért, és ha már ott vagyok, hozok a szomszédos pékségből frissen sült zsömlét, vettem a kosarat, és indultam is. Pizsamában voltam, elengedett. Kinyitottam a kaput, futásnak eredtem. Papucsomat berúgtam a kosárba, mezítláb csattogtam a hideg aszfalton, egyre eltökéltebben, ágyékomban égő fájdalommal. Meg akartam találni az autómát. Azt mondta, a város túlsó felén adta be egy garázsba.

Magam mögött hagytam a Berringstrassét, és kértem a főtérré. Ám itt, mintha gumikötélen függnék, lelassultam, nehézzé vált a futás, egyre nehezebbé. Nem tudom megnevezni, mi húzott vissza. Csak bolyongtam a házak között. Örültem volna, ha találkozom valakivel, aki útbaigazít, de valószínűleg szombat vagy vasárnap korareggel lehetett, amikor még a templomba járók sincsenek az utcákon.

Vissza kellett volna mennem az időben, egészen balszerencsés utam kezdetéig (a linzi letérőig). Sőt, ha már, akkor vissza a görögökig, akik mítoszokba szőtték ezt a felemás rabságot. Szabadságra vágytam, de nem értettem a szabadduláshoz. Eddig nőtől soha nem akartam megszabadulni, mert örültem, hogy végre szeret valaki. De ez a nő nem szeret. Ez úgy tart engem, mint valami háziállatot. Egészen pontosan: mint egy kísérleti nyulat.

Addig nem ereszt haza, amíg rendbe nem rakja a fogamat, jelezte orvosi szigorral, és elrejtette a ruháimat. Amikor először beültem fogorvosi székébe, éreznem kellett volna, hogy bajban vagyok. Fogorvosi ágy, nem is szék. Szinte rám feküdt, úgy fúrta ki a gyökeret. Szegfűszeg illatú antibiotikumot tömött bele, és amikor azt hittem, kész, máris tovább kapirgált. Talált egy apró elszíneződést a szemfogamon. Ezt kezdte fúrni. Letolta szájáról a maszkját. Szép, húsos ajkai voltak, egészséges gyöngyházfogai, amelyek bizonyára soha nem találkoztak fogorvosi fúróval. Teszte a kielégületlenség, a magány, a jólét, az önzés terhével nehezedett rám.

A két tetőfokán is résen volt. Nem, ezt nem mondhatom; észébe sem jutott, hogy elvágyódom. Önhittent hevert mellettem, gyöngyházfogainak ragyogó mosolyával, elégedetten bólogatva, büszkén a testére, amely munkabírásával túlszárnyalhatatlannak tűnt.

Rájöttem, hogy még mindig tanulni akar. Tökéletesíteni szeretne egy tökéletlen nyelvet. A lehető legtöbbet megtudni, igen, azt szeretné, ha a legétebb gondolatokat és a legalantasabbakat is megérthetné. Ez a felismerés némi reményt adott. Ha valamit mondani akarok neki, akkor egyszerre kell tanulnom vele, azaz az ő nyelvén kell megszólalnom.

Színészkednem kellett, jóllehet azt mondtam, amit gondoltam. Színészkedtem, mert mihelyt kiderült, hogy a test nyelvén fog megérteni, taktikát váltottam. Kódolnom kellett valamit, ami a dekódolás folyamatában átfordulva, épp azt jelenti, amit mondani akarok. Mint egy megcsavart szalagon, úgy fordult talpára feje állított üzenetem.

Dühösen fogadott, ami mögött persze tisztán látszottak száználmas kétségbeesésének nyomai. Hol maradtam ilyen sokáig, talán ezt suttogta fenyegetően. De máris elvágtam szavát, lecsaptam az üres kosarat, és zuhantunk, miközben mohón letéptem köntösét. *Mint szél a zsarátmokot, felizzított biányod*, szavalta neki a testem. Meglepődött.

Módszerem a következő volt: ugyanazt, ugyanolyan intenzitással, csak hogy a hetet egyetlen percbe sűrítve. Egyetlen rugó helyett ötvenet nyomtam vissza az órába, az ingaszár nyakáig felrántottam a korongját, hadd tiktakoljon, ahogy csak tud, a súlyok ólmát mázsányira növeltem. Ahol ő harapott, ott haraptam én is, de a csontig hatolva. A tenyerem úgy égett, mintha napok óta seggrepacsit játszanék. Nyelvem olyan durván és időtlenül szántotta végig a hasát, mint az első, ormótlan kőeke az irtás szűz földjét. Térdeimmel, könyökömmel úgy tapodtam egy helyben, mint az eke elé fogott buta barmok. „Noch einmal”, kiáltottam, már akkor, amikor még semmi nem történt. „Noch einmal”, ordítottam fülébe akkor is, amikor ő már elakadt a számolás-

ban. Sürgető és kedves, erőszakos és titokzatos voltam, és amikor elalélt volna, örülden forgatva szememet, rázni kezdtem. Láttam, az ő bódult szemében még mindig az értetlenség köde kavargó, ám egyszer csak a megértés szikrája fényt lobbantott gömbölyded koponyájában, igen, értette meg, ő lett az én Jeanne d'Arcom. Felszabadította az elnyomott férfit, aki évszázados sarcait követeli most vissza.

Elégedetten megcsókolt, de alighogy ajkamra tapadt, elaludt, és mély, megbolygathatatlan álomba zuhant. Tudtam, reggel egyedül fogok ébredni, és az asztalon szendvicsekkel megpakolt kosárka vár, a kosárka mellett pedig a kocsikulcsom, és ha kinézek az ablakon, a kapu előtt ott áll majd az autóm, frissen mosottan, útra készen, teletankolva. Az utcára nyíló rendelő előtt pedig fűtőkben várakoznak a régi kuncsaftok, sápadt orcájuk meg-megvonaglik a vijjogva felpörgő fűrógéj hangjától.

A füstté lett író

Egyszer valamikor, valahol messze, egy jelentős írónak, pályája csúcán, elismerések özönében, közeli barátai, nem kis figyelemmel és odaadással megünnepelték 60. születésnapját. Jöttek írotársak, jöttek a szellem kiválóságai (még a korszak élő legendája, a híres építész is eljött, igaz, már nem nagyon tudta, hova cipelték és mi célból), sőt, az állam is képviseltette magát, még hozzá nem akármilyen szinten, ráadásul nem jött üres kézzel, mert elhozta a legnagyobb érdemrendjét, hogy maga is meghatódva a pillanattól, feltűzze az író kabátjára, azaz jelképesen a mellére, amely annyi viharral szembeszállt az elmúlt évtizedekben.

Hatvanéves ifjú ember volt ekkor az író, arcán még nem volt ránc, mintha a megharcolt harcok mindegyike fiatalító szerként hatott volna. Aztán eltelt tíz év... De ne szaladjunk előre. A születésnapra nem csupán az állam nem jött üres kézzel, mindenki hozott magával valamilyen értékes ajándékot. Arany zsebóra, arany töltőtoll, arany mandzsettagomb, arany nyakkendő, és ezen a sok aranyon nem szabad csodálkozni: mindenki sejtette, az író átlépte a halhatatlanság küszöbét, és ha valamit magával visz oda e földi létből, annak a legmaradandóbb anyagból kell lennie. És persze voltak ugyancsak értékes, ám vicces ajándékok is. K.-tól egy eredeti cowboykalapot kapott, hiszen imádta a western-filmeket, L.-tól egy zenélő selyempárnát (ami, már mint a párna, annyiban kötődött az aranyhoz, hogy az író „kényes alfele” miatt kis párnácskákkal vonult az író-olvasókra), M.-tól, a szobrásztól elefántcsont levélbontó kést (a nyele az író fejében végződött – miniatűr remekmű), N.-tól egy kubai szivart, emlékeztetve mindenkit az író első nagy

sikerére, a testvéri latin-amerikai nép körében készült riportregényére. A szivar később fel is izzott, természetesen a szivarhoz kapott arany szivargyújtóról, merthogy a szivarokat halálos bűn nyílt lángról meggyújtani. Ekkor készült az emlékezetes csoportkép.

Aztán teltek-múltak az évek, és az író még feljebb jutott. Az elhunyt építész után ő lett a nemzet élő legendája, és ha csak kiejtették a nevét, kisimultak az elgyötört arcok, menekültek onnan a sötét ráncok.

70. születésnapját országos csinnadrattával ünnepelték. Ebből az alkalomból több könyvét is kiadták, tucatnyi róla szóló monográfia jelent meg, sőt, egyik kedvenc monográfusa külön albumba összegyűjtötte a mesterről készült fotókat is.

Ebben az albumban egy teljes oldalt betölt a hatvanadikon készült csoportkép. A kép több szempontból is fontos, leginkább talán annak a cáfolhatatlan ténynek a bizonyítéka, hogy az író mindenki szereti, az őt körülölelő mosolygó arcokon bizalom és szeretet fénylik. Egyvalaki nincs a képen. Illetve...

Az történt, hogy N., aki költő ugyan, ellenben írt egy zajos sikerű könyvet, ami már csak azért is méltánytalan cselekedet volt, mert verseivel soha nem tudta volna átlépni párszázas olvasótáboráig gyepűit... Jó, igazán felesleges esztétizálni, mindenesetre kipakolt mindent, amit költői fantáziája bugyraiban dugdosott. Azt állította, hogy viszonya volt a nagy íróval. Száz okból is botrányos e kijelentés, de most ne menjünk bele, hogy miért.

Nem lett volna jó, ha ott marad azon a képen. Az a kép a Parnasszust ábrázolja, ott nincs helye N.-nek, talán így gondolkozott a monográfus. Vagy egyszerűen szerette volna megkímélni a felesleges bosszankodástól mesterét. N.-t

retusálták a képről. Nem egy nagy ügy, pártvezetőkkel is gyakran megtették ezt az idők során, e vidéken szép hagyománya van az ilyesminek.

Így aztán N. eltűnt a nagy író mellől. Semmi sem maradt belőle, csak a szivar meg a kékesen gomolygó szivarfüst, amely épp jellegzetes ábrát rajzol a nagy író cowboykalapos feje fölé: olyan, mintha glóriája volna.

Rimbaud & co.

Elő kellett vennem a nagyítót, mert hihetetlennek tűnt, hogy ő volna... Azt nagyító nélkül is megállapítottam, valami nincs rendben. Először is, csak róla hiányzik a fejedő. Aztán: a másik öt alak pózol, „beáll” a képbe; az egyik oldalra fordul, nyilván rettentően büszke férfias pocakjára, a másik csípőre illeszti kézfejét, a harmadik messze elnéz jobb felé stb. És hogyan markolják a puskát! Vagy épphogy lazán combjukhoz támasztják. Csak ő, a hatodik egészen más. Fejét kissé előredöntve néz bele a tárgylencsébe, talán ez az egyetlen „póz” nála. Lágyan, szinte ujja hegyével tartja a puska csövét, akár egy könnyű nádpálcát, balját pedig könyökből meghajlítva a melle elé emeli, mintha lopva ellenőrizné, hogy zsebében ott lapul-e pénztárcája vagy jegyzetfüzete – az elszámolással... vagy ha nem az elszámolással, hát a feljegyzésekkel: azokból írja beszámolóit a Francia Földrajzi Társaságnak Párizsba (azt például ő fedezte fel, hogy az Uele a tavaszi áradások alatt összeér a Nílussal, és hajóval is el lehet jutni egyik folyóról a másikra). Na de az arca, ahhoz nagyító kellett. Nincs alacsony homloka, mégis úgy tűnik, hogy az volna. Alacsony homlok, lapos koponyatető, keskeny szája, gonosz tekintet. Pontosabban nem gonosz, hanem üres. Inkább olvashatatlan. Inkább hibbant. Igen, nem sokat kellene bizonygatni e képet nézve, hogy ez az alak veszélyes, kiszámíthatatlan örült. A ruhája is egészen olyan, mintha most szokott volna ki a bolondokházából. Dísztelen pizsama, sűrű vitorlavászomból, hogy a dühöngéseknél ne szakadjon. Van valami fenyegető csupaszság rajta...

Nyomozni kezdtem, valóban ő az? Hát, persze, pontosan

feljegyezték, kiket ábrázol a kép, amely 1880-ban készült, Ádenhez közel, Ali Hasszán Othman sejk palotája előtt. Valóban, a riasztóan kirívó alak: Arthur Rimbaud. Vajon féltem volna tőle, ha találkozunk? És ha nem, éreztem volna vágyát, hogy a közelében legyek? Mire számíthattam volna? Mit tudok meg róla?

Leteszem a nagyítót, olvasom az anyjának írt leveleit: *Soha nem tettem rosszat senkivel. Ellenkezőleg, abol tudtam, segitettem, ez az egyetlen örömöm – „c'est mon seul plaisir”*. Volt egy öszvére, de soha nem ült föl a hátára, mindig gyalog kísérte a karavánokat. Bárkin segített. Azt írja: *Jól viselkedem, de percenként beleőszül egy bajszálam*. Az egyik munkáltatója azt nyilatkozta, fáradhatatlan volt, a másik azt, hallgatag gyermek. A harmadik szó szerint azt írta családjának: *„Sa charité, discrète et large, fut probablement une des bien rares choses qu'il fit sans ricaner ou crier à l'écoulement.”* Vagyis, miközben segített az elesetten, sem gúny, sem viszolygás nem ült ki arcára.

Adalék

volt az a szó, amit a Cenzor beleírt első megjelent írásomba. Többet is betett, de erre az elsőre pontosan emlékszem. Kivágta az eredeti címet („Bányász Laci kapufája”), és adott neki egy másikat, ami az „adalék”-kal kezdődött. Ez a szó engem a ’moslák’-ra emlékeztetett, ennek ellenére megszerettem, és egy időben sokat használtam.

Abból indultam ki, hogy a Cenzor szövegpárti, vagyis jót akar. Később ennek újabb bizonyítékaira akadtam. Első kötetemben volt egy szatíra, az „Ember embernek orvosa”, amelyben elkerülni igyekeztél az olcsó valóságábrázolás vádját, jó előre kijelentettem a helyszínről, hogy az kies, határ menti település ugyan, de nem Temesvár, nem Arad, nem Nagyvárada, nem Szatmárnémeti, nehogy valaki magára ismerjen. Amikor viszont a kötet megjelent, az eredeti mondat helyén ez állt: „Ez nem Timișoara, nem Arad, nem Oradea, nem Satu Mare” – ami persze már-már frenetikussá tette a szocialista realizmust megfejlő szerény novellámat.

Én tehát jó szívvel gondolok a Cenzorra.

Ha rajtam múlna, szívesen kitüntetném. Vagy felemelném a nyugdíját; megtoldanám valami érdempótlékkal, mi több, külön érdemnyugdíjat adnék neki. Esetleg elengedném az adóját. Szóval, ha rajtam múlna, arra bízhatnám a Cenzort, hogy adja ki legsikeresebb írásait, tehát azokat az emlékeztető alkotásokat, amelyeket ő tett nagyfő. Garantálom, hogy sok mai szerkesztő kézikönyvként forgatná ezt a kötetet. Legalábbis az, aki nem restell mástól tanulni. Sikerkönyv lenne. Ha rajtam múlna, az Év Könyve-díjat is neki adnám.

Sajnos egyetlen Cenzort nem ismerek. Így hát csupán re-

mélem, hogy ez a kis hálabeszéd valamiképpen eljut hozzá. Amúgy sem áll hatalmamban semmiféle nyugdíjmelés, érdempótlék, díjadás. Azt is csak remélni tudom, hogy egykori barátai majd helyettem is intézkednek.

Üveghintó sétáltatása

Gergely Tamásnak

Az üveghintó az Országház előtti Országfától indult, és az Erzsébet-hídon ment át Budára. Hogy minél többen felfigyeljenek rá, meztelen „erőslányok” húzták, akikből az olimpiai sikerszámok nagy népszerűségének köszönhetően, nincs hiány ebben az országban. Miközben a hintó az elkekedett szemű országközi portás előtt elvonult, megszólalt az első mobiltelefon, és hajnali kakasszó-hangon csörgött. Aztán követték a többiek, más-más csengőhangon. A hintó tetejére ugyanis ezer mobiltelefont ragasztott a performance kitalálója, egy bizonyos K. M., a „Szókratész Melegegyesület” titkára. Mindegyik hívószámát közzölték az újságok, és mindegyik az indulás pillanatában vált elérhetővé. A telefonálóknak arra a kérdésre kellett helyes választ adniuk, hogy ki volt Szókratész édesapjának az egyetlen fia, és az első ezer telefonáló egy-egy mobiltelefont kapott ajándékba (egy itt nem megnevezhető telefonszámjából).

A hídra érkező hintót már nagyon sokan követték; többen előreszaladtak, hogy szemből is láthassák az igavonókat, mások oldalról bámulták a hintóban lejátszódó jelenetet; és ez volt a lényeg. Az üveghintóban két meztelen férfitest volt látható szenvedélyes összefonódásban, bár ez az összefonódás nagyon pontatlan kifejezés. Ahogy az óceán két hulláma üldözi egymást a végtelennek tűnő messzeségen át, nem több reménnyel ölelgette egymást ez a két férfitest. A hullámokat érintő etionomikus (nehezen leírható) hasonlatosságot az is erősítette, hogy a szélkorba-csolt tenger fölött cikázó madarak vijjogását idézték az üveghintó vastag falán keresztülszűrődő hangok; ami an-

nak ellenére, hogy művészi hitelességgel támogatta a valóságot (a költészet valóságát természetesen), kicsit mulatságosan hatott (mintha valaki befőttesüvegbe beszélne).

Hogy boldogok voltak-e a bentiek? Nem ragadhatunk le e filozofikus kérdésnél, a kép leírásának ugyanis szerényebb célja van: az elbeszélő érdeklődését az üvegfal alig tenyérnyi darabja vonta magára. A hétrétegű (golyóálló) üvegfalba ugyanis egy szitakötő volt belepréselve. Valóban szitakötő? Amennyiben az elbeszélő tájékozott a bogártanban (miért ne!), könnyen megmondhatja, hogy a feltételeken azonosított szitakötő: vagy teljesen ismeretlen fajta, vagy nem is szitakötő. Akkor hát mi? Lássuk csak: jellegzetes a rekeszes szárny, a likacsos orrnyúlvány, a három, teleszkópikusan egymásba csúsztatható hengerből álló szívócső... Igen, egy ötvenszeresére nagyított muscas vinulust, népies nevén muslicát látunk.

És rajta túl: átsejlő képe a hullámozó testeknek, amelyek ebben az átsejlésben, mint valami művész-lélekszítán keresztül, átperegnek egy mitikus térbe, ahol immár kentaur viaskodik önmagával: nem tudni, hogy szabadulni akar a férfitest a lőtől, vagy éppenséggel magába akarja emészteni. Végzetes ez is, az is, és a megsemmisülés mindkét változatát megfigyelve, végül már csak a sóvárgás marad...

A két kép: a véletlenül falba rekedt, a „negyedik dimenzió”, valamint az egyesületi ideológiától átfűtött, botrányos és propagandisztikus másik, a hintó mögött és mellett és előtt lépkedő menettel, amely az üvegfalon tükröződve a legközömbösebb sorfala ennek az egésznek, valamint az elbeszélő, vagyis az elbeszélői szubjektum, nos, így együtt, most érkezünk a budai hídfőhöz, ahol a hét perccel (a diszpécsterszolgálat adata) azelőtt kirepedő fővezeték még mindig ágaskodó gejzíréhez kirendelt munkások az útelte-

relő táblákat rakják le egy utánfutóról. Merre tovább? Senki nem tud dönteni. Így aztán az elbeszélés ezen a ponton megtorpan, mondhatnánk végképp megreked, mert a jó félórát vízben tapicskoló, csalódottan káromkodó menetet az elbeszélő, egyrészt időhiányra panaszkodva, leginkább viszont az imént még magasztalt véletlen lehangoló vidékiességétől lehűtve, már nem követi tovább a gépjárműforgalomtól elzárt rakpartra.

A Nagy Olvasás margójára

Nem túl eredeti, amit mondok, de azért elmondom. Harmadik osztályban a tanító néni a fiúkat a lányok mellé ültette. Így lett padtársam Kovács Margitka, akit mindenki Margónak szólított, bár nem illett rá. Édesapja újságíró volt (vagy tán ma is az), a helyi napilapban verseket is közölt, valószínű, tőle származott a becézés. Ettől kezdve, ha felhangzott, hogy gyerekek, ne írjatok a margóra!, belőlem két egymásnak feszülő akarat eredőjeként kitört a röhögés, mire Margitka fülig pirult. Amivel azt akarom jelezni, hogy tőlem komoly margóra aligha lehet számítani.

De azért igyekszem komolyan kijelenteni, hogy a Nagy Olvasás Nagy Ötlet volt, Big Bumm, világnagy és megismételhetetlen, illetve, ha ez túlzásnak tűnne, jóllehet, ez ügyben komolyan konzultáltam (par e-mail) szerte-kasul a világban, akkor azt mondom: ahogyan lezajlott, mindenképpen világszám volt. Persze, zajlás közben az embernek nem volt ideje észrevenni, miben van... Selyem Zsuzsa felhívott, siessünk, mert hamarabb vége lesz (a tervezettnél négy órával korábban befejeződött!), így aztán rendesen rohantunk (Vásárhelyről), és ez a rohanás már végig benem maradt. Amúgy sem lehetett lazáslni, pláne, ha az ember olvasni is akart, résen kellett lennie. Mert közben megváltoztak a szabályok. Ezért volt egyszerűen szólva fantasztikus! Mint egy Kling Aimon-film. Néha fantasztikus, néha lapos, néha tüneményes, néha merev... e *spontán dramaturgia* (szakszó) tette olyanná, mint amilyen az élet. Aki olvasni akart, az nem minden esetben volt egyben tehetséges olvasó, kinek sugárzó fénykörében órákig elüldögélünk, nem érezvén, hogy múlik az idő, ezen belül is

volt, aki a tehetséget orális erőszakkal igyekezett pótolni, figyelem és érzékenység helyén, de akkor ezen a malőrön felülkerekedett a Nagy Olvasás Szelleme, persze nem akárhogyan. Azt a huszonhat órás videofelvételt kellene megnézni, hogy kiderüljön, mi történt. Például, hogyan alakultak ki az olvasás szabályai, mitől indult be ez a spontán dramaturgia. Mert a terv az volt, hogy az olvasót a „várakozó szék”-en ülő váltja fel, de mire odaértünk, már egészen másfajta szabályok éltek: zárójeleket más, idézőjelköztieket más, párbeszédet ketten, versbetéteket hárman, volt, aki hangosan, volt, aki halkán, volt, aki vissza, volt, aki át, volt, aki hűen, volt, aki átírva, mikor hogyan. Engem leginkább a már szóba hozott harc izgatott, ki adja át, mikor, és ha nem, hogyan szerelik le, hogyan szerelik le, hogy átjátszassák valakinek, aki nem jó szerelő, viszont olvasni akar, szóval rendesen ment az élet. Azért volt szép ez az élet, mert megoldalmazta a gyengébbet, és váratlan módon az erőszakosra is azt mondta (az alany itt most lehetne a Nagy Olvasás Szelleme), hogy gyengébb. Amikor Esterházy közbeolvasott, mégpedig ott, ahol a könyvben az író „kiszól” az elbeszélő szövegből, *organisztikus* csúcs volt. Akárcsak a párbeszédnek egyike, amikor... De nem részletezem. Na, mégis fontos, hogy abban a párbeszédben egy profi színésztől tudott a színészet lehullani, de nem pajzánul, vagy otrombán, szóval, hogy egy komolyan hangzó képzavarral éljek, ahogy ketten olvastak, a színészet igazi topográfiját írták meg nekünk. Vagy a Szilágyi István felolvasása, az az ötperces intervallum, amelyen *átkacagta* magát a szöveg, jelezve, hogy szerepe neki (a szövegnek) is van (special thanks!).

Nem tagadom, valami hasonlóba szeretnék a hétvégén megint elmenni.

Sándor nagyapám jobb tenyerét a jobb oldalára tapasztja, másik kezében szendvicset tart. Imádta a szendvicseket: aranylő tojásreszelékkel megszórt kolbászos kenyerek, vagy ha nem volt kolbász, akkor szalámisok. Terebélyesek voltak, díszesek, mint a thaiföldi lepényhalak, amelyek normális halként születnek, majd egyik szemük átvándorol a másik mellé (a túloldalra), ők meg (mintha a szemük döntött volna sorsuk felől) ettől kezdve a mederhez lapulva élnek, megrögzött Darwin-hívóként saját életükön szemlélgetve az évezredek átalakulásokat. Nem emlékszem, hogy Sándor nagyapám mást is evett volna, mint szendvicset. Az azonban határozott biztonsággal kijelenthető, hogy egyvalamit soha nem evett: túrós csuszát. Nem csupán nem ette, hanem a túrós csusza (és a kommunizmus) pusztaság emlegetéséről heves rosszsullét tört rá, ami engem mindannyiszor meghökkentett, és élénkülő figyelmemet a szavak metafizikai távlatainak kutatása felé fordította.

Én imádom a túrós csuszát, akár Ferenc, a másik nagyapám. De róla már meséltem, különösképpen a vasmacs-káról, amely jobb karjára volt tetoválva. Sándortól mást örököltem. A gének különös munkája azt eredményezte, hogy nekem is van egy zsírgolyóm, orvosi néven lipoma, épp ott, ahol neki volt, köldökömtől tenyérynire, a bőr alatt. A Sándoré akkorára dagadt, mint az ökle, és mivel kedves barátja sebész volt, akiről elmondhatjuk, hogy ha vágni lehetett, akkor ő vágott, így hát egyik nap, könnyű kis konyakozás után fájdalommentesen megszabadult tőle (a lipomától). Az eufóriához az is hozzátartozott, hogy akkoriban vonult be városunkba Horthy Miklós, és a városhá-

za előtti díszemelvényre Sándort is meghívták, ami nagy dolog volt a szépen polgárosodó fiatalember számára; érthető, ha zsírpúpja nélkül akart a fellobogózott emelvényre felvonulni. Csakhogy az eufóriák elillannak; és mi marad utánuk? Marad egy jelenet, amelyben egy illetéktelen betolakodó komoly szerepet játszik...

Történt, hogy az operációt követő néhány év múltán megjelent Sándorék Mátyás király utcai házában a Vörös Hadsereg, két teherautóval, hat oldalkocsis motorkerékpárral, azok utasaival és vezetőivel. Nagyon sokan nem lehetnek, mert mindahányan elértek Sándorék fürdőszobájában. Igaz, nem a kádban fürdöztek, hanem a csempézett falak közé eresztették a vizet (ezt bezzeg nekünk soha nem lehetett). Megtisztultak, felfrissültek, és jókedvüket fokozta, hogy a hatalmas konyhában nagyanyám már főzte a vacsorát, merthogy messze földön híres gazdasszony volt.

Épp péntekre esett a dolog. Szép, napos idő volt; még nem szüreteltek, a meleg és verőfényes ősz november közepéig tartott. Nagyanyám, dacára, hogy ősi református családból származott, böjti rendhez szabta konyháját, így pénteken nem főzött egyebet, mint meggylevest és túrós csuszát (szalonna nélkül). A mennyiség tekintetében is volt gyakorlata, mert minden nap segédek és inasok hada ült asztalukhoz.

Edénye is akadt megfelelő. Három tál leves, három tál (vájlingnak mondták!) csusza. Jövel Jézus, légy vendégünk, áldd meg, amit adtál nekünk. Ám mi tagadás, a Vörös Hadseregnek nem ízlett nagyanyám főztje. Ráadásul a meggyben benne maradt a mag, és amikor ez kiderült, pontosabban, mire kiderült, már valahogy késő volt, a Vörös Hadsereg elvörösödött, és vészesen ordítozni kezdett. Nagyanyám gyorsan felrakta a csuszás vájlingokat, egy

bögrében ráadás tejfölt is pakolt melléjük. (Hogy honnan volt tejföl meg túró? Hát még élt holsteinük, az Irma).

A csusza sem csúszott. Megint csapkodás, kiáltozás. Nagyanyám sírva fakadt, nagyapám sápadtan széttárta karját. A Vörös Hadsereg felderítőket küldött szét a házban.

A szeptemberi bombázások után nem volt igazán alkalmas idő a készletek pótlására, de a Vörös Hadsereg tapasztalt felderítői hamar visszatértek egy legalább háromliteres befőttes üveggel, és valami homályos lében úszó, valami érdelemlegeset hoztak. Tudták, mi a teendő: lábasba vele, a lábast föl a kályhára, majd a forró, zsírosan sercegő levét rá a fakó csuszahalomra! Dá, dá, ismételte a Vörös Hadsereg, így már sokkal étvágygerjesztőbb! Megenyhülve invitálták nagyapámat is: lássa, Alekszandr Alekszandrovics, ennek ez a módja!

Nagyapám, bár soha nem tartotta magát a böjti rendhez, mereven rázta fejét. Jól tudta, hogy a befőttesüveget a pincelejáratból hozták föl (pókhálós volt az oldala), és látta maga előtt azt a mókás jelenetet, amikor kilép Sárkány doktor rendelőjéből, karja alatt az operáció emlékével: *Sándor, ez a te bősiesseged batalmas gombóca, nesze, vidd baza a vitrinbe!*

Hát ezért szorította össze a fogát. De a Vörös Hadseregnek nem lehetett nemet mondani. Ott volt a jellegzetes kereplő a kezében, és annak intésére Alekszandr Alekszandrovicsnak meg kellett gusztálnia a feljavított csuszát, majd csettintenie kellett, ejhaj, és ragyogó arccal bólogatnia, dobró, dobró!

Ha Sándor nagyapám nem csettint, ha a csettintés előtt nem nyeli le a falatot, ha mondjuk szájába se veszi, vagy kiköpi, akkor valószínűleg ez a történet nem létezne. Így azonban itt van, befejezése pedig egy fölöttébb komikus

mondat. Az persze más kérdés, hogyan hatott a valóságban. A vacsorát követő éjszaka a lenyelt falat emlékezni kezdett gyűlöletes kálváriájára, minden színlelés eleven gyötremmé vált; az éjszaka közepén felült Sándor a nagy családi ágyban (amelybe azon az éjjelen a négy gyerek is befészkelte magát), felült, és ökleit hánykolódó gyomrára szorítva, verejtékező homlokát többször előredöntve, mintha egy láthatatlan kőfalat püfölne, ezt ismételte: jaj, Etuka, jaj, meghalok!

Nem halt meg. Ennyi az epilógus.

Fociebé

Érdekel, kinek milyen a felesége. Állítólag a Figóé a legszebb. Fotómodell, szőke svéd – na ja, ahogy egy Berlint járt magyar író mondaná. Rendes fiú ez a Figo. Kicsit sokat rohangál, hol a balszélen, hol a jobbon tűnik fel, talán hogy lerázza őrzőjét. De nincs neki. Gondolja, hátha kap. Egyet vagy kettőt. Sőt, hármat, mint annak idején a Maradona. Folyton igazgatja a kapitányi karszalagot, meglazítja, szorosabbra húzza, matatja. Még a kamera is észreveszi, milliók látják közletről a nagy, legalább 12 cicerós C betűt. Kiváló főszerkesztő lenne belőle, ő érkezne elsőnek, és még este hatkor is bent fontoskodna. A saját hóna alatt hordaná szét a lapot, és nem volna olyan utca, amelynek emberével ne találná meg a szót.

Gondolom, Figo is tudja, mit nevezünk gólnak, de nem érdekli igazán. Aminek sok minden lehet az oka. Fiatal korában bizonyára elbűvölte a játék varázsa, és félt a góltól, amely után mindig kicsit szomorúbb lesz az ember. A régi varázslat ma is el-elkapja. Amikor példának okáért úgy kezd rohangálni, mintha elsőosztályos nebuló focizna az iskolaudvaron, mégpedig a friss szóértéssel fejében: a labdarúgás annyit tesz, mint a labdát rúgni, ezért aztán nincs megállás: vágta a labda után, legyen a pályán vagy a kapu mögött. Megfigyeltem a spanyolok ellen még a bedobást is ő végezte el, és először saját magának akarta dobni a labdát. Később mint egy örült száguldott el a bal oldalon, egy spanyolt kicselezett, aztán nagyot rúgott a labdába, és rohant utána, de nem ám a kapu felé, hanem ki a világból. Majd hirtelen elesett, mint akinek valami eszébe jutott. De nem kapott sárgát szimulálásért, mert

Figót persze mindenki tiszteli. Ízig-vérig profi focista ő. Csak mintha horogra akadt volna, és amit látunk, az már a fárasztás.

Egyébként, hogy mi a különbség amatőr és profi között, megmondom azt is. A profi nem emeli fel karját, ha hosszan szökteti társát, nem kér elnézést, ha kapu fölé bombáz, nem csóválja a fejét, ha nem tudja lekezelni a labdát, na ja, mindig le tudja kezelni. A profi nem finctorog, nem csapkod, nem néz az égre. És főképp nem lohol igyekvően vissza a lesről, mint egy stréber. (Így szerezte a gólt Van Nistlerooy.) Van a profiban valami a női princípiumból. A jangból (ha jinnek mondjuk a férfiet). Csak nők tudnak ennyire koncentrálni, ennyire jelen lenni. A profi sallangmentesen átütő. Ezért a legférfiasabb is. Az amatőr ezzel szemben folyton mással van elfoglalva. Ha épp fut, úgy tűnik, mintha állna, ha bead, mintha cselezne, ha tizenegyest rúg, előtte megköszörüli a torkát, mintha parlamenti expozéhoz készülődne. Van, amikor bejön neki, mert vannak zseniális amatőrök is. Vannak fűzfapoéták, akik írnak egy zseniális verset, mert a félrefogalmazásuk telibe találja a poézist. Százezerből egy. Ez az arány.

A fenti célzásban kimondatlanul szereplő tyúkról jut eszembe, hogy Grúziában az Írószövetség Elnöke (1996-os adat) egyben a Baromfitenyésztők Szövetkezetének Országos Elnöke is, így aztán amikor Írói Világtalálkozót szervezett, akkor a Soros Alapítványtól kapott támogatásból az omladozó tyúkölak renoválására is átutalt valamit. Egy amatőr csapatban mindenki azt hiszi, hogy rajta múlik minden. Ezért nem tudja megállni, hogy ne legyen a szülői bizottság elnöke, az egyházkerület presbitere, néhány kura-

tórium tagja, sőt, a lányanyák jogaiért küzdő szövetség tiszteletbeli elnöke is.

Na ja, szerintem a játékosügynökökön kívül sok hajadon is nézi a fociebét. Figo persze, tudjuk, már rég horogra akadt. Egy szerep horgára.

Érdemnyugdíj

Az utóbbi tizenöt év irodalmi életének legnagyobb botránja az érdemnyugdíjasok listája. Tíz romániai magyar író kaphat havi életjáradékot, amelynek értéke jelenleg több, mint nyolcmillió lej. A törvény szerint a hatvanötödik életévüket betöltött, nemzetközi és hazai díjakkal jutalmazott, számottevő romániai írók kaphatták meg. Hosszas egyeztetés, a szokásos huzavona után megszületett a tízes magyar lista, és kitört a botrány.

Botrányt természetesen nem azok csaptak, akik rajta vannak e listán. Jóllehet azok is megtehetnék. Ha futólag megnézzük a névsort, persze indokolt lehet mindenki felvétele. Balogh Józsefről is elmondható, hogy bár költőként, műfordítóként nem igazán ismert, áldozatos írószövetségi munkájával előbbre vitte a magyar írók ügyeit Bukarestben. Amúgy pedig idős, megfáradt ember lehet, kis nyugdíjjal a drága fővárosban. Ugyanez vonatkozhat a többiekre is, azokra, akik ugyan nem tettek le az asztalra jelentős műveket, ám irodalomszervező és -ápoló tevékenységükkel mégiscsak írói pályák felíveléséhez járultak hozzá. Domoikos Géza ráadásul igazi írói munkával koronázta meg Kriterionos életművét, memoárjainak megírásával. De Kántor Lajos írói munkássága sem elhanyagolható.

Nem kerülgetem, a Hajdu Győző neve a legnagyobb botrány itt. Akik Hajdu Győzővel soha nem találkoztak, és csupán a nevét ismerik, azok is felkapják fejüket. Épp amiatt, mert neve emblematikus erővel támaszt fel egy olyan kort, amelyben emberek szenvedtek, embereket aláztak meg, emberektől vették el mindenüket, beleértve emberi mivoltukat is. Ez a név egybeforrt valamivel, amitől leg-

alább egy bocsánatkéréssel szokás elhatárolódni. Így aztán az ő neve miatt azok is botrányt csaphattak volna, akik az érdemnyugdíjas listán társaságában szerepelnek.

Aztán lehet botrányos azok miatt is, akik lemaradtak róla, vagy akiknek neve fel sem merült a válogatók fejében. Például egyetlen nő sem érdemesült e járadékra, jóllehet „női alkotóink” sem színvonalban, sem termékenységben nincsenek lemaradva.

A lemaradók közül Szabó Gyula külön botrányt csinálhatott, ugyanis neki előbb még szóltak, utóbb aztán mégsem került föl a listára, amit viszont nem közöltek vele, aztán meg adminisztrációs hibát jeleztek, ígérve, hogy előbb-utóbb holtbizonyosan felkerül stb. Ez a suskus, a botrány felhígítása és szétkenése maga is botrányos, mintha a botrány nem attól volna hajmeresztően valódi, hogy békes, anyagi alakban akar előttünk feltűnni.

Hűsölés

Másodikos elemista házi feladata a másnapi órákra:

I. Románból írjuk le az *O faptă bună* című olvasmány (100. oldal) rövid tartalmát!

„Mircea mergea pe stradă. Deodată vede cum iese fum printr-o fereastră. Mircea începe să strige: Nene Gheorghe, uitați-vă ce fum iese prin fereastră.

E foc, strigă nenea Gheorghe, și fuge spre casă.

Au venit în ajutor și alții. Au deschis ușa, și au stins focul.

Dintr-un chibrit aprins și aruncat era să ardă casa.

Mircea a salvat casa mătușii Floarea.

Mircea a fost laudat.”

II. Számтанból oldjuk meg az alábbi feladatokat:

a) $(8 \times 8) + (6 \times 8) = 64 + 48 = 112$

$(2 \times 8) + (4 \times 8) = 16 + 32 = 48$

$(3 \times 8) + (9 \times 8) = 24 + 72 = 96$

$(1 \times 8) + (10 \times 8) = 8 + 80 = 88$

$(6 \times 8) + (5 \times 8) = 48 + 40 = 88$

b) Egy asztalon 6 csomó körte van, mindegyik csomóban 7 körte. Hány körte van összesen az asztalon?

M.: $6 \times 7 = 42$

F.: 42 körte van az asztalon.

Ica 7 éves. Édesanyja 5-ször több. Hány éves az Ica anyja?

M.: $5 \times 7 = 35$

F.: 35 éves Ica anyja.

c) $7 + 83 = 90$ $71 - 36 = 35$

$21 + 49 = 70$ $47 + 38 = 85$

$36 + 58 = 94$ $243 - 41 = 202$

$45 + 27 = 72$ $876 + 123 = 999$

$70 - 4 = 66$ $326 + 452 = 778$

$80 - 27 = 53$ $208 + 31 = 239$

$62 - 53 = 9$ $876 - 371 = 505$

III. Németből másoljuk le a kijelölt mondatokat (55. oldal), majd fordítsuk le magyarra:

Wir lesen!

Wir fahren aufs Land.

Mutter: Kinder, morgen fahren wir aufs Land zu Onkel Martin und Tante Liese.

Erika: Fahren wir mit dem Zug?

Mutter: Ja, mit der Eisenbahn.

Rolf: Mit der Eisenbahn – uhhh!

Mutter: Artig sein, Rolf!

Erika: Wann fahren wir? Wann fährt der zug?

Mutter: Um zehn Uhr.

Rolf: Mutti, haben Onkel Martin und Tante Liese viele Tiere?

Mutter: Ja, sicher, sie haben zehn Hennen, eine Kuh, ein Schwein...

Erika: ...einen Hund und einen Hahn!

Rolf: Wauwau! Kikeriki!

Mutter: Artig sein, Rolf! Aber jetzt gehen alle zu Bett und schlafen. Morgen um acht Uhr fahren wir auf den Bahnhof. Gute Nacht!

Erika und Rolf: Gute nacht, Mutti!

Falura utazunk.

Gyerekek, reggel falura utazunk, Martin bácsihoz és Liese nénihez.

Vonattal utazunk?

Igen, vasúton.

Vasúton, huhú!

Legyél illedelmes, Rolf!

Mikor indulunk?
Mikor indul a vonat?
Tízkor.
Mama, Martin bácsinak és Liese néninek vannak állatai?
Igen, nekik van tíz tyúkjuk, egy tehenük, egy sertésük...
Egy kutyájuk és egy kakasuk!
Vauvau! Kukurikú!
Viselkedj rendesen, Rolf!
De most lefekszünk az ágyba, és alszunk.
Reggel nyolckor utazunk az állomásra. Jó éjszakát!
Jó éjszakát, mami!

(Rémlátomás) Azt írja Vekerdi Tamás: „a kisgyerek kéz-
fejének izmai és inai – és egész központi idegrendszeri
beidegezettsége – még nincsenek készen az íráshoz szük-
séges – a valódi, a kis betűs íráshoz szükséges – finom
mozgások kivitelezésére. Az érlelődés valamikor a 7. és a
8. életév fordulóján teszi képessé a gyereket az írás fokoza-
tos – először igen nagy formákból induló – elsajátítására.
Miután mindezt ma már igen szépen tudjuk, a régi elemista
füzet jó széles sorközeit kicsit szűkítettük – és még két vo-
nalat is behúztunk a sorba. Hát, igen. Ma már a tudomány-
ból is tudhatnánk, mikor milyen a gyerek, mikor mit bír el
és kíván meg teste-lelke. De nem tudjuk, nem akarjuk tud-
ni, nem érdekel minket.”

Azt is írja Vekerdi, hogy „a gyerekeknek felnőtt agyuk
van (ezért olyan nagy a fejük), de tüdejük ötször kisebb –
ezért, hogy megfelelő oxigénnel tudják ellátni az új meg új
funkciókat teljesítő agyukat, a gyerekeknek mozogniuk kell
(hogy serkentsék a vérkeringést). Mi viszont rájuk paran-
csolunk, hogy üljenek veszteg, hátra tett kézzel, és okosod-
janak.”

Ja, majdnem elfelejtettem, Írásból is van házi feladat:

IV. Tegyük a következő szavakat többes számba, és al-
kossunk velük mondatokat: tyúk, ház, veder, gomb, citrom,
sál, nap, játék, zsák, fa.

A tyúkok az udvaron kapirgálnak.
Az én falumban a házak tiszták és rendesek.
Apukám a kertbe cipeli a vedreket.
Az én pulóveremen színes gombok vannak.
A citromok délen teremnek.
Az én anyukám nagyon szereti a sálakat.
Télen a napok rövidebbek.
A játékokat helyre szoktam tenni.
A zsákokat lihegve cipeltem a nagy melegben.
A fák alatt jól lehet hűsölni.

Mentovich és az ideális sajtóhiba

Én Sajó Magda tanárnőnek köszönhetően nem vettem be Adyról, hogy proletár költő volna, holott a tananyag ilyen-úgy szándékozott közölni, Ligeti László Zoltánnak, hogy az irodalomban kizárólag a lét határozná meg a tudatot. Mondhatni, sikeresen letérítettek a marxi útról, én mégis beléptem a KISz-be.

Mentovich viszont valamiképpen kimaradt. Kicsoda ő?

Mentovich Ferenc, *Az új világnézet* írója, a XIX. századi szabadelvű világszemlélet hirdetője, akit a marosvásárhelyi református temetőben papok nélkül temettek el.

1974-ben a Téka sorozatban megjelenő opus előszavában diadalmasan őt is csatasorba állították, mert azokban az időkben elengedhetetlen volt a kontinuitás hangoztatása, tudniillik hogy a marxizmus a helyesen gondolkodó ész fejlődésének logikus terméke, nem légből kapott dolog. Elegendő volt, ha valakinél szerepelt a vörös szó, máris mérlegelni lehetett: jövedelmező-e belőle ősmarxistát csinálni, a szocialista eszmerendszer Keresztelő Szent Jánosát. Mentovichból érdemes volt.

A Téka-kötet Előszava, mint az úgynevezett állatorvosi ló, magán viseli egy korszak összes ferdülését. Alig számított, hogy Mentovich voltaképpen mit gondolt a világról, hogy milyenek a mondatai, hogy a szellem miféle tapasztalatait vélte fontosnak. Egyvalami számított: leírta-e azt a szót, hogy materializmus. És ő tényleg leírta.

„Marosvásárhely nagy materialistája” tényleg értekezett „az új világnézet”-ről, tényleg piszkálták az orrát „a korrupt polgárok”, „az ostoba arisztokraták” meg „a képmutató papok”. Tényleg harcos szellem volt! Nagy külön, nagy vá-

sárhelyi külön, e sáros kisváros dörgedelmes Diogenésze. Amikor az osztrák Schmerling füttye szerint kellett itt táncolni, amikor ultramontánok és jezsuiták korlátozták a lapok szabadságát, ő tényleg rebellis volt, valódi tanár, akiért rajongtak tanítványai, mert azok is utálták, ha a szellem bármifajta játéktól eltiltják őket. És tényleg hitt abban, hogy jönnek még szebb idők.

Ebben a vonatkozásban Mentovich valóban tett egy olyan kijelentést, hogy ő ifjú szívekben él tovább, hogy az utódai és a tőle elfordult olvasók unokái majdan csatlakozni fognak hozzá, és győzelemre viszik ideáit. Előszóíró ezt aztán, hurrá, győztünk!, mintegy a beköszönő szocializmus igazolásaként építi be dolgozatába. Az Eszme győz, „győzteni fogjuk”!

Nekem ez a Mentovich... De erről nem illik itt beszélnem, túl intim kapcsolódások ezek, meg hát nem is nekem, hanem gyerekeimnek a rokona – szóval ezek a Mentovich-utódok itt vannak a közelemben, és kicsit félek, nem szeretném, ha a jóslat szerint bármely Eszme győzne, kicsit félve lapozok tovább, mire buzdítja Előszóíró a kései utódokat, elő a transzparenszeket, a gaálgábori harcosságot!, efféléket ír, dermedten olvasom tehát a következő mondatot. És akkor, abban a szegény mondatban, hála a nyomda angyalának, helyreáll minden, Előszóíró harcos és sokoldalúan fejlett okoskodása puff, mint egy homokvár összeomlik.

A mondat pedig (60. old.) szól ekként: „De legvérmesebb álmában sem sejtette [Mentovich], hogy alig kilencven évvel főműve első nyomdába adása után bő szemelvények fognak megjelenni belőle, méghozzá jó 3000 példányban.” Csakhogy nem legvérmesebb áll ott, hanem a mindent leplező szó: LEGVÉRESEBB.

Három képeslap

Ha majd kézbeveszed ezt a könyvet (Torda és környéke régi képeslapokon. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2001) keresd ki a 10., a 30. és az 52. képeslapot. Mindegyik ugyanazt az épületet ábrázolja, az ún. Pénzügyi Palotát. A 10., vagyis nálunk az első 1905-ben készült, a 30., azaz nálunk a második 1917-ben, az 52., nálunk a harmadik pedig 1931-ben.

Az első képeslapon semmi érdekes nem fedezhető fel, hacsak az nem, hogy az épület egyik szárnyában egy pénzügyektől igen távol álló létesítmény: gyógyszer-tár kapott helyet. Cs. Mike Márton a tulajdonosa, ha jól olvasom a nevet, és a „Véd Angyal”-hoz van címezve. Az épület másik szárnyában Flachbart Károly (ha ezt is jól betűzöm:) „csemegeüzlete” és a „Bethleni Múmalom Liszt főraktára” található.

A második képen már jobban kivehetők a részletek. Cs. Mike Márton Gyógyszertárának kirakata tisztán ragyog a napfényben. A kirakatban kivehető egy mellszobor is, mintha görög istenség vagy antik gyógyszer-őrízne az üzlet nyugalalmát. Előtte, a járdán promenádózók torpannak meg, és fordulnak a fotókamera felé. A bejárat másik oldalán a „Liszt Főraktár” cégtáblája változatlan, ellenben a „Flachbart Márton”-os felirat helyén, vagy arra rászegezve, szóval mindenképpen azt kitúrva, frissen festve, méretben jóval nagyobb, vastagabb betűkkel az áll: „Turcza Géza Fűszer Kereskedése”. Hogy mi lett Flachbart Mártonnal, nem érdemes találgatni, a kép elárulja nekünk. Ugyanis ezen a szárnyon már nem csillog-ragyog a kirakat, sőt, mintha az üveg helyén deszka volna. Esetleg kartonpapír. Esetleg üveg, és mögötte van papír, amely az üzlet átrendezését takarja.

Deszka, papír, üveg, a lényeg viszont, hogy rá van festve, pontosabban mázolvva, meg-megcsorgó festékekkel egy Dávid-csillag.

Emlékszem, amikor a háború után Horvátországon átutaztunk, az országút menti házak falára ugyanilyen megcsorgó vonalakkal mázolták rá: „Hrvatsky kuta”, vagyis horvát ház. Ezek a megjelölt házak feketén meredő ablak-szemekkel, szétlőtt tetővel, lyukacsos falakkal roskadoztak az országút mentén. Nem tudtuk eldönteni: a tulajdonosok írták rá, hogy ne lőjenek rájuk a szerbeket üldöző horvát katonák, vagy a szerb szomszédok, hogy kivonuló testvéreik lássák, mit kell szétlőni.

A tordai Flachbart kereskedő üvegvitrinére 1917-ben aligha a zsidó tulajdonos mázolta föl a Dávid-csillagot, abbéli szándékkal, hogy majd a be- vagy kivonuló zsidó katonák, netán a bosszúra szomjúhozó zsidó civilek megkímélik az üzletét. Nincs párhuzam. Párhuzam legfeljebb a húsz évvel későbbi eseményekkel vonható, amikor majd kötelező lesz a kabátra is föltűzni a sárga csillagot.

A harmadik képen minden megváltozik. A Pénzügyi Palota, mintha elnyerne eredeti rendeltetését: bank költözik a gyógyszer-tár helyére. Ami (a rendeltetés helyreállítása) persze csalóka látszat, hiszen az eredeti feliratot is le kell venni, hogy az újat fölra-khassák. „Banca Centrală” vagyis Központi Bank lett a gyógyszer-tár helyén. A másik szárny-ba az Arieşul (Aranyos) nevű nyomda költözött a Liszt Főraktár helyére, azon túl pedig, ahol Flachbart, azután Turcza kereskedése volt, most Ionel Crutiu hirdeti magát.

A könyv előszavában Lászlóffy Aladár azt írja, hogy egy „város arcai szelídek, derűsek. A képeslap-fotográfusok nem csatadokumentumokat igyekeztek találni, hanem állóképeket”. Elég egy nagyító, hogy másképp lássunk.

Családi fotóalbum

Az idő vektorainak zavaros összeesküvése után következett az összeesküvés vektorainak zavara, majd jött a zavar vektorainak összevisszasága és így tovább. A lényeg, hogy semmi nem változott. A számok persze mást mondanak: az egyik kép most készült, a másik harminc évvel ezelőtt, jól lehet mindkettőn egy tízéves gyerek arca látható. Ismerjük az efféle beállításokat: valószínűleg a nagyszünetben érkezik a fotós, netán osztályfőnöki órán, Szeredai vagy Suhajda a neve, unottan fölparancsolja a műmosolyt, aztán elkattintja a gépet; azért a pénzért dolgozhatna gondosabban is, viszont ha a szülő többet rendel, akkor valamivel olcsóbb, ami azért is megéri, mert mindig akad néhány ilyesmire ácsingózó nagymama és nagynéni, akinek mást amúgy sincs mit ajándékba vinni.

Ugyanaz a színtelen, nyers aggodalom a szemekben. Valószínűleg románóra következik. A románóra! Ezerkilencszázhetven vagy kétezer. 1970 és 2000! „Ha nem volna románóra, szeretnék iskolába járni!” De van, és mintha a tanárnő is ugyanolyan volna, mintha halhatatlanok, sőt ki-mozdíthatatlanok volnának ezek az ötven és hatvan közé beszorult tanárnők, kopaszodók, de csak annyira, hogy a fejbőrükre belátva, megértsünk valamit a hajfestés visszavisszatérő gondjaiból; öles bögyük végében viselik a márciuskát még novemberben is, mert szeretik, ha fityeg ott valami, és mindig készek arra, hogy elrúszozott szájukat üvöltözésben megtornáztassák, és öt darab véreshurkában végződő tenyerüket az asztallaphoz vagy a vinilinnel fedett naplóhoz csapkodják. Hasonlatosak ők egy gigantikus mágneshoz, amely magához ránt mindenféle rozsdás kínzó-

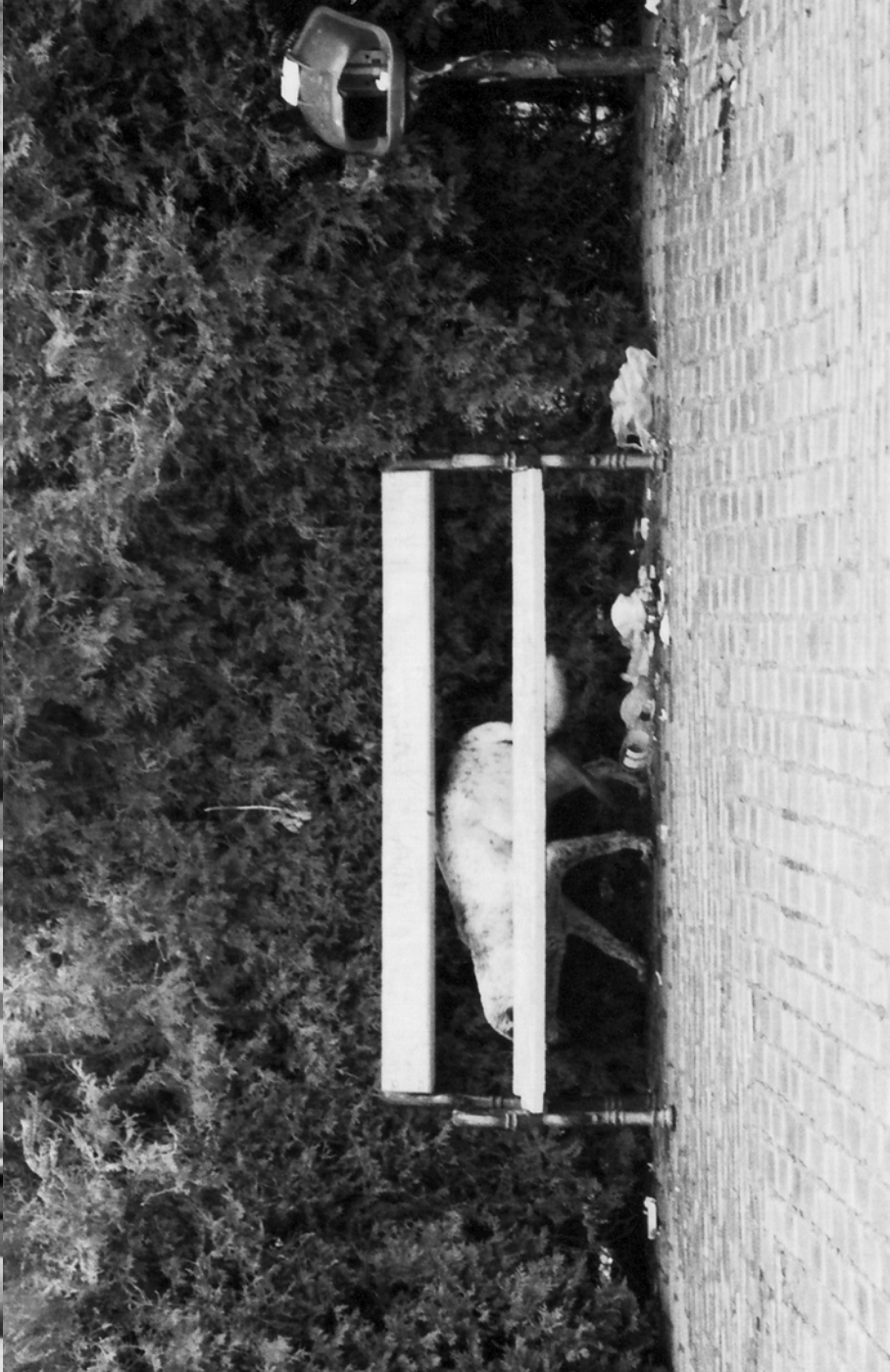
eszközt, fogókat és bilincseket, kampókat és herkentyűket, zörögve, csörögve, fenyegetően vonulnak a folyosókon, és valahogy nem tud elég szeretet létezni ezen a világon, hogy a tekintet ne rettenjen meg, ha rájuk téved.

A tízéves is változatlan, persze. Nemrég tejet meg kakaót szopizott esténként, még pelenkázták, vagy ha már nem, a fürdőben inkább ücsörgött a bilikén, mintsem a nagyok ülökéjén, de még egy évvel ezelőtt is sírva fakadt, ha a tanító néni igazságtalanul megszidta, mert hát egy tízéves gyerekek igen kevés szava van ahhoz, hogy hatásosan tudjon védekezni, hogy kifejtse álláspontját a nekiszegezett vádakait illetően, vagy amennyiben igen olvasott, mondjuk a Benedek Elek Összesén és a Harry Potter idáig megjelent kötetain háromszor is átrágtta (inkább: áthabzsolta) magát, tehát irigylésre méltó szókinccsel rendelkezik, ismeri például a *bökkömény* és a *kviddics* jelentését, valahogy hiányzik a gyakorlata, esetleg elfogyott az ereje, hiszen azt elérnie, hogy ne fakadjon sírva társai előtt, neki annyiba kerül, mint egy admirálisnak rezzentéselénül tudomásul vennie, hogy elsüllyedt a flottája.

Ezt a tízéves gyereket mindenképpen felkészületlenül éri, ha példának okáért egy otthonfelejtett füzet miatt nagyjából a következőkkel fenyegeti meg a romántanárnője: letépi a fejét, kicsapatja az iskolából, levonja a magaviseletét, megbuktatja, de mindenekelőtt édesapját felhívja telefonon, akár a munkahelyén is, és azonnal berendeli az iskolába, majd mindkettőjüket kiállítja az udvarra, szégyenszemre az egész iskola elé – így hát ott feszíthet majd a negyvenéves és a tízéves, két megfélemlített, mihaszna, buta és ostoba, lusta és gonosz iskolakerülő, ott toporognak majd, ez pontatlan, ott kuksolnak majd nyakig a földbe taposva, csak pislognak, mint két nyakoncsípott ürge, és bár ők abban a

helyzetben nem gondolják, voltaképpen szerencsájük, igen, ostoba szerencsájük, hogy nem tudnak románul, mert így a vég nélkül rájuk zúduló fenyegetés valódi mélységét és szörnyűségeit nem értik igazán.

Határátlépés

P.-nek

Barátom húsvét éjszakáján kiment a Rajna partra, és vízbe ölte magát. Úgy volt, hogy a húsvéti ünnepek alatt meglátogat, de hiába vártam.

Barátom zenész volt, de keveset beszélgettünk a zenéről. Egyszer meghívott egy koncertjére, és ahogy a hegedűt markolta, ahogy arca megmerevedett és tekintete odatapadt a kottára, megértettem, hogy a zene számára valami szokatlan megpróbáltatást jelent, valami elszakíthatatlan láncal hozzákötözött béklyót. Gyakran meghallgattam azt a lemezt, amelyen társaival játszik. Felfigyeltem arra, milyen hamar a dolgok közepébe kerülnek: alig kezdik el, felbukkan a nagy gubanc, amit nem lehet megoldani, neki-nekimennek, úgy tűnik, mégis sikerül, hogy aztán a negyedik percben eljussanak odáig, ahol már nem lehet titkolni a bajt.

Már nem lehet. Azt hiszem, barátom utolsó napjaiban sokszor eluttogta ezt a mondatot. Jól ismerte a halált, vagyis ismerte a meghalást. Szüleit és testvérét szó szerint a sírig ápolta. Nem láttam segítőkészebb embert. Számára a segítségnyújtás ugyanolyan szigorú feladat volt, mint a gyakorlás. Naponta hat órát gyakorolt, pedig csak zenekari muzsikus volt, nem szólísta. Talán éppen ezért. Ha valamire megkérték, képes volt kétezer kilométert autózni megálás nélkül.

Azt hiszem, nem szerette az életet. Nem akart gyereket sem. Idegenkedett ettől a világtól. De akit szeretett, azt a tenyerén hordozta. Vagy ha nem, csak azért, hogy hozzá-
edde a mostoha élethez. Tizenöt éve elvette feleségül azt

a lányt, aki akkor született, amikor ő befejezte a középiskolát, és akkor ment iskolába, amikor ő elvégezte a konzervatóriumot. Barátom ugyanabban a házban lakott, ahol a lány felnőtt. Olykor ő vitte óvodába, vagy ha a lány édesanyja betegeihez ment, merthogy orvos volt, akkor átment, mesét mondott, teát főzött neki, betakarta, biliztette. Mondhatni, magának nevelte fel. Miután nyugatra szökött, nyolc évig nem látták egymást, és amikor először hazalátogatott, elállt a lélegzete. A lány szépséges nővé érett, megnőtt a haja, csípője megkarcsúsodott, mellei szinte illatoztak. Barátom alig bírta hazamenni. Attól kezdve minden vakációját szülővárosában töltötte, amihez igen gyakran kellett a határátkelések akkoriban megalázó tortúráit szó nélkül elviselnie. De aztán a lány leérettségizett, egybekelhetek. Vitte magával.

Nem ismertem tökéletesebb házasságot. Barátom csodálta a lányt, aki okos volt és vidám, és tündökölt barátom tekintetének ragyogásában. Eközben finoman irányította, ízlését csiszolta, eligazította az élet dolgaiban, beíratta a közelükben működő legjobb egyetemre. Csodálatos ember volt. Sohasem hazudott, semmilyen apró dologban, mert azzal kettőjük viszonyához vált volna méltatlanná. Ha azt mondta, pénteken érkezik, akkor képes volt nem aludni, csakhogy szavát betartsa. Nem éreztem semmiféle különbözést szavaiban, ha szerelmével vagy ha idegenekkel beszélt. Még az állatokkal és a növényekkel is figyelmes volt. Ahogy a lepkéket kimenekítette a sátor alól, vagy ahogy a kakukkfűben rejlő nedvek gyógyerejéről regélt, rabul ejtett.

Olykor nehéz pillanatok és helyzetek elé állított. Úgy kellett élnem, ahogy ő él, hiszen világosan láttam, nem érdemes másképp. Egyszer hosszabb időt töltöttünk együtt egy távoli városban, én ösztöndíjas voltam, ő meg egy

többnapos fesztiválon vett részt. Esténként találkoztunk, hosszú sétát tettünk a város parkjaiban, majd egy hangulatos kiskocsmában vacsoráztunk, ahol biliárdozni is lehetett. Szeretett játszani. Leginkább a párost élvezte. Nagyon tudta, hogyan használja ki a felkínált karambolokat, vagy hogyan teremtsen előnyös helyzetet párjának. És ahogy az emberekkel csevegett, ahogy két mondatával megnyitotta őket, ahogy levette lábáról az erőszakosabbat, bátorságot öntött a félénkbe, bámultam őt.

Decemberben hosszú idő után találkoztunk ismét. Csak három napot töltöttünk együtt, havat lapátoltunk, forralt bort ittunk, rendbe tettük a házat, amit tíz éve vásárolt maguknak a hegyekben. Egyedül érkezett, felesége beteg édesanyját ápolta. Jó volt vele dolgozni, élvezet fűrészelni, a farostlemezek szegezése is könnyebben ment, ha ő rártartott a kalapáccsal. Valami zavar mégis akadt. Megváltozott a mozgása. Mint aki sokat élt egy lakatlan szigeten, és az ot-tani nap járása szerint kel és fekszik, akkor is, ha már hazatért. Olyan szavakat mondott, amiket nem használt soha. Aztán amikor elbúcsúztunk, arra kért, ne haragudjak rá, ha hülyeségeket beszélt. Zavarban volt. Összeöleleztünk.

Utoljára februárban láttam. Mivel bennem volt a karácsonyi három nap, jobban figyeltem. De csak miután már elbúcsúztunk, és kocsiba szálltam, csak akkor vettem észre valamit. Hogy ugyanúgy integet, azzal a nagyon határozott és kurta mozdulattal, ahogy a mellette álló lány, ami váratlanul kiszolgáltatótá tette egész lényét.

Féltettem. Valamiképpen elszívargott valami, vagy éppenséggel bezúdult... Igen, a sziget szűnt meg, ahol addig csak ők ketten laktak. Feltöltődött a tengerszoros, és a finom illatú kakukkfű helyét elfoglalta a szárazföldi pásztorzsálya fél méter magas erdeje.

Székely testvéreim!

Március végén felhívott. Sokáig alig tudtam kivenni, mit mond. Elhagyta a lány, elhagyta a felesége, elhagyta valaki-ért. Igen, elengedte, sőt, segített elszállítani a csomagjait is. Mert a szerelem mindennél hatalmasabb, nem tehetett semmit. Azóta nem eszik, nem alszik. Nem találok semmit magamból, mondta, nem létezem.

A rendőrségnek címzett búcsúlevelében kitalált valami egészen elképesztőt. Azért lesz öngyilkos, írta, mert nem tudja megadni kártyaadósságait, és nem bírja elviselni a szégyent, hogy hamarosan börtönbe jut. Feleségem a legcsodálatosabb lény, akit valaha is ismertem, nem bírnám ki, hogy egy börtöntöltelék miatt besározzák. Ezt írta. Aztán kiment a Rajna part egyik mólójához, spárgával összekötözte bokáját, csuklóját, mert kitűnő úszó volt, és félt, hogy utolsó pillanatban kiúszik. Sőt, még összekötözött csuklóját is bokájához erősítette. Úgy dőlt be a mélybe.

Átlépett egy határt, ahonnan nincs visszatérés. De talán nem a vízbehulláskor, hanem már korábban átlépte.

Valamikor a két háború között történt: Andris tanító elindult, hogy felkutassa a székelyek őseit. Elment, s huszonöt évig hiába várták vissza. Az igazság tulajdonképpen az, hogy senki sem számolta vándorlásának napjait, mert nem hiányzott senkinek. Kicsit habókos volt, több galibát okozott, mint amennyit a hegyek közt megbújt falu szó nélkül elviselt volna. Az is előfordulhat tehát, hogy nem önszántából kötött talpára útilaput. Annyit tudunk, hogy amikor azok, akiket egykoron betűvetésre tanított, meglett gazdák lettek, egy szép őszi napon visszatért. Mint aki a világ másik végéről érkezett: idegen viselet takarta vezna testét, beszédét távoli nyelvek akcentusa torzította.

Pedig nem is járt messze, csupán a falutól lófutamodásra fekvő Kristályhegy belsejében, egy föld alatti birodalom fővárosában.

Andris tanító, akit a faluban bolondnak neveztek, ami szavahihetőségét előttünk nem csorbítja, sőt, be kell valanunk, hogy ettől válik igazán hihetővé mondandója, elmondta a falubelieknek, hogy több száz éve élnek emberek a föld alatt. A dűlások elől menekültek oda, s mivel a föld alatti világ befogadta őket, többé már nem kíváncsoktak semerre, és idővel annyira hozzászoktak a lenti világhoz, hogy a felszínen kétségtelenül rohamos pusztulás várna rájuk. Az én valódi testvéreim, ujjongott Andris, ahogyan Csoma Sándor egykoron, célját elérvén. Századok óta élnek ott, ám nem érzik az idő múlását, óráik sincsenek, vagy egyéb szerkentyűik. Egyetlen nap az életük, amely a kozmikus rend szerint elhamvad ugyan, mégsem halnak meg, mert gyermekeik úgy hasonlítanak hozzájuk, mintha

tükröképeik volnának. Virágok őrzik ekként föld alatti gumójukban változatlan alakjukat.

Andris megtanulta a nyelvüket, és olykor azután is beszélt, hogy visszatért a falujába. Sajnos nehezen lehetett szóra bírni, nem szívesen mesélt föld alatti kalandjairól. Ami rejtve van szemünk előtt, arról neki is hallgatnia kell, mondogatta. Egyszer beszámolt mindenről, mert ezzel tartozik a falujának, ahol élnie kell, de azon túl nincs miért magamagát szajkóznia.

Bolond Andris hallgatásba burkolózott, de a Bolond olyan név itt, mint a Publius Gaius mellett a Tacitus, olyan ékes jelző, mint a legnagyobb római történetíró Hallgatlansága.

Aki meg akart valamit tudni őseink titkos birodalmáról, választhatott: vagy maga is elindul, hogy a Kristályhegy valamely barlangjában megkeresse a lejáratot, amit azonban csak a legkivételesebb szerencsével fedezhet föl, vagy Andrist figyelni, lesi mindennapjait, apró mozdulatait, nagy hallgatásait, mert azokból előhívódott a lenti világ titkos bedekkere. Bolond Andris, saját lénye, sajátos magatartása volt felfedezésének megvesztegethetetlen tanúja. Mindennapos szokása, hogy éjszaka tevékenykedett, nappal viszont magányosan üldögélt kunyhójában, a vakondvárnak nevezett kalyibában, amit kertje végében egy természetes mélyedésbe eszkábált magának, nem olvasott, és nem hallgatott rádiót, mert úgy vélte, amit emberséges műveltségnek tartanak, nem más, mint a szolgaság része. Nem szerette a társaságot, öreg korában már senkit sem engedett közelébe, s aki mégis odáig lopózkodott, csak érthetetlen nyelvű mormogását hallhatta.

Haláláról sem tud senki. Nem temették el, házát nem hordták szét, valamiképpen mégis felszívódott az időben.

Azt gondoljuk, átköltözött az emberi emlékezetbe. Onnan, a hegyek közt megbújt falu lakóinak szokásaiból, beszédéből, furcsa stílusú házáinak architektúrájából, mozdulataiból bukkan elénk, anélkül persze, hogy a mai falu gondosan ápolná emlékét. A róla szóló írást szintűgy átszabja, mint a gúnyát viselőjének alkata.

Kiflivég*

Mottó:

Jézus, igen nyugtalanokodék lelkében, és bizonyoságot tőn, és monda: bizony, bizony, mondom néktek, hogy egy ti közületek elárul engem.

A tanítványok ekkor egymásra tekintének bizonytalanokodva, hogy kiről szól.

Egy pedig az ő tanítványai közül a Jézus kebelén nyugszik vala, akit szeret vala Jézus.

Int azért ennek Simon Péter, hogy tudakozza meg, ki az, akiről szól. Az pedig a Jézus kebelére hajolván, monda neki: uram, ki az?

Felele Jézus: Az, akinek én a bemártott falatot adom. És bemártván a falatot, adá Iskáriótes Júdásnak, a Simon fiának. És a falat után akkor beméne abba a Sátán. Monda azért neki Jézus: Amit cselekszel, hamar cselekedjed.

Az pedig, mihelyt a falatot elvevé, azonnal kiméne: vala pedig éjszaka.

(János evangéliuma)

Szerencsésnek tartom magam, hogy négy derék, ahogy mondani szokás, talpig becsületes férfiről írhatok, még akkor is, ha négyük közül az egyik papagáj, a másik pedig

* Ezt az 1990-es, soha nem közölt írást megpróbáltam közel 15 év elteltével olvasható állapotba hozni, ám legnagyobb megdöbbenésemre: nem az olvashatóságával volt baj. Mondatai, fordulatai, poénjai a helyükön vannak. Mégis gond van vele. Valószínűleg az unalom teszi eldobandó próbálkozássá. Kit érdekel ez az egész!? Helyzetek, alakok, jellemek... a Vezér alakmásai... utódok és jogutódok... Ami 1990-ben menő volt, az ma snassz. Talán az írás egyetlen érdeme: divatjamúltsága. Nosza, elő az emlékeket!

nő, de ezt most tekintsük mellékesnek. Mint ahogy a becsületesség kifejtésekor sem fogjuk elmesélni azt a történetet, amikor a férfiak egyike feljelentette legjobb barátját, akit emiatt most nélkülözni kényszerülnek, sőt, arról is hallgatunk, hogy majd tíz év múlva ugyanő lesz, aki feljelentését leleményesen kifordítva, magasztalni fogja a hiányzót, abban a megható beszédben, amelyet a szülőház falán felavatandó dombormű leleplezésekor mond. Bele se kezdünk a becsületesség kifejtésébe. Az író, pontosabban az írói fantázia sok mindennel tisztában van, természetesen látja a múltat és a jövőt, látja a becsületet teljes terjedelmében, mint ahogy látja azt is, mekkora anyajegy domborodik Gizi bal mellén, közvetlenül a mellbimbója alatt, és azzal vetekedve, négy centire, de ilyesmire egyszerűen nem vesz tudomást, hiszen mégiscsak az a célja, hogy megírjon valamit, belátható terjedelemben, felesleges elágazásokkal senkit sírba vagy unalomba nem kergetve. A cél érdekében nem csupán lemond arról, amit szárnyalásnak neveznek, hanem segédeszközként egy kismagnót is használ, amelyet előbb kitalálva, aztán becsempészve, legvégül pedig play-re állítva, pontosan lejegyezhet mindent, mármint a technikai zűrtől eltekintve, amelyek abból kifolyólag álltak elő, hogy a magnót az írói fantázia keze véletlenül egy folyamatosan szikrázó hőszugárzó mellé állította, így a zizegő, sístergő zaj szinte minden más hangot elnyom, és csak hébe-hóba töri át egy-egy hangosabb felkiáltás. Azt viszont évek múlva is jól látja az írói fantázia, és erről készségesen be is számol, hogy a szoba, amely a színház igazgatói irodájának társalgója, egyben a tényleges irodát is helyettesítő helyiség, ugyanis a párnázott ajtón túli tényleges iroda két éve, egy csőtörés és annak elhárítása következtében teljességgel használhatatlan, a szoba falán tehát a talpatlan be-

tűkkel nyomtatott naptáron 1989. decemberét hajtották ki, de hogy a hónap melyik napján vagyunk, azt a naptár szerkezete miatt nem lehet azonosítani. A négy talpig becsületes férfi papírokat tart kezében, teszik-veszik a lapokat, elmélyülten keresgélnek valamit, időt hagyva az írói fantáziának a fecsegésre. „Addig, míg nincsenek itt a többiek, keresnünk kell egy olyan jelenetet, amit ti is eljátszhatok”, szólal meg váratlanul valaki, akit eddig még az írói fantázia sem vett észre. Kicsi, ősz alak, hosszú haja nem is ősz, inkább koszos. Ő a színház főrendezője, és Mikicinek szólítja mindenki. Valamilyen gombásodás miatt folyton varázsolnia kell, ami előnyére válik, mert olyan benyomást kelt, mintha intellektuális feszültségek vibrálnának benne. Férfinak ő is férfi, és természetesen talpig becsületes. Egyszer például nem mondott nemet egy szavazáson, ahol el kellett döntenie, hogy felveszik-e a színházhoz segédrendezőnek a Csehov Csaba nevű, beteges alkutú fiatalembert. Az igaz, hogy el sem ment a szavazásra, így a csengő nevű, beteges fiatalemberért senki nem kardoskodott, holott ő megígérte neki, hogy fog, viszont azért sem kardoskodott, hogy elvigyék csatornát építeni a Dunához, ahol tudjuk, három hónap alatt nem csupán tetvekkel és rühvel lehetett feltöltődni, hanem annyi de annyi élménnyel, hogy egész életművét megírhatta az, akiből később netán író lett. Mindenki a papírjába néz, majd szinte egyszerre a hősugárzó jobbán, az íróasztal-erődítmény mögött ülő férfira, akit Győzőnek hívnak születésétől fogva, sőt, édesapja már akkor elhatározta, hogy az ő fiát Győzőnek fogják hívni, amikor testében még meg sem érett a magocska, amit majd, akkoriban még nem tisztázott úton-módon, a megfelelő helyre bejuttat, létrehozva általa az eltervezett utódot. „Legyen a harmadik felvonás 13. jelenete”, szól Győző. Felzi-

zegnek a papírlapok, buzgón zizeg Mikici is, miközben a hónalját is, a mellét is megvakarja. Kapkodva olvas, fölnéz, újra olvas, ujjacskáin számol, majd megjegyzi, hogy nincsenek elegendő. „Beállítjuk Robit”, nevet fel Gizi, és diadalmasan Győzőre pillant. Mikici a fejét vakarja, ujjával füle mögé fésüli a tincseket, majd újra előkotorja onnan, és megint vissza. Gyerekkora óta szeret a hajával babrálni, főképp, ha gondolkodik. „Igen, de a legnagyobb baj, hogy nincs itt Jézus”, mondja. Mi tagadás, kicsit meghűl a levegő, ami amúgy is elég hűvös, lévén a csőtörés óta az egész színházban leálltva a távfűtés. „Újra kell gondolni a szereposztást”, dűnyögi Győző, és most lázas olvasásba temetkezik a kis csapat. Olvas az eddig meg nem szólaltatott, ám az íróasztal melletti üres virágállványon kuporgó Csonka is, akit mindenki a vezetéknevén szólít, mert senki nem tudja, mi a keresztnéve. „Győző lesz Jézus, én leszek János”, mondja Gizi, aki mellesleg Győző leveleit szokta megfogalmazni és írógépbbe írni, ezért civilben is úgy viselkedik, mintha Győző tolmácsa volna. „De hát Győző személyes kérése volt, hogy ne adjak neki szöveges szerepet, mert kevés ideje van a közeledő kongresszus miatt. Márpedig, ebben a darabban egyetlen szerep van, a Júdásé, annak nincs szövege, viszont jelentős drámai beleérzéssel kell megjeleníteni.” „Mikici, Mikicike, most látom, miféle szerep ez, hát hiszen nem akarod, hogy ezt én játsszam? Gyerekek, nem azért jártam ki ezt a darabot, hogy a végén bitófán végezzem.” Mikici integetni kezd: „Nem bitófa, hanem fügefafa.” „Akkor is.” Itt most jelentéktelen szóváltás következik, aminek során Győző egyre dühösebb, mert egyre jobban átlát a szitán, legalábbis folyton azt mondja, „átlátok a szitán, hapsikám”, Mikici pedig egyre vörösebb, mármint az arca, a haja viszont egyre piszkosabb. Gizi is beszáll termé-

szetesen, szinte rikácsol: „Mikici, mégsem írhatod elő, hogy Győzőből Júdás legyen! Miben sántikálsz?” „Az én darabértelmezésemben...” Győző: „Szarok a darabértelmezésedre! – mindenki elhallgat – Át fogom íratni az egészet.” „Rendben, Győző, hát akkor legyél Jézus.” „Nem Jézus akarok lenni. Én afféle szolgának tartom magamat. Legyen Gizi a Jézus, én meg János leszek. Péter pedig legyen a Csorba.” Mikici: „Csonka.” Gizi közbekérdez: „És Júdás?” Mikici: „Júdásnak úgy sincs szövege, most nem fontos, ki az.” Győző: „De ha nem én játszom, akkor legyen szövege neki is!” Robi, aki egy igen értékes fajta, fekete tollú, sárga csőrű, úgynevezett bengáli papagáj, képes akár kétezer szót is megtanulni hosszú élete során, most valami otrombaságot kiált, amely otrombaság annyira alpári, hogy nem áll módunkban idézni. Közben kopogtatnak a folyosói ajtón, többször is, míg végre meghallja valaki. Illetve hallani hallják, ám nem mernek szólani. Végre Győző felnéz, erre benyit egy borzos alak. „Titkár elvtárs, a megyéőtől...” „Mondja, Nébel, maga nem lát a szemétől? Nem látja, hogy próba van?” „De a titkár elvtársnak tetszett mondani, hogy szóljak, ha...” „Próba közben az atyaúristen se zavarjon!” „Tökös Győző, tökös Győző!” „Kié ez a varjú?” Mikici: „Az igazgatóé.” „Az nem én vagyok?” Mikici: „Te vagy a titkárunk.” Győző: „Le fogom lőni.” Mindannyian igazi büszkeséget éreznek most, még Robi is eltátja a csőrét. Hiszen nem akárki az ő Győzőjük, az még az igazgatót vagy a mardarát is lelövi, sőt, a megyeiekkal is szembe mer szállni. Nem véletlen, hogy ezt a darabot is ő harcolta ki. Másutt még csak hasonlóról sem mernek álmodozni, legfeljebb a Réz Mihályék kóstolójáig jutnak. Persze a darabnak megvannak a maga trükkjei, hiszen Jézust elvtársuknak nevezik a tanítványok, de mégiscsak kényes témát dolgoz fel.

Mikicit most a kollegiális büszkeség pirosítja, lendületbe jön, felvázolja a jelenetet, arra kéri Győzőt, ne álljon fel, majd Gizi odalép mögé, ő pedig hajtsa fejét a keblére, mert így szól a szerzői utasítás. És onnan kérdezzen rá az árulóra. Péter álljon a jobbára, és a kérdés előtt bökje meg, nem, a legjobb, ha egy papírcédulát nyújt oda neki, akkor a szereptanulás is megoldott, nyújtson át egy papírlapot, azt Győző, azaz János elolvassa, aztán megkérdezi Jézustól: „Elvtárs, ki lesz az árulód?” Gizi leveti kosztümkabátját, mint mindig, ha a hőszugárzó közelébe kerül, közben okoskodni kezd (mint mindig, ha lekerül róla a kosztümkabát). „Nekem, ugye, azt kell a szöveg szerint felelnem, hogy az lesz az áruló, akinek e borba mártott kenyéret odanyújtom. Szerintem életszerűbb volna, ha Jézus letenné maga elé a kenyéret, aztán, aki érte nyúl elsőnek, az az áruló.” Mikici: „Nem, mert éppen az a lényeg, hogy ő jelöli ki. Jézus a vezér.” Csonka: „Nem lehetne egy kis bort szerezni erre az alkalomra. Már a próbákra?” Mikici: „Majd meglátjuk, a kenyérral is gond lesz.” Gizi: „Apropó, nem bánám, ha kicsit hamarabb befejeznénk, kenyéret kell vennem.” Csonka: „Én már áttértem a puliszkára.” Közben elhelyezkedtek Győző körül. Mikicinek föl kell ágaskodnia a fotelban, hogy lássa őket. Győző fejét Gizi mellei közé illeszti. Épp megfelelő a Gizi kebelmérete. Némiképp kárhoztatja magát az írői fantázia, hogy Győzőbe nem látott bele több lírai hajlamot, mert akkor most elábrándozhatna (Győző): a kebel a leghumánusabb humánus, a humánus hírnöke, mert párnaként fogadja az ütközőt, legyen az ellenség vagy barát. Visszamenőleg azonban ő (a fantázia) is tehetetlen. Csupán saját magát veheti rá a líraizálásra: a kebel varázsa mindenkit képes megszelídíteni, mert belső vágyainkba van égetve, hogy a kebelre csüggőn gondoljunk, és ha lehet,

szánkba is befaljuk, miközben két marokkal markoljuk. Itt azonban kárpótolhatjuk az imént kárhoztatott fantáziát, hiszen három mellbimbóval ajándékozta meg Gizit, juttatva szájnak is, kezeknek is belőlük. Győző tehát odahajítja fejét Gizi kebleire, és egy pillanatra elszunnyad, legalábbis behunyja szemét. Ekkor arcán bátortalan árnyak suhannak keresztül, lassan, mint meleg őszi alkonyat, felragyog ez a szép arc. Szeretni is lehetne, és a lírai hangulatba jutott írói fantázia hajlik arra, hogy a szobában jelen lévőkbe szeretetet tápláljon főnökük iránt, aki látszólag durva faszkalap, de a mélyét mégis szeretni lehet, mint ártatlan csecsemőt. Csakhogy van valami, ami miatt mégsem fér beléjük a szeretet. Maguk sem tudják, miért. Hiába is rágódnának rajta. Bár múlt szombaton mindannyian látták, hogy Győző a Mikici szájába vizel, de annyira részegek voltak, hogy senki sem emlékezik rá. Aki nem volt részeg, az sem. Nem emlékezik, mégis mindenki tudja. Ott van, bent, valahol a bugyrokban, de annyira, hogy oda a legkritikább esetben képes az írói fantázia beférkőzni. Úgyhogy lépünk is tovább. Amikor pár perc múlva Nébel ismét benyit, ő lesz az első nézője a jelenetnek, mármint leszámítva a jelenet szereplőit illetve rendezőjét, de azok nem igazi nézők, és azt látja, hogy Győző feje Gizi keblén pihen, Csonka pedig egy A4-es ívet nyújt át neki, amiről felolvassa a kérdést: „Jézus elvtárs, ki lesz árulód?” „Nem pontos”, sóhajt Mikici. Nébel közbeszól: „Titkár elvtárs, azonnal tessék menni a megyéhez, egyenesen Dulea elvtárs telefonált.” Ekkor kintről sorozatlövésnek törnek be. „Majd megyek”, legyint Győző, aki hallja ugyan a lövéseket, ám fogalma sincs eredetükről. Senki sem feltételezi, hogy lövések volnának, pedig olyan tiszták és hangosak, mintha egyenesen a folyosóról jönnének. A színház épülete egyébként a város főterére néz, és

már többször is az a megtiszteltetés érte, hogy erkélyéről szólt a Vezér a néphez. Csonka ezen a napon szokatlanul bőbeszédű, most újfent közbeszól, de ezúttal sem a szerephez kapcsolódva, bár akár úgy is mondhatná: „Győző, bocsáss meg, ki kell futnom egy pillanatra.” „Nem mész sehova, mindig órákat ülsz.” „De ha egyszer proosztatám van.” „Mindenkinek van, ne dicsekedj.” „Nekem nincs”, mondja Gizi, majd anélkül hogy megtorpanna, folytatja: „Az árul el, akinek odaadom ezt a borba mártott falatot.” Tanácstalanul előretol egy kallódó kiflivéget. Csonka nyúl érte, Győző eltaszítja a kezét, a kiflivéget odafricskázza Mikici felé. „Miért ne játsznál te is! Szóvá tették innen-onnan, hogy a fizetésért csinálnod is kellene valamit.” Robi karmaival felkapja a kiflivéget, átröppen a szekrény tetejére, és jellegzetes papagájmozdulattal, jobbra-balra biccentett fejjel, vizsgálgatni kezdi. Közben vígan kurjongat: „Az anyád pipája! Győző, a tökök! Győző, a faszkalap!” Győző: „Kie ez a csóka?” Gizi: „Mondtuk már, az igazgató elvtársé.” „Ő hol van?” „Anyósa haldoklik.” „Szedjétek el tőle azt a kiflivéget!” Mikici: „Még azt kell megoldanunk, hogy amikor Júdás elveszi a falatot, akkor a szöveggönyv szerint”, olvassa: „*megtelik a gonosszal, és elroban.* Ezt kellene látatnunk. Bonyolult feladat. Ugyanis az én értelmezésem szerint Júdás pozitív figura, önfeláldozóan teljesíti azt, amire vezetője utasítja. Egyébként annak idején a kereszténység is pozitív jelenség volt, valódi forradalom...” Győző átlép egy másik szerepbe, egészen otthonos: „Ezt szeretem benned, Mikici, hogy olyan okos vagy. A szegények forradalma volt. Csak az igazi eszme hiányzott. A történelem a nép akarata. A vezér a nép akaratának szócsöve. Júdás e szócső karja.” Ismét Nébel ront be, vagy tökrészeg, vagy izgatott: „Elkergették a Vezért, most mondta be a tévé, elpu-

Bukaresti tévés vita

colt a fehér helikopterén. Az emberek kirohantak az utcákra. A téren már áll a bál.” Győző továbbra is otthonosan játszva, felpattan, megigazítja zakóját és a homlokába hulló tincseket: „Jó, akkor megyek, beszélek velük.” Szórakozottan felkapja a visszaszerzett kiflivéget, és szájába dobja, mint egy kockacukrot, majd kifordul az ajtón Nébel után. Kintről hamarosan felhangzik Győző szónoklata, amelyet a színház betonfalai visszhangossá tesznek: „Emberek, a színház igazgatóját elkergettük, szabadok vagyunk. Már régóta készülünk erre. Szent Karácsony ünnepét holnap este méltó darabbal fogjuk köszönteni, titokban, hetek óta ezt próbáljuk...” Hatalmas éljenzés, taps. A recsegő utcai megafonokból felharsan a Kilencedik szimfónia Örömdódája...

Nemrég az alternatívának szánt történelemtényekről rendezett vitaestet az egyik bukaresti televízió. Mi az hogy vita-est?! Valóságos lincshangulat uralkodott a stúdióban, ahol néhány csúcspublícista ült, egy művészettörténész, akiből miniszter lett azóta, egy költő, egy politikus, három történelemszakkönyvtudós, na és a két vádlott, megszeppent fiatal emberek, akik arra vetemedtek, hogy új történelemtényeket írjanak. Előttem van a félelem, ahogy az ifjú emberek, az egyik szemüveges, a másik szakállas, elhallgatnak, ülnek behúzott nyakkal, érveiket már elő sem szedik, csak nyelnek, egyre kínosabban, a menekülés útját kutatva. És előttem van a műsorvezető, aki magából kikelve szidja őket, és mindazokat, akik miatt idáig jutott az ország. Előttem van, ahogy karjait előrelendítve csápol, és néha úgy felvisít, hogy begerjed a mikrofon.

Elém villant egy másik kép... Unokatestvéretem Tasnádi Attilának hívták. Hogy ma hogyan, nem tudom, mert 25 éve nem találkoztunk, és hírem sincs róla. Édesapja meghalt, mostohaapját, akit Popa Sandunak hívtak, 6 éves korában kapta. Ettől kezdve otthon románul beszéltek, őt román iskolába járatták. A különféle családi ünnepeken több-kevesebb rendszerességgel találkoztunk. Elég ügyetlen, tohonya gyerek volt, irtóztam tőle. Ráadásul a román focisapatnak szurkolt, és a Daciát a legjobb autónak tartotta. Nem ismerte a magyar focistákat, nem tudta, ki a legnagyobb magyar, fogalma sem volt, mi az a Balcsi. A Balcsit ugyan én is csak 38 évesen láttam először, mégis lenéztem azt, aki nem lelkesedett érte. Lenéztem, és áruló-nak tartottam. Aztán egyre ritkábban találkoztunk, másoktól

hallottam, hogy beállt katonatisztnak, de a neve miatt nem tudott feljebb jutni. Amikor a nyolcvanas évek közepén utoljára hallottam róla, azt tervezte, hogy felveszi mostohaapja nevét. Valószínűleg az Attilát is románosította, talán Atanasiéra. Az persze nem az Attila román megfelelője, annak idején éppen azért lett belőle Attila, hogy keresztnévét semmiképp ne lehessen lefordítani az anyakönyvben, ahogy az Istvánt azonnal Ștefanra változtatták, a Sándort Alexandrura. De persze a nyolcvanas években már mindent tudtak románosítani, a Zsoltból például Zahariét csináltak az egyetemi diákigazolványomban.

Unokatestvéremmel csupán egyetlenegyszer verekedtem össze. 1970-ben a nagy árvíz utáni járványveszély miatt mindkettőnket a máramarosszigeti nagynénénkhez küldtek, ott töltöttük a hosszú, közel négy hónapos nyári vakációt. Békésen teltek napjaink, horgászni jártunk, moziba, strandra, élveztük, hogy a szigeti gyerekeknek még iskolába kell járniuk. Aztán egyszer, egyik délután, talán már augusztus végén lehetett, mert frissen érett mogyorót törtünk a kólépcsőn, azt mondta, hogy Mihai Viteazul legyőzte a magyarokat. Büszke volt erre, ugyanúgy, ahogy Ceaușescu is, aki két évvel azelőtt tenyerével verve a szónoki emelvényt, közölte, hogy Románia nem küld csapatokat Csehszlovákiába, és megvédi magát hasonló inváziókkal szemben. A román katonák gyávák, vettem ellen. Erre sorolni kezdte a nagy román hadvezéreket, akik túltettek mindenkin: Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara. Az nem Iancu, hanem János, Hunyadi János, Mátyás király apja, mondtam diadalmasan, magyar volt. Román volt! Magyar! Egy pillanatig átfutott bennem, hogy nagynénémhez fordulok támogatásért, de aztán eszembe jutott, ahogy egyik este azt magyarázza nekünk halálosan komolyan,

hogy Erdély elvesztéséért Clemenceau szivara a hibás, azaz a szivarról a térképre hulló hamu, ami miatt másképp rajzolódott meg a határ – ezért inkább kihagytam vitánkából.

Amikor friss negyedikesként első nap hazamentem, és nagyanyámnak megmutattam életem első történelemtöredékét, akkor ő belelapozott, és nevetni kezdett. Ez mind hazugság, nevetett, minden másképp volt. Látod, Hunyadi Jánosról, a törökverőről is azt írják, hogy román, Kinizsi Pált pedig Paul Chinezulnak nevezik. Minden hazugság, ismételte, majd elkomorodva, lehalkított hangon arra kért, ezt az iskolában ne mondjam el a tanító néninek. Nem mondtam el neki, de a tanító néni is tudta. Tudtam, hogy tudja. Későbbi tanárain is úgy tanították a történelmet, hogy mindig tudtuk, mit gondolnak. Vagy még azt sem, ellenben tudtuk, mit kell gondolnunk. Elég volt egy-egy kacsintás vagy elmerengő félrenézés, ki az ablakon, a Láncozott Templom tornya felé. Olykor azzal mondtak a legtöbbit, hogy semlegesesen eldarálták azt, ami a tankönyvekben állt. Ahogyan például a Tölgyesi-szoros ostromát elmesélte Szilágyi tanár elvtárs, a hegytetőre felállított magyar géppuskafészkét megrohamozó hős román katonákkal, akik vissza akartak térni Erdély ősi román földjére, csak hogy a horthysta magyar, merthogy egyetlen magyar állt ott fent, csak lőtte, lőtte szegényeket, és még akkor is lőtt, amikor már több sebből vérzett – hát az döbbenetes hatással volt ránk.

Mondtam Tasnádi Attilának, hogy hazudós majom, mint minden román. Erre ütött meg. Egyikünk sem volt valami nagy verekedő, nyújtott karokkal csápoltuk magunk előtt; hosszú, nehéz karjai voltak, kampós, ápolatlan körmei, jól összekarmolt. Jött, hogy belerúgjak, de akkoriban még nem volt divat a rugdosódás.

Jó húsz év eltelt, amikor hitelt érdemlően megtudtam,

hogy Mihai valóban elfoglalta Erdélyt, nem pusztá kitaláció. Csakhogy a dolog sokkal bonyolultabb. Példának okáért seregében kevesebb volt a román, mint a magyar. Báthori András katonái között viszont a moldvai meg a havasalföldi lovasság „feles számban” harcolt, nem beszélve az olcsó gyalogosok „temérdek seregéről”. Nem volt nagy kunszt, bementem a Teleki Tékába, kivettem Bethlen Farkas Históriaját, abban megtaláltam a korabeli leveleket. Az is érdekes, hogy Mihai vajda magyarul írta levelét Bécsbe Boronich kancelláriai titkárnak. Valóban, szinte gyerekjáték kideríteni, mi is történt. Ha annak idején viszont így tanították volna, akkor annak kiszámíthatatlan lett volna a hatása. Legalábbis a fejekbe táplált ideológiára nézve.

Viszont a fejek így is zavarosak lettek. Elegendő az emlegetett tévés vitára gondolnunk. A helyzet reménytelennek tűnik. Hogyan tanítsunk történelmet a feltüzelt népnek? A helyzet nem reménytelen. Hiszen tudjuk, pillanatok alatt képes átfordulni a nép hangulata. Tudjuk a történelemből.

ISVÁN

A magyarban a család- vagy másképp a vezetéknev elől áll. Utána következik a keresz- vagy az utónév, esetenként több is. A romániai magyarok esetében a név hivatalos formája igen gyakran torzult változata a magyar eredetinek. Kovács János helyett azt írták be, hogy *Covaci Ioan*. A szülők a névrontást azzal igyekeztek megfékezni, hogy románra lefordíthatatlan, ősmagyar keresztnévet adtak gyerekeiknek. A *Covaci Zoltan Levente* az anyakönyveken győzedelmeskedni vágyó kisebbségi öntudat példázatos formája. Azonban a magyar névadási hagyományokat követve, főképp katolikus vidékeken, ahol szokásban volt a szentek közösségébe ajánlani az újszülöttet, nem mindig lehetett egyértelműen a pogány névadással diadalt szerezni. Azaz mégis! Legyen szent is, de magyar is: *Covaci Ioan Nicolae Attila!*

Az én nevem, az én nevem Cucorîța Ștefan Zsolt! Életem csupa rettegés volt. A kínok akkor kezdődtek, amikor ötödikbe mentem. Az egyik tanárunk kinyitotta az osztálynaplót, és magyar fonetikával felolvasta nevemet. Nagy cöcögés és röhögés... Nem úgy hívnak, mondtam neki. Ide az van írva, válaszolta cinikusan a faszinger.

A forradalom után, hosszú hadakozás árán sikerült átíratnom a nevemet. Ma már Kukoricza István Zsolt vagyok hivatalosan is. Az útlevelemben is ez áll. Amikor átlépek a román–magyar határt, a magyar határőrnek sem kell gondolkoznia, hogyan is olvassa helyesen nevemet. Bár ezek értelmes fiúk, valószínűleg több nyelven is tudnak.

Szeretek a határőrökkel elbeszélgetni. A határőr olyasmira, mint nőknön a száj vagy a szem: az első, amit megbámul a

vágyakozó. Különösen izgalmas, amikor a határőr: nő, mert ebben az esetben duplán bámulható. Egyébként csak nemrég, a cseh–német határon találkoztam női határőrrel. Ő Herr Kukoriczának szólított, rúzsos ajkaival, megkapó kiejtéssel.

A magyar határőröknek István vagyok. Mi több: ISVÁN. *Isván, hova megy?,* kérdezik. *Isván, ki kell cserélni az útlevelet! Isván, van csomagja?*

Tudom én, a magyarban kacifántos kérdésről van szó. Férfiembert megszólítani azonban a könnyebbik feladat. Teljes név. Vezetéknév + úr. Vagy csak: Uram! A szép magyar hagyományban a keresztnevükön csak közeli ismerősök szólítják egymást. Illetve keresztnevéen szólítja a vendég a pincért. Vagy úr a kocsisát. Olykor még azt is hozzáteszi: fiam. Ilyen a magyar hagyomány.

Vajon mit mondana a magyar határőr, ha legközelebb, amikor Isvánnak szólít, kiszállnék az autóból, és csípőre tett kézzel így kiáltanék fel: Édes fiam, engem te ne szólíts a keresztnevemen, mert én téged olyan cifrán arcul csaplak, hogy a gatyád korcába rejtett bugyellárisodban fogod a szemedet keresni!

Szócikkek

Selyem

Mivel régen te messziről szállították, amúgy pedig az előállítását megannyi titok övezte, amikor pedig köztudottá vált, miféle gubókról guzsalyozzák le a szálakat, akkor meg előjöttek az állományt pusztító járványok, majd amikor a betegségeket is gyógyítani tudták, a belterjes tenyésztés okozott gondot, egyszóval az arannyal is értékesebb volt. Igen tanulságos összehasonlítani egy erdélyi és egy magyarországi gróf kincsházát (kizárólag a selyemneműre vonatkozó tételeket):

a magyarországi grófi lajstrom 1671-ből (öt ívre írva, az ívek piros *selyemzsinórral* összevarrva): „a tizedik diófa-ládában külömb-külobmféle színő hímvarrani való selmek vannak, keveses gombokra való selmek, mintegy tíz rőfnyi... ugyanazon ládában... két, asztralra való tarka török selyemabrosz... a huszonegyedik diófa-ládában, selyemmel hímzett patyolat-abrosz, két tucat, item, 20 selyem kendő-keszkenő, két aranyos végű török selyem kendő-keszkenő, egy királyszínű, fejér ezüst-virágú, gyönggyel elől-hátul prémezett selyem rakottasszoknya, egy fekete szoknya, az alján 3 rend és 3 ujjnyi széles gyöngyprémme, egy gyönggyel prémezett lengyel selyemsüveg... egy török láda, benne egy fejér selyempaplan, amely Mátyás királyé volt, egy aranyas színű török selyempaplan, egy aranyas virágú vörös törökpaplan, zöld tafotával bélelt, egy galambszínő, aranyvirágú selyempaplan... egy páncélos ládában oltárra való selyemkeszkenők, tíz darab, item, 3 abrosz és egy hosszú keszkenő, item, oltárra való abrosz, recés, aranyos

csipkével... hintó hátuljára való bőrláda, ebben vannak, selyem gyalogzászlók, tíz darab, fekete farkú veres selyemzászló, 26 veres-ing, arannyal pettegetett, ország aranyozott selyemzászlaja, egy foenimentum avagy palotába való szép új selyemmel elegyített flandriai kárpit, 8 darabban, Actaeon és Diana históriájával, egy másik hét darabban, Noe históriájával, egy harmadik 8 darabban, Ábrahám históriája rajta... öt öreg perzsi selyem szőnyeg... az új tárház fölött való házban kék-tarka félselyem atlatzkárpit 7 darab”;

az erdélyi gróf (1687-ben a legtehetősebbek egyike!) az alábbi selyemholmikkal bír: „két veres selyempántliga, egy veres selyempaplan, középütt sárga színű folttal, egy selyemszoknya, alja kopottas”.

Selyem 2

Amikor 1985-ben a darai általános iskolában osztályfőnök voltam, és a diákokkal hazafias kötelességből eperfalevelet gyűjtöttünk, akkoriban meséltem el igazgatónak a következő történetet.

Charles Darwin szerelmes volt egy bizonyos Lady Norába, aki amatőr természetbúvár hírében állt, viszont nem volt szerelmes Darwinba, sőt, kifejezetten utálta, ha a férfi ott fújtat mellette a lepkékkel benépesült mezőn. Viszont szerette a szép ruhákat, különösen a selymeket. Ezért a tudós, hogy megnyerje magának, kiötölte, hogyan juthat különleges ruhaanyaghoz. Mivel a hernyóöltő rövidege lehetővé tette a szubverzív evolúciós folyamat látványos alkalmazását, sikerrel is járt. Kinemesített egy olyan hernyófajtát, amelyik újságpapírt evett, és ennek következtében a selyemszövet betűkkel lett telehintve, a belőle készült ruha pedig nem csupán nézhető, hanem olvasható is volt, és et-

től Nora, aki amatőr irodalomkritikus is volt, még azelőtt elélvezett, mielőtt fölhúzta volna magára az ajándékcsomagban érkező ruhakölteményt.

Ezzel a kissé pornográfra sikerült történettel az volt a célom, hogy rávegyem igazgatómat, szoktassuk rá a hernyókat az újságpapírra, de legalább a dohánylevélre, hiszen abból rengeteg termett a faluban (egy korábbi hazafias kampány következtében). Igazgatóm kötélnek is állt (nem tudom, a történet hatására-e), telehordtuk a hernyóóllá átalakított osztálytermet dohánylevéllel. Másnapra aztán örökre elnémultak az addig rendületlenül csattogó állkapcsok, oda lett a pártfeladat, sőt, az igazgatót is leváltották, aminek ő végül is örült, mert több szabadideje maradt.

Arra is futotta neki, hogy olvasson, és ekkor Darwin egyik könyvéből megtudta, hogy a selyemhernyó a földkeresség legbutább állata. Annyira tökkelütött, hogy képes elrágni annak a levélnek a szárát, amelyiken rajta van, és miután lehull a földre, képtelen visszamászni a fára, mert eszébe sem jut, hogy megtehetné, így aztán egyszerűen éhen hal.

Budi (árnyékszék)

Erdélyi falvakban igen gyakoriak a hatalmas családi létesítmények. Három különböző méretű lyuk, három különböző magasságban, miáltal a budi királyi trónteremre emlékeztet, a fenséges család (király, királyné, trónörökös) emblematis elhelyezésével.

A budik deszkafalát magazinokból kivágott macska-, kutya-, madárképek, lejárt naptárak, meztelen lányokat ábrázoló poszterek díszítik. Ezek alól olykor ki-kifoszlik egy-egy Vörös Zászló, Előre, jobb helyeken Utunk tenyéryni

folta. Az ülőkéből kivágott kör-, egészen precízen csonka-kúp-alakú deszkadarabot kis fogantyúval látják el, így budi-fedőként szolgál. Funkcionalitása csekély, tudniillik sem a szagokat, sem a legyeket nem tartja vissza. Talán csak arra jó, hogy a kíváncsiskodó gyerekek ne pottyanjanak bele a felnőttek lukába. Merthogy gyakran látni zseblámpával és/vagy zsebtükörrel a budiba osonó nebulókat... Egyébként a felnőttek is szeretnek elidőzni ott. Örkény Tótéjának egyik legemlékezetesebb jelenetére szeretnék utalni... „Gondolatok szülőhelye”, ez bármilyen profán, van benne valami... (E szerény szócikkek is ott fundálódtak ki.)

Mókuskerek

A címszó, amely előhívja a magyarázatot, az ún. összetett szavak kategóriájába tartozik, mégpedig a szemantikailag inverz típusúba, jóllehet szintaktikailag felcserélődnek a jelentés-pólusok, ami máris centrumba állítja az értelmezés metaforikus zavarát, amely azonban nem egy ködös értelmezést jelent, hanem egy értelmezett ködöt, tehát szubverzív módon mégiscsak közelít, nem pedig távolít.

Történetesen egy jól kipróbált, metallizált mókusból is lehet mókuskereket fabrikálni, de nem erről van szó. És egy tehetséges mókust is meg lehetne tanítani, hogy kerekeket gyártson, mindazonáltal erről sincs szó. A zavar mibenléte a fogalmi hálóban keresendő. Vagyis a szó tárgyi képzetére ráborul és azt fogva tartó fogalmi háló tárgyi szubsztancia-ként elhalványítja a szó eredendő fogalmiságát, tehát a szó, amely látszólag tárgyat mutat, voltaképpen tiszta fogalmiság. E fogalmiság egy negyvennégy esztendőes férfiban konkretizálható, akinek nyolcszáz métert kell futnia a célba jutáshoz, és amikor nem kevés koncentrációval és komoly

energiabefektetéssel lefutotta a nyolcszáz métert (amit ő úgy mond: nyolcszázezer milliméter), akkor még hátra van nyolcszáz méter. Futni, és célba nem érkezni. Ezt jelenti a szó. Valakinek az agyába egy kis szalonnadarabot operálni, ezt jelenti. Vagy ennél is szakszerűbben: valakinek mogyorót operálni agyának éhségközpontjába, minekelőtte énközpontjába egy mókusz identitását ültették. Idiomatikusan pedig: a mókuskerekezés olyan dévavarázás, ahol nincs asszony a láthatáron, csupán egyetlen szem mogyoró van.

Génbank

K. L. festményekkel teleaggatott falakat gyűjt, K. P. újságokat (és az összefűzésükhöz szükséges cukorspárga-darabokat), L. A. aranyköpéseket, Sz. I. elhasznált tagsági könyveket. Sz. G. híres erdélyi házakat gyűjt, két új luxusc villát ad egy régi Szabó Dezső-házért. K. A. F. olyan kézzel színezett képeslapokat, amelyeken a szatmári Kazinczy utca látható, márvány emléktáblával a 24-es ház falán. P. M. kinőtt székelyharisnyát, V. A. megsebzett szárnyú kerti lepkeket, M. P. beforratlan ebsontokat keres. K. G. körmönfont egyszerűséggel pénzt gyűjt. Sorolható volna, hányan és hányféleképpen igyekeznek (olykor felettébb meghökentető holmikak rakosgatva és csereberélve) megőrizni valamit. A dolog mibenlétét és sajátos céljait a legadekvátabb módon szemlélteti, miközben az Erdélyben mindig meghatározó hagyomány szerepét is kiemeli Bolyai Farkas, a legnagyobb transzszilván polihisztor példája: ő kihullott hajszálait és fogait gyűjtötte.

Eszerint nem a semmiből vetődött fel az új gyűjtemény, az erdélyi magyar génbank létrehozásának gondolata. Várható a gyűjtők felbukkanása: becsengetnek nagyjaink por-

táján, és szerény, bár első hallásra meglepő kérésükkel át-nyújtják a sterilizált gyűjtőedényt (beszerzését anyaországi minisztériumok támogatták). Aki eddig gyűjtő volt, most gyűjtötté válhat. De másképp is fordulóponthoz érkezünk: a kollektivitás olykor fatális szempontjait felváltja egy ropant gondolat. Mindenki teljes Erdély van, vagy ennél személyesebb hangon fogalmazva: Erdély itt van bennem. Ha én fennmaradok, Erdély is fennmarad. Apró kéjes koccanásokkal pihennek meg a csillogó üvegcsék a fürdők csempepolcán, és aligha akad erdélyi magyar (férfi), aki üresen adja vissza.

Búcsú az évezredektől

A kabbalisták pontosan kiszámították: az alvás egy kurtovnyi, azaz egy hatvanad halál. Azt is tudták, hogy az idő tizenkétezeröttszázhatvanhét évig egy irányba halad, azután pedig egy másikba; megtörténhet, hogy épp visszafelé, miszerint újra átéljük mindazt, amit átéltünk, csak fordított sorrendben. Borges szerint az eleuszi görögök azt bizonygatták, hogy nincs idő, illetve van, de az nem telik-műlik; örök most-ban élünk, mert, ha nem így volna, akkor volna egy előző pillanat, amelynek el kellene múltnia, mielőtt a mostani beköszöntene, és el kellene múltnia a pillanat valamennyi töredékének, a felének, a negyedének, a nyolcadának is, vagyis végtelen sok időnek, következésképp végtelen hosszan várakozhatnánk, hogy végre beléphessünk az időbe. Ezzel, az egyetlen pillanat fogalmával némiképp egyezik a keresztény örökkévalóság dogmája, amely kimondja, legalábbis ahogy Aquinói Tamás megfogalmazza, hogy ma is Teremtés van, ma van a Teremtés napja, persze nem a nyolcadik, vagy a sokadik, egyetlen nap van, amelyben benne van minden nap. Ágoston a Vallomásokban azt írja, hogy igazán csodának tartaná, ha az idő nem a lélek kiterjedése volna. Az idealisták is valami efféle állítanak: minden illúzió, az idő is, és az illúziót megalkotó agy is. Schopenhauer lényegében azt bizonygatja, amire már Arisztotelész is gyanakodott, lehetetlen, hogy létezzék idő, ha nincs lélek. Platón az időt az örökkévalóság képmásának nevezi. A Leydenből Erdélybe települt Basinius Leopold szerint az idő Isten gravitációja. Az egyik sáromberki Teleki gróf az órák járásával azonosította az időt, ezért ahogy öregedett, egyre lejjebb húzta az ingalapot, így re-

mélve élete kitolását. Heidegger az időt visszafordíthatatlannak mondja, mert létezik a vég, aminek be kell következnie. Hegel szerint (Vajda Mihály új fordításában) az idő a szemlélt levés, a levés viszont mindig úgy van, ahogy lenni tud. És végül a saját használatra gyártott meghatározás, egy Borges-egyenlet („a folyó víz és idő”) nem túl bonyolult megoldása: az idő folyó mínusz víz.

A fentiek elmélyítéséhez és megértéséhez nem árt, ha készenlétben tartunk egy üveggolyót (lehet acél is, gyémánt vagy arany). Vegyük kézbe, aztán képzeletben, magunkat bolhányira kicsinyítve, járjuk körül. Tapasztalni fogjuk, hogy utunk soha nem ér véget, lépéseink száma nem ismer határt, a kifulladásig kóvályoghatunk körbe-körbe, amiért a felfoghatatlan, ám mégiscsak átélt szabadság mámore kárpótolhat. Tenyerünkben tartjuk a végtelent. Végtelen, és mégis belefér a zsebünkbe.

„Az órahasználat során látott világidőt most-időnek nevezük”, írja Heidegger. Huszonnégy óra egy nap, egy év nyolcezer-hétszázhatvanöt óra, ezer év ezerszer ennyi. Egy régi ortodox templom szegletkövére ez van írva: emeltetett a bolgárok bejövetele után kétszázban, Jézus eljövételének ezerhatszázhuszadik esztendejében, ötezer-hatszázharminc évvel Noé után és hétezer-kétszázal a világ keletkezését követően. Egyik őszám azt tartotta, hogy magyar embernek minden ezres szerencsét hoz. Ezerben jó volt magyarnak lenni, nem csupán a lengyelektől lenyúlt korona meg az országalapítással járó dínomdánom miatt, hanem mert hihetetlenül kellemes idő járta, az ősi szőlők akkora fürtöket teremtek, hogy egy-egy gerezdet ketten vittek vállon átvettet rúdra akasztva, mint ahogy a lebunkózott medvét szokás; és jó volt magyarnak, vagy ahogy akkor mondták, magor-nak lenni ezer esztendővel azelőtt (nullában), bár akkor

mindenkinek jó volt, mert Isten leszállt az emberek közé. Az időjárásra ismételen nem lehetett panasz, igaz, egy kisebb jégkorszak nyomult be északról, de a magorokat ez alig érintette, ők ott bóklásztak Levédiában, mindentől megfelelő távolságban: a fagyos északi szél langyossá melegedett, mire odaért, a déli meg lehűlt. Hogy milyen volt ott a fű? Selymes volt a fű, ezt nem lehet másképp mondani ma sem, mert ezt a nyelv mondja így. A nyelv emlékezik mindenre. Nyelvünkben az ikes igék például arra emlékeznek, hogy egykoron a lovakat istenként tiszteltük. Ezerrel időszámításunk előtt megint jó volt, akkoriban vált el a magor a szamojédektől és a cseremiszeztől, és büszkén nyargalászott integritásának friss okmányával a Kínai Faltól a Volga alsó folyásáig. Az idő természetesen ismét káprázatos, a folyók nem fagytak be, a magorok sok halat ehettek, amitől elteltek a jóllakottság derűs nyugalomával, reménykedve éltek, mint hal a vízben. Ezerrel azt megelőzően viszont azért volt jó, mert akkor még együtt volt minden finnugor, s a félelmetes sokadalom ereje a szomszéd népek szemében fölöttébb tiszteltté tett minden egyes törzset: miközben őseim peckesen ellovagoltak a Kínai Nagy Fal tövében, büszkén mondogatták: ennek a falnak (és a falat még ma is falnak mondja finn, magyar, nyenyec és az egyetlen élő cseremisze), „ennek a falnak, és erre büszkék lehetünk, akárhogy is tesszük-vesszük, lényegében mi vagyunk az építetői!”. Az időjárásról újfent dicsérőleg beszélhetünk, jóllehet a feljegyzések szerint rettenetesen hideg és mostoha hónapok köszöntöttek be, ellenben az időjárás változása végérvényesen kipusztította a sárkányokat, a finnugorok legfőbb ellenségeit.

Egy régi magyar író szerint az időszámlálás (évek, hónapok, hetek, napok, órák, percek): menekvés a halál elől.

Másikuk azt írja, ha nem öregednék, a kutyát sem érdekelné az idő. Egy híres magyar festő képén az ifjak, mint valami kövekkel súlyosan megpakolt szatyrot húzzák, vonszolják a porban öreg önmagukat. Egy zeneszerző, aki a nyilvánosság előtt szívesen mutatkozott szerzetesi köntösben, miközben falta a nőket, és nyolcvanévesen nemzett visibáló kölyköket, amikor komponált, hamvas arcú ifjú legényt ültetett maga elé, hogy őt lássa, ha fölpillant a bilentyűkről. Egy kis híján pápaságra jutott bíboros pedig nyolcéves gyermekek vérért kortyolgatta reggelente, hátha elkerüli az öregség. Franciskus Farkas a Tamárion nevű állatról írja, hogy nyálával elkábított áldozata körül megeszi az időt, s e módszerrel eledelét hónapokig frissen megőrzi.

Én nem akarok megöregedni! Nem akarom, hogy megöszüljön és kihulljon dús, fekete hajam. Nem akarom, hogy púpom nőjön, szemüveget hordjak, és gyógyszeres dobozok zörögjenek zsebemben. Nem akarom a tévét bömböltetni, nem akarom, hogy ne értsem a világot, nem akarom, hogy csak önző és buta gyűlölet legyen bennem, nem akarok irigykedni, nem akarok folyton megsértődni. Nem akarom a hamut mamunak mondani, Imrémnek szólítani Palit, nem akarok a csigával versenyezni, nem akarom, hogy kása legyen a pecsenyém. Nem akarok Kossuth-díjat kapni, végrendeletet írni, nem akarom homlokomra tolt szemüveggel folyton a szemüvegemet keresni. Nem akarok vásárnaponként ismét gyónni járni egy ellenszenves, pletykás paphoz. Nem akarom, hogy májfoltos legyen a kezem, hogy ne tudjak szalagot fűzni az írógépbe, nem akarom, hogy a negyedik emelet legyen a csomolungmám, hogy pocakom nőjön, és a fütykösömet csak tükörből lássam, nem akarok jégeralsóban járni, ingyen utazni a villamoson, idétlen viccekre gondolni, ha a temető környékén sétálok.

Nem akarok megöregedni, mint egy nő, sem mint egy férfi, nem akarom pohárban tartani a fogamat, nem akarom, hogy hályog nőjön a szememre, hogy félreverjen a szívem, és kilyukadjon a tüdőm, nem akarok gyomorbetegként a tányérban turkálni. Nem akarok örökösen szólásokat szajkózni a tapasztalatról. Nem akarok megöregedni! Nem akarom, hogy testemhez legyen kötve. Nem akarok a test béklyóiban botorkálni. Közben nem venni észre, hogy egy tyúkszem maga alá gyűri a gondolataimat. Vagy egy fájós hát, egy zsibbadó kar, egy migrénektől gyötört koponya. Nem akarok azzal érvelni, amit nyűtt testem sugall. Nem akarom, hogy a mához legyen láncolva, pontosabban ahhoz a félelemhez, hogy mindez elmúlik. Nem akarok úgy élni, mint egy turista, aki szétnyitott térképpel arca előtt folyvást lőt-fut, holott semmi más dolga nem volna, mint hogy kiüljön a tengerpartra, és a végtelen horizontot bámulja.

Épp ezért, búcsúzom tőled, harmadik évezred, menj csak. Menjen az arcom, öregedjen tovább, vonuljatok tova, mint felhők az égen, ráncok és bibircsók, kocódások és púpok, lyukak és todulások, vékonyodások és vastagodások. Én maradok, te csak menj, dicső évezred, vidd a most pillanatát, ezt a reményteli mát, búcsúzom tőled, vidd magaddal a jólétet, az örök békét, a háromdimenziós televíziót, a vízzel működő autót, a rák gyógyszerét, búcsúzom a fénysebességgel száguldó űrhajóktól, az idegen civilizációktól, a titok megfejtésétől; búcsúzom a hét magyar irodalmi Nobel-díjastól, a dicsőségtől, midőn a magyar irodalom olyan népszerű lesz, mint a magyar zene, búcsúzom az egységes világtól, ahol mindenki mindenkit megért.

Búcsúzom tőled, harmadik évezred, menj csak, én lefekszem a selymes fűbe, ágyó, utolsó pillanat, látom, ahogy

tovalibbensz a fák ágai között, megrezzentve egy elszáradt levelet. Búcsúzóom tőled harmadik évezred, aurevoir, mon ami, je reste ici, maradok, goodby, még látom az utolsó másodperc kunkorodó farkincáját, aztán semmi (illetve az, amit semminek szokás nevezni)!

Búcsúzóom, pá, harmadik évezred, béke poraidra, nyugodj békében!

Nyugodjék békében, most temettem el. Értem halt meg.

Tartalom

Angela	.5
Hal a vízben	.6
Itt élned	.7
Süketnek lenni	.9
A kondér	.11
Koopt	.17
Paplaning	.19
Tojás	.21
Bölcsészkar, -láb, -fej	.23
Karácsonyi vírusok	.25
Beszélgetni Mészöly Miklóssal	.26
Az év legjobbjá	.29
Isten aranya	.31
Önszemlélet	.34
Taxit hívott	.36
Szatmárnémeti, Szatmégazeri	.38
SEN	.40
A Szentlélek főztje	.42
Úttalan utakon	.44
Szabolcsi Borbála Heti étrendje	.46
Kerubok városom egén	.50
Beszéd az asszonyruhás Kossuth szobrának avatásán	.54
A rendszer	.58
Güzüke	.60
Csodák városa	.62
Petőfi, a várakozó	.63
Grinch	.65

Az utolsó mohikán naplója	.67
Június 16.	.70
Hol nyaraljunk?	.74
Orpheo	.82
Sáp vagy sarc?	.88
A füstté lett író	.93
Rimbaud & co.	.96
Adalék	.102
Üveghintó sétáltatása	.104
A Nagy Olvasás margójára	.107
Túrós csusza	.109
Focibé	.113
Érdemnyugdíj	.116
Hűsölés	.118
Mentovich és az ideális sajtóhiba	.122
Három képeslap	.124
Családi fotóalbum	.126
Határátlépés	.135
Székely testvéreim!	.139
Kiflivég	.142
Bukaresti tévés vita	.151
ISVÁN	.155
Szócikkek	.157
Búcsú az évezredtől	.163

Felelős kiadó *Visky András*
Felelős szerkesztő *Bálint Ágnes*
Borítóterv és tipográfia *Veégh-S. Attila*
Műszaki vezető *Suci Éva*

CE Koinónia Kiadó Kolozsvár

Levél- és rendelési cím:
RO-400161 Cluj, Str. Paris 15.
Tel/Fax: 00-40-264-450119
E-mail: office@koinonia.ro
www.koinonia.ro

Magyarországi elérhetőség:

Cardselect-Koinónia Kft.
2230 Gyömrő, Üllői út 11.
Tel: 00-36-30-3976825
E-mail: koinonia-hungary@koinonia.ro

ISBN 973-7605-06-3